

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему:

**«Рентабельність діяльності підприємства та шляхи її підвищення
(на матеріалах ТОВ «Савинці)»**

Виконала: здобувач першого рівня вищої
освіти, групи 402-ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»

Бикова І.Д.

Керівник: Чевганова В.Я.

Рецензент: Шевченко О.М.

Полтава – 2021 р.

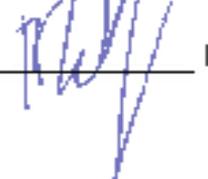
Консультанти:

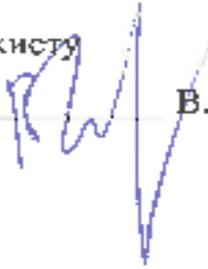
з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

7.06.2021 р. В.В. Биба

Здобувач 14.06.2021 р. І.Д. Бикова

Керівник роботи 15.06.20 р. В.Я. Чевганова

Нормоконтроль 15.06.20 р. В.Я. Чевганова

Завідувачка кафедри 18.06.2021 р. В.Я. Чевганова
Допустити до захисту

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

ступінь вищої освіти «бакалавр»

Напрямок підготовки _____

(шифр і назва)

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу

В.Я. Чевганова

“ 3 ” _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ
НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Бикова Інна Дмитрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Рентабельність діяльності підприємства та шляхи її підвищення
(на матеріалах ТОВ «Савинці»)

керівник роботи Чевганова В.Я., к.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, посада/звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “ 03 ” 03 2021 року № 152 ф/з

2. Строк подання здобувачем роботи 14.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та
методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі
документи підприємства, фінансові оперативна та статистична звітність
підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно
розробити) Розділ 1. Рентабельність як основний показник господарської
діяльності підприємства. Розділ 2. Організаційно-економічна
характеристика діяльності ТОВ «Савинці». Розділ 3. Шляхи
підвищення рентабельності діяльності підприємства

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстраційний матеріал у кількості 23 аркуші представлений у
Додатку Г

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охоропа прегі	Бига В.В., к.т.н., доцент	21.05.21	20.06.21

7. Дата видачі завдання 26.04.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Цільовість
1	Теоретична частина	26/04–09/05	30%
2	Аналітична частина	10/05–23/05	60%
3	Проектна частина	24/05–06/06	88%
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	07/06–13/06	95%
5	Рецензування та підготовка до захисту	14/06–20/06	100%
6	Захист випускної роботи бакалавра	22/06–27/06	+

Здобувач

(підпис)

Бикова І.П.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Чевганова В.Я.

(прізвище та ініціали)

Примітки:

1. Форму призначено для зчитування завдання студенту як виводячих дисциплінарних проектів (робот) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (динамічної комісії) і доказу факультету (захищеність дисципліни).
2. Розробляється першілком дисциплінарного проекту (роботи). Рядом має відповідати (визначити кількість).
3. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Бикова І.Д. Рентабельність діяльності підприємства та шляхи її підвищення (на матеріалах ТОВ «Савинці»).

Кваліфікаційна робота бакалавра на здобуття ступеня вищої освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2021.

Робота містить 110 сторінок, 20 таблиць, 33 рисунка, список літератури з 82 найменувань, 4 додатків.

Метою роботи є дослідження теоретичних засад формування рентабельності діяльності товариства та розробка заходів, спрямованих на підвищення її рівня.

Об'єктом дослідження є діяльність ТОВ «Савинці».

Предметом дослідження є рентабельність діяльності товариства та шляхи її підвищення.

Основні завдання: дослідити економічну сутність рентабельності діяльності товариства; сформулювати систему показників для визначення рівня рентабельності діяльності товариства; визначити чинники підвищення рентабельності діяльності товариства; оцінити стан та перспективи розвитку сільськогосподарської галузі в Україні; провести аналіз організаційно-економічних основ діяльності товариства, його основних економічних та фінансових показників, стану охорони праці на товаристві; провести аналіз рентабельності діяльності товариства; визначити вплив факторів на рентабельність діяльності товариства; розробити шляхи підвищення рентабельності діяльності ТОВ «Савинці».

У роботі запропоновано шляхи підвищення рентабельності діяльності ТОВ «Савинці». Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності товариства та сприяти підвищенню ефективності його функціонування.

Ключові слова: рентабельність, показники рентабельності, ефективність, прибуток, витрати, діяльність підприємства, ресурси.

ABSTRACT

I. Bykova Profitability of the enterprise and ways to increase it (on the example of Savenci LLC).

Bachelor thesis for gaining a higher education degree in specialty 076 " Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities" – National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2021.

The work contains 110 pages, 20 tables, 33 figures, bibliographical list of 82 names, 4 attachments.

The purpose of the work is to study the theoretical foundations of the profitability of the company and develop measures to improve its level.

The object of research is the activity of Savenci LLC.

The subject of the graduation study is the profitability of the company and ways to improve it.

Main tasks: to explore the economic essence of the profitability of the company; to formulate a system of indicators to determine the level of profitability of the company; determine the factors that increase the profitability of the company; assess the state and prospects of development of the agricultural sector in Ukraine; to analyze the organizational and economic foundations of the company, its main economic and financial indicators, the state of labor protection in the company; to analyze the profitability of the company; determine the impact of factors on the profitability of the company; to develop ways to increase the profitability of Savenci LLC.

The paper proposes ways to increase the profitability of Savenci LLC. The obtained results can be used in the practical activities of the company and help increase the efficiency of its operation.

Keywords: profitability, profitability indicators, efficiency, profit, costs, enterprise activity, resources.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Рентабельність як основний результат господарської діяльності підприємства.....	10
1.1. Сутність, економічне значення та функції рентабельності діяльності підприємства.....	10
1.2. Система показників оцінки рентабельності діяльності підприємства та методики їх аналізу.....	15
1.3. Чинники підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства.....	25
Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика діяльності ТОВ «Савинці».....	36
2.1. Стан, проблеми та перспективи розвитку сільськогосподарської галузі України.....	36
2.2. Організаційно-правові основи діяльності товариства.....	43
2.3. Аналіз основних економічних і фінансових показників діяльності товариства.....	50
2.4. Стан охорони праці на товаристві.....	58
Розділ 3. Шляхи підвищення рентабельності діяльності товариства.....	69
3.1. Аналіз показників рентабельності діяльності товариства... ..	69
3.2. Оцінка факторів впливу на рентабельність діяльності товариства.....	75
3.3. Основні шляхи та заходи щодо підвищення рентабельності діяльності товариства.....	85
Висновки та пропозиції.....	93
Глосарій.....	96
Список використаних джерел.....	100
Додатки.....	111

ВСТУП

Підвищення рентабельності діяльності підприємства у сучасних умовах є дуже важливим та водночас складним завданням. В Україні зараз багато господарюючих суб'єктів працюють нерентабельно, тобто є неприбутковими або мають надто низьку рентабельність.

Як показник, рентабельність дає змогу зрозуміти про достатній чи недостатній рівень прибутку у порівнянні з окремими іншими величинами, котрі так чи інакше впливають на виробництво, реалізацію та загальну фінансово-господарську діяльність підприємства.

Показники рентабельності діяльності підприємства є дуже важливими для характеристики елементів формування його доходів і прибутків. Під час проведення аналізу виробництва вони використовуються як інструмент ціноутворення та інвестиційної політики. Показники рентабельності більш широко характеризують кінцеві результати діяльності підприємства, ніж прибуток, оскільки їх величина відображає співвідношення наявних та використаних ресурсів.

Виступаючи узагальнюючою характеристикою економічної ефективності виробництва у галузі сільського господарства, рентабельність дає змогу визначити ефективність спожитих ресурсів, необхідних для виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) – трудових, матеріальних, земельних, якість, кількість і результати реалізації продукції, рівень організації й управління праці та виробництва, можливості проведення економічного стимулювання персоналу і розширеного відтворення тощо.

Визначенню поняття рентабельності діяльності підприємства присвячено праці таких вчених як Бланк І.А., Збарський В.А., Білик М.М., Ситник В.П., Савицька Г.В., Мазур Н.А., Кірейцев Г.Г., Долгорукова Ю.А., Верхоглядової Н.І., Чигріної К.О. та інших.

Про систему показників рентабельності діяльності підприємства писали Білик М.С., Бутинця Ф.Ф., Цал-Цалко Ю.С., Загородній А.Г., Кіндрацька Г.І.

Методи розрахунку та оцінки показників рентабельності висвітлені такими науковцями як Г.І. Анреєва, М.С. Білик, Н.В. Тарасенко, А.Г. Загородній, Г.І. Кіндрацька.

Шляхи підвищення рентабельності діяльності підприємств знайшли своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: А.І. Півень, Ю.П. Морозова, Л.В. Юрчишеної, О.Г. Шпикуляка, Г.В. Савицької, С.Д. Супрун, М.Я. Коробова, В.В. Васильєва, Я.І. Костецького, Л.Й. Созанського, Л.А. Бернштейна, М.С. Білик, В.Я. Чевганової.

Роботи всіх зазначених вчених виступають фундаментальною основою і утворюють наукове підґрунтя у системі управління рентабельністю діяльності підприємств. Однак, неоднотайність у працях науковців щодо визначення поняття рентабельність, відсутність єдиної системи показників та необхідність її аналізу відносно кожного конкретного суб'єкта господарювання спонукає до подальшого дослідження у цьому напрямку. Саме через це питання рентабельності діяльності підприємства і шляхів її підвищення на сьогоднішній день є актуальним, а висвітлення його у даній кваліфікаційній роботі є більш ніж доцільним.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад формування рентабельності діяльності товариства та розробка заходів, спрямованих на підвищення її рівня.

Об'єктом дослідження виступає діяльність ТОВ «Савинці», яке здійснює свою діяльність у галузі сільського господарства.

Предметом кваліфікаційної роботи є рентабельність діяльності товариства та шляхи її підвищення.

Головними завданнями дослідження є:

- дослідити економічну сутність рентабельності товариства;
- сформулювати систему показників для визначення рівня рентабельності діяльності товариства;
- визначити чинники підвищення рентабельності діяльності товариства;
- оцінити стан та перспективи розвитку сільськогосподарської галузі в Україні;

- розглянути операційно-економічні основи діяльності товариства;
- провести аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності товариства;
- здійснити аналіз стану охорони праці на товаристві;
- проаналізувати рентабельність діяльності товариства;
- визначити вплив факторів на рентабельність діяльності товариства;
- розробити шляхи підвищення рентабельності діяльності ТОВ «Савинці».

Відповідно до методичних вказівок структура основної частини кваліфікаційної роботи складається із вступу, трьох розділів (теоретичного, аналітичного, проектного), висновків та пропозицій, глосарію і списку використаних джерел.

У даній роботі використано такі методи дослідження: для систематизації теоретичних засад – метод узагальнення, для здійснення розрахунків показників діяльності товариства – економіко-статистичний, для дослідження системи показників рентабельності діяльності товариства – метод класифікації, для відображення результатів дослідження – графічний, для визначення впливу факторів на рентабельність діяльності товариства – факторний аналіз, для обґрунтування шляхів підвищення рівня рентабельності – аналітичний і структурно-логічний.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є законодавчо-нормативна база України, звіти Державної служби статистики України, наукові праці вчених з економіки та рентабельності діяльності підприємств, статистична і фінансова звітність ТОВ «Савинці», Інтернет-ресурси.

Науковою новизною дослідження є обґрунтування теоретичних засад та методичних рекомендацій щодо визначення рентабельності діяльності товариства, а також розробка шляхів її підвищення.

Практична цінність отриманих результатів кваліфікаційної роботи полягає у тому, що розроблені шляхи підвищення рентабельності діяльності товариства можуть бути використані на ТОВ «Савинці» та інших підприємств сільськогосподарської галузі для покращення ефективності їх функціонування.

РОЗДІЛ 1

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ РЕЗУЛЬТАТ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність, економічне значення та функції рентабельності діяльності підприємства

Основне місце в управлінні діяльністю будь-якого підприємства займає поняття ефективності його господарювання, для аналізу якої використовують відповідні показники рентабельності та прибутковості. Економічна ефективність відображає результативність реалізації економічних програм суб'єктів господарювання та характеризується відношенням отриманого результату до витрат ресурсів, котрі спричинили його отримання.

Економічну ефективність, фінансовий стан підприємства, а також успішність виконання поставлених цілей його економічного і соціального розвитку відображають такі ключові показники, як прибуток та рентабельність. Вони між собою тісно пов'язані, оскільки збільшення рентабельності говорить про відповідне зростання рівня одержуваного прибутку.

Згідно з Господарським кодексом України, прибуток – це показник фінансових результатів господарської діяльності підприємства [1]. Він характеризує кінцевий результат діяльності кожного господарства, становить основу його розвитку та зміцнює фінансовий стан. Однак абсолютний розмір прибутку не завжди говорить про рівень прибутковості підприємства, оскільки на неї впливає не лише якість виконаної роботи, а і масштаби діяльності. Тому для того, щоб оцінити ефективність роботи будь-якого господарюючого суб'єкта, необхідно визначити рівень рентабельності.

Однак поняття «рентабельність» значно складніше, ніж «прибуток», оскільки, незважаючи на велику кількість досліджень, не має єдиного визначення і часто ототожнюється з поняттями «дохідність», «ефективність»,

«результативність», «прибутковість». Сам термін походить від німецького слова «rente», що означає «повертати», адже показник рентабельності свідчить про те, чи вдалося повернути підприємству свої вкладення і в якій мірі.

Рентабельність – це відносний показник ефективності діяльності суб’єкта підприємництва, котрий показує відношення отриманого доходу (ефекту) до наявних чи використаних у процесі виготовлення продукції ресурсів [37, с.29].

У фінансовому аналізі та економіці в цілому він дуже широко використовується. Так як отримання прибутку – це головна мета будь-якого бізнесу, то в першу чергу для його власників важливий розмір можливого доходу від фінансових вкладень. Через це вони звертають особливу увагу на прогнозований рівень рентабельності під час прийняття важливих рішень. Інвесторам показники рентабельності цікаві для аналізу ефективності своїх вкладених коштів. Для кредиторів та держави рентабельність дає змогу визначити платоспроможність підприємства, а для споживачів (зокрема при моделі B2B) – вирішити, чи обирати дану фірму у якості постачальника.

Рентабельність діяльності підприємства характеризується різними показниками (рентабельність активів, рентабельність продукції тощо), котрі розраховуються за відповідними формулами і виступають у вигляді коефіцієнта або мають процентне значення.

Так, Н.І. Верхоглядова зазначає, що рентабельність – це співвідношення прибутку та понесених витрат (один із основних показників ефективності діяльності суб’єктів господарювання різних форм властивостей, який характеризує інтенсивність їхньої роботи) [12, с.183].

Інші підходи до визначення даного поняття розглянемо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Підходи науковців до визначення поняття «рентабельність»
[складено автором]

Автор	Тлумачення терміну
1	2
І.А. Бержанір, Н.І. Гвоздей, Ю.В. Улянич [10, с. 60]	Рентабельність – це індикатор, який характеризує ефективність фінансово-економічного механізму та прибутковість діяльності підприємства в умовах жорсткої ринкової конкуренції, а також світової економічної кризи. Вона відображає адекватність системи управління та доцільність управлінських заходів у процесі функціонування виробничо-торговельного підприємства.

1	2
Р.В. Руда [62, с. 110]	Рентабельність означає прибутковість або доходність виробництва й реалізації всієї продукції (робіт, послуг) чи окремих її видів; доходність підприємств, організацій, установ у цілому як суб'єктів господарської діяльності; прибутковість різних галузей економіки.
Ю.А. Долгоруков [25, с. 104]	Рентабельність – це відносний показник інтенсивності виробництва, який характеризує рівень окупності (прибутковості) відповідних складників процесу виробництва або сукупних витрат підприємства.
К.О. Чигріна[79]	Рентабельність – це відносний показник діяльності підприємств, котрий відображає ефективність використання ресурсів і дає змогу оцінити роботу підприємства загалом, виступає вагомим стабілізатором темпів зміни розширеного відтворення основних засобів та відображає зміну вартості капіталу.
Н.І. Верхоглядова [12, с.183]	Рентабельність – це співвідношення прибутку та понесених витрат (один із основних показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання різних форм властивостей, який характеризує інтенсивність їхньої роботи).

Провівши аналіз різних пояснень поняття «рентабельність», можна дійти висновку, що всі вони схожі між собою. Однак, на мою думку, рентабельність – це відносний показник, котрий відображає рівень прибутковості підприємства та обчислюється як відношення отриманого ефекту до витрат чи витрачених ресурсів, що дали змогу його отримати.

Щодо поняття «від'ємна рентабельність» також немає єдиної думки. Деякі науковці говорять, що від'ємної рентабельності не існує. В цьому разі необхідно ставити нуль та розраховувати показники збитковості окремо. Однак більшість з цим не погоджується, стверджуючи, що від'ємна рентабельність означає відповідно від'ємний прибуток, тобто збиток. Тобто від'ємна рентабельність – це збиткова діяльність.

При цьому всьому, немає і єдиних нормативних значень показників рентабельності. Тому аналізувати їх потрібно в динаміці, порівнюючи значення різних років за період дослідження. Також доцільно порівнювати їх із значеннями прямих конкурентів [26, с. 402].

Економічне значення рентабельності діяльності підприємства розкривається через характеристику всієї системи її показників, котрі відображають частку

прибутку, який отримує підприємство на одиницю ресурсів, що були для цього витрачені.

Окрім цього, значення рентабельності діяльності підприємства проявляється у його функціях (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Основні функції рентабельності діяльності підприємства
[складено автором]

Облікова функція дає змогу фіксувати результати підприємства і відображає збільшення чи зменшення обсягу виготовленої продукції. Збільшення рентабельності спричинене підвищенням ефективності використання ресурсів (сировинних, матеріальних, трудових), а зниження свідчить про низьку результативність управлінських дій.

Оціночна функція полягає у здатності керівництва порівнювати фактичні розміри прибутку з витратами, ціною і доходами. Аналізуючи існуючі зв'язки між основними економічними показниками і рентабельністю, ми маємо змогу визначити оптимальну ціну та обсяг випущеної продукції. Порівняння витрат і показників рентабельності дає змогу визначити доцільність існуючої цінової політики та при необхідності скоригувати її.

Стимулююча функція проявляється при задовільному значенні рентабельності, що дозволяє суб'єкту господарювання успішно чинити опір негативним змінам економічної сфери, а також дає більше можливостей для економічного розвитку і розширення виробництва. При цьому рентабельність виступає стимулюючим фактором не лише для керівників, а й для всіх інших працівників, оскільки за високого значення рентабельності фірма матиме змогу забезпечувати їх стабільною та кращою заробітною платою, збільшувати рівень

соціально-економічного розвитку, впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу, модернізувати обладнання тощо.

Іноді виділяють ще функцію винагороди. Учасники акціонерних товариств отримують бонуси, котрі пов'язані із збільшенням обсягу вкладеного капіталу, що забезпечується зростанням рівня рентабельності, що в свою чергу сприяє підвищенню ділової репутації [27, с. 568-569].

Для кожного підприємства показник рентабельності відіграє дуже важливу роль:

- показник рентабельності виступає одним з основних критеріїв при оцінюванні ефективності функціонування кожного підприємства;
- рентабельність є якісним, результативним показником діяльності підприємства;
- зростання рентабельності – це мета суб'єкта господарювання будь-якої галузі ринкової економіки;
- збільшення рентабельності діяльності підприємства стимулює підвищення його фінансової стійкості;
- підвищення рентабельності допомагає підприємству виживати в ринковій економіці та витримувати нелегку конкурентну боротьбу;
- показник рентабельності відображає рівень привабливості для підприємців даної сфери господарювання;
- для позичальників та кредиторів рентабельність важлива для оцінки платоспроможності підприємства, зменшення ризику неотримання позичених ними коштів, а також прогнозування отримання чи неотримання відсотків за зобов'язаннями;
- динаміка рентабельності діяльності підприємства цікава для служб оподаткування, міністерств, фондових бірж тощо.

Таким чином, рентабельність діяльності підприємства дає можливість визначити ефективність та раціональність використання вкладених коштів, а також дозволяє підприємствам навчитися виробляти високорентабельну продукцію, що буде при цьому користуватись попитом і задовольняти потреби споживачів.

1.2 Система показників оцінки рентабельності діяльності підприємствата методики їх аналізу

Сучасна наука нараховує безліч методів визначення рентабельності та обчислення різноманітних показників, що залежать від аналізованої величини в знаменнику (ресурсів, витрат, загальних результатів тощо) та виду прибутку в чисельнику:

- валового прибутку;
- операційного прибутку;
- прибутку від інших видів діяльності (інвестиційної, фінансової);
- прибутку до оподаткування;
- прибутку до сплати відсотків по кредиту;
- чистого прибутку.

Визначити найбільш прийнятний показник прибутку для обчислення рентабельності доволі складно, оскільки всі його види в тій чи іншій мірі є узагальненим результатом діяльності підприємства. Однак це дає можливість охарактеризувати не лише економічну ефективність діяльності фірми галузі в цілому, а й визначити всі інші сторони її роботи.

Наприклад, для найбільш об'єктивного оцінювання загальної роботи суб'єкта господарювання та ефективності його функціонування незалежно від змін умов податкової політики у країні необхідно брати прибуток до оподаткування.

При цьому чистий прибуток краще охарактеризує фінансовий результат, який підприємство може потім використовувати, а операційний прибуток зазвичай доцільно використовувати для оцінки результату від основної діяльності промислових компаній [23, с. 95].

Така ситуація говорить про важкий вибір в практичній діяльності необхідних показників рентабельності і, залежно від їх рівня, формування відповідних висновків. Це спонукає до того, що кожна фірма самостійно визначає перелік важливих для нього коефіцієнтів.

Для оцінки будь-яких показників рентабельності головним джерелом інформації виступає фінансова звітність, зокрема форма 1 «Баланс»(Звіт про фінансовий стан), котра відображає всі використовувані задля одержання доходу і прибутку ресурси підприємства, а також форма 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід), де висвітлена інформація про розмір чистого прибутку і витрат за видами діяльності та елементами.

У сучасній літературі різними авторами пропонується різна класифікація показників рентабельності.

Так, одні науковці поділяють їх на дві великі категорії: рентабельність продукції, котра включає в себе ще декілька коефіцієнтів, і рентабельність капіталу, тобто інвестицій. Інші – виділяють три основних групи показників:

- ті, що характеризують прибутковість продажу;
- ті, що відображають окупність витрат виробництва, а також інвестиційних проектів;
- ті, що дають змогу оцінити прибутковість капіталу і його складових.

Ще одним варіантом систематизації показників рентабельності є поділ їх на витратні, ресурсні та дохідні.

Витратні коефіцієнти рентабельності відображають рівень дохідності понесених витрат. Вони обчислюються як відношення загального прибутку, прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, валового прибутку, прибутку від операційної діяльності до витрат підприємства, витрат від звичайної діяльності, собівартістю реалізованої продукції та витрат від операційної діяльності відповідно.

Ресурсні коефіцієнти рентабельності, для розрахунку яких використовуються показники чистого прибутку, прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, що співвідносяться із вартістю активів або їх складових.

При розрахунку рентабельності власного і залученого капіталу, інвестицій, оборотного і необоротного капіталу запропоновано користуватися прибутком від звичайної діяльності до оподаткування, а чистим прибутком – для обчислення рентабельності активів.

Окрім цього в даній групі вважають необхідним також використати коефіцієнти окупності і покриття власного капіталу та активів.

Дохідні коефіцієнти рентабельності характеризуються показниками, де в знаменнику використовують чистий дохід від реалізації, а в чисельнику – чистий прибуток, валовий прибуток і прибуток від операційної діяльності [28, с. 48].

Не менш цікавою систематизацією класифікаційних ознак показників рентабельності є поділ їх за наступними критеріями:

а) за витратами:

- 1) активи;
- 2) споживані ресурси;
- 3) застосовані ресурси;

б) за часом:

- 1) моментні;
- 2) статистичні;
- 3) динамічні;

в) за узагальненням:

- 1) узагальнюючі;
- 2) часткові;
- 3) локальні;

г) за результатом:

- 1) чистий прибуток;
- 2) загальний прибуток;
- 3) оподаткований прибуток;

д) за інфляцією [23, с. 95].

Однак подані методики класифікації та систематизації коефіцієнтів рентабельності мають свої недоліки.

Тому для вибору найбільш доцільних для кожного підприємства показників та визначення економічної сутності і призначення, необхідно їх об'єднати у групи за трьома ознаками (рис. 1.2).

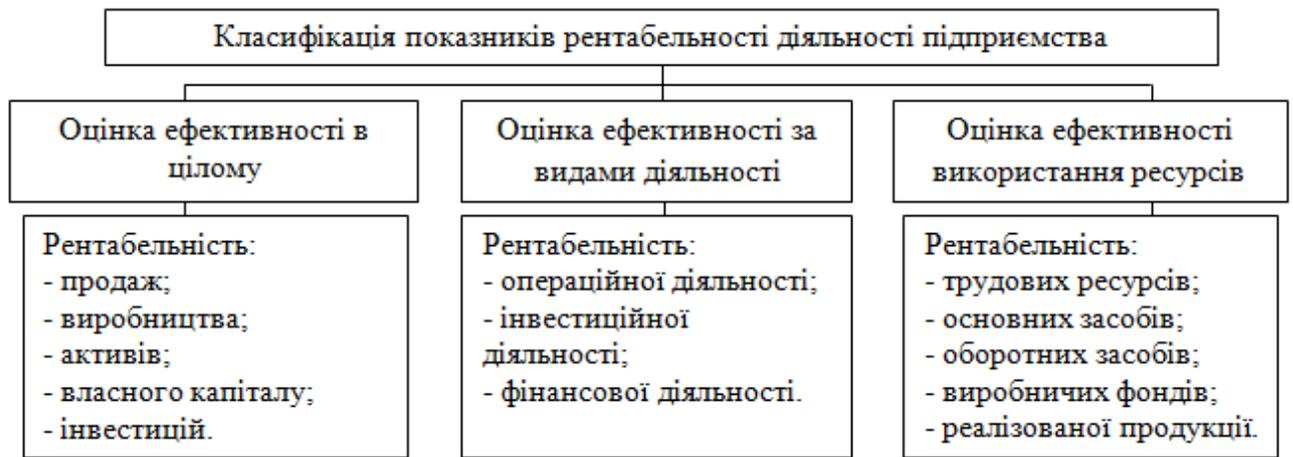

Рисунок 1.2 – Класифікація показників рентабельності діяльності підприємства
[складено автором]

Найбільш характерними показниками рентабельності за кожною групою є:

а) оцінка ефективності діяльності підприємства цілому:

1) рентабельність продаж:

$$P_{\text{пр}} = \frac{\text{ЧП}}{B} \times 100\%, \quad (1.1)$$

де $P_{\text{пр}}$ – рентабельність продаж;

ЧП – чистий прибуток;

B – виручка від реалізації.

2) рентабельність виробництва:

$$P_{\text{в}} = \frac{\text{ЧП}}{C} \times 100\%, \quad (1.2)$$

де $P_{\text{в}}$ – рентабельність виробництва;

C – собівартість продукції.

3) рентабельність активів:

$$P_{\text{а}} = \frac{\text{ЧП}}{A} \times 100\%, \quad (1.3)$$

де P_a – рентабельність активів;

A – середньорічна вартість активів.

4) рентабельність власного капіталу:

$$P_{\text{вк}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}} \times 100\%, \quad (1.4)$$

де $P_{\text{вк}}$ – рентабельність власного капіталу;

ВК – середньорічна вартість власного капіталу.

5) рентабельність інвестицій:

$$P_{\text{інв}} = \frac{\text{ЧП}}{(\text{ВК} + \text{ДЗ})} \times 100\%, \quad (1.5)$$

де $P_{\text{інв}}$ – рентабельність інвестицій;

ДЗ – довгострокові зобов'язання.

б) оцінка ефективності за видами діяльності:

1) рентабельність операційної діяльності:

$$P_{\text{од}} = \frac{\text{П}_{\text{од}}}{\text{В}_{\text{од}}} \times 100\%, \quad (1.6)$$

де $P_{\text{од}}$ – рентабельність операційної діяльності;

$\text{П}_{\text{од}}$ – прибуток від операційної діяльності;

$\text{В}_{\text{од}}$ – витрати від операційної діяльності.

2) рентабельність інвестиційної діяльності:

$$P_{\text{ід}} = \frac{\text{П}_{\text{ід}}}{\text{В}_{\text{ід}}} \times 100\%, \quad (1.7)$$

де P_{ID} – рентабельність інвестиційної діяльності;

Π_{ID} – прибуток від інвестиційної діяльності;

V_{ID} – витрати, пов'язані з інвестиційною діяльністю.

3) рентабельність фінансової діяльності:

$$P_{FD} = \frac{\Pi_{FD}}{V_{FD}} \times 100\%, \quad (1.8)$$

де P_{FD} – рентабельність фінансової діяльності;

Π_{FD} – прибуток від фінансової діяльності;

V_{FD} – витрати, пов'язані з фінансовою діяльністю.

Варто зазначити, що дану групу показників рентабельності варто доповнювати відносно кожного конкретного підприємства стосовно визначення рентабельності окремих підрозділів чи центрів фінансової відповідальності, якщо вони в змозі формувати і одержувати прибуток відокремлено.

в) оцінка ефективності використання ресурсів:

1) рентабельність трудових ресурсів:

$$P_{TP} = \frac{\text{ЧП}}{V_{TP}} \times 100\%, \quad (1.9)$$

де P_{TP} – рентабельність трудових ресурсів;

V_{TP} – витрати на працю.

2) рентабельність основних засобів:

$$P_{OF} = \frac{\text{ЧП}}{OF} \times 100\%, \quad (1.10)$$

де P_{OF} – рентабельність основних засобів;

OF – середньорічна вартість основних фондів.

3) рентабельність оборотних засобів:

$$P_{OЗ} = \frac{ЧП}{OЗ} \times 100\%, \quad (1.11)$$

де $P_{OЗ}$ – рентабельність оборотних засобів;

$OЗ$ – середньорічна вартість оборотних засобів.

4) рентабельність виробничих фондів:

$$P_{ВФ} = \frac{ЧП}{(OЗ+OФ)} \times 100\%, \quad (1.12)$$

де $P_{ВФ}$ – рентабельність виробничих фондів.

5) рентабельність реалізованої продукції:

$$P_{\text{прод}}^i = \frac{\Pi_i}{C_i} \times 100\%, \quad (1.13)$$

де $P_{\text{прод}}^i$ – рентабельність реалізованої продукції;

Π_i – прибуток і-го виду продукції;

C_i – собівартість і-го виду продукції [23, с. 96].

При цьому варто зауважити, що прибуток утворюється завжди при використанні всіх ресурсів. Тому визначити вплив на збільшення прибутку кожного їх виду окремо майже неможливо. Окрім того, прибуток може збільшуватись, але ефективність використання ресурсів при цьому залишатись незмінною або навіть знижуватись. Однак виокремлення групи показників рентабельності за оцінкою ефективності використання ресурсів є важливим для підприємства, тому що дані коефіцієнти дають змогу оцінювати величину прибутку, який припадає на одиницю того чи іншого ресурсу, а також оцінювати її динаміку. Це допоможе визначити, наскільки раціонально використовується

ресурсний потенціал, та впровадити найкращі заходи, котрі удосконалять підприємство.

Проте зазвичай найбільш поширеними основними показниками, котрі характеризують рентабельність діяльності підприємства є:

- рентабельність активів;
- рентабельність продукції;
- рентабельність продаж;
- рентабельність інвестицій;
- рентабельність власного капіталу [78, с. 306].

Рентабельність активів визначається співвідношенням чистого прибутку чи прибутку від звичайної діяльності до оподаткування до середньорічної вартості всіх активів. Тобто вона показує вигідність активів підприємства в отриманні доходу.

Даний показник показує скільки гривень прибутку компанія отримує від кожної гривні активів, тобто характеризує результативність використання підприємством свого майна, в тому числі і запозичених коштів.

Рентабельність активів дозволяє оцінити платоспроможність, надійність і здатність фірми витримувати конкурентну боротьбу.

При цьому він цікавий також для керівництва, оскільки дає змогу вчасно виявити перенагромадження активів та падаючий попит на продукцію.

Рентабельність продукції можна обраховувати по загальному обсязі реалізованої продукції, а можна окремо за кожним видом.

Рентабельність загальної реалізованої продукції визначається співвідношенням чистого прибутку від реалізації продукції до її собівартості і відображає рівень прибутковості роботи підприємства від основної діяльності.

Рентабельність окремого виду реалізованої продукції в свою чергу дозволяє визначити, яка саме продукція найвигідніша для підприємства.

Дані показники характеризують ефективність управлінських рішень господарюючого суб'єкта та дозволяють контролювати витрати на виробництво і реалізацію продукції, а порівняння їх із середніми значеннями галузі визначає у ній місце відповідного підприємства [22, с. 41].

Рентабельність продаж визначається співвідношенням чистого прибутку і виручки від реалізації продукції.

Вона характеризує зміни, що відбуваються у ціноутворюючій політиці та можливість керівництва контролювати собівартість своєї продукції (кошти, які потрібні для проведення поточних витрат, котрі утворюються під час виробництва, сплати податків тощо).

Негативні зміни цього показника говорять про необхідність перегляду цінової політики підприємства і зменшення обсягів використаних виробничих і матеріальних ресурсів.

Рентабельність інвестицій визначається співвідношенням чистого прибутку до обсягу усіх інвестицій або до власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Вона характеризує кількість грошових коштів, необхідних для отримання 1 грн прибутку і виступає одним із найважливіших показників інвестиційної привабливості.

Рентабельність власного капіталу визначається співвідношенням чистого прибутку та середньорічної вартості власного капіталу підприємства. Вона відображає рівень прибутковості власного капіталу, який було вкладено в підприємство.

Тому даний показник є вагомим індикатором для власників бізнесу (як наявних, так і потенційних) і характеризує його інвестиційну привабливість, так як дає змогу визначити крайню межу дивідендних виплат [16, с. 48].

При цьому для більш широкого аналізу рентабельності роботи суб'єкта господарювання варто використовувати ще показники собівартості, продуктивності праці та інтенсивності виробництва.

Потрібно зауважити, що при ситуації, коли підприємство отримує збиток поняття «показник рентабельності» потрібно замінити на «показник збитковості» та обраховувати його за тією ж самою формулою.

Різними вченими протягом багатьох років була сформована велика кількість методик для аналізу рентабельності діяльності підприємства, де ми можемо в загальному виділити етапи проведення двох з них (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Етапи проведення аналізу рентабельності діяльності підприємства [складено автором]

Як видно зі схеми, обидві методики останнім етапом виділяють визначення шляхів збільшення рентабельності діяльності підприємства.

Однак, кожна з них має і свої недоліки.

Так, у першій методиці не враховано такі види показників, як рентабельність оборотних активів, звичайної діяльності, операційної діяльності, а також фондорентабельність.

У іншій же методиці пропущено рентабельність продукції та інвестованого капіталу, хоча, як бачимо, вона є більш деталізованою та відповідно більш якісною [78, с. 308].

Тому, на мою думку, аналіз рентабельності діяльності підприємства найбільш доцільно проводити за методикою, наведеною на рисунку 1.4.

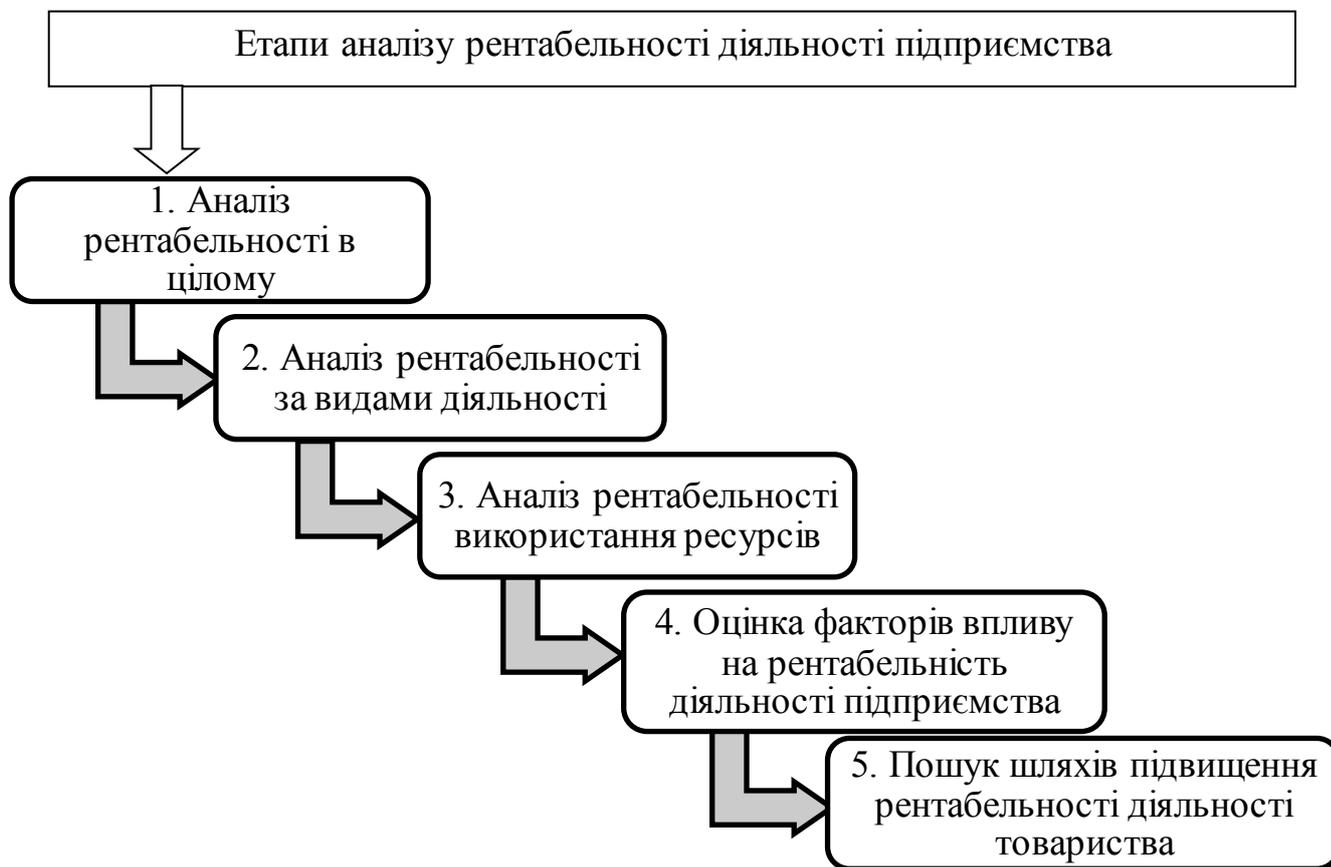

Рисунок 1.4 – Послідовність здійснення аналізу рентабельності діяльності підприємства [складено автором]

Отже, для ефективного оцінювання рентабельності діяльності підприємства необхідна чітка систематизація її показників, котра дозволить виявити фактори, що впливають на фінансовий стан фірми, а також визначений порядок етапів проведення такого аналізу.

1.3 Чинники підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства

Для того, щоб ефективно організувати діяльність підприємства необхідно класифікувати всі чинники, котрі впливають на рентабельність (рис. 1.5).

Чинники, які підприємство може контролювати і змінювати відповідно до своєї поставленої мети і стратегії, є внутрішніми. Внутрішні чинники розділяють на позавиробничі та виробничі.

Рисунок 1.5 – Класифікація чинників впливу на рентабельність діяльності підприємства [складено автором]

Позавиробничі чинники безпосередньо не пов'язані з основною діяльністю підприємства і виробництвом продукції. Вони включають в себе:

- фінансову діяльність;
- діяльність постачання і збуту;
- соціальні умови праці;
- природоохоронну діяльність;
- транспортування тощо.

Виробничі чинники в свою чергу поділяються на три групи:

- наявність і використання засобів праці;
- наявність і використання предметів праці;
- наявність і використання трудових ресурсів.

У кожному з них прийнято виділяти екстенсивні й інтенсивні чинники. Екстенсивні чинники складаються з кількісних факторів, які характеризують обсяг виробничих ресурсів, використання за часом, а також непродуктивне застосування, а інтенсивні – відображають ступінь ефективності їх використання.

Так, до екстенсивних чинників першої групи належать:

- зміна часу працювання обладнання;
- зміна кількості засобів праці;
- непродуктивне використання.

Інтенсивні чинники цієї групи включають:

- збільшення продуктивності засобів праці;

- покращення якісних характеристик.

Наявність і використання предметів праці:

а) екстенсивні:

- 1) непродуктивне вживання предметів праці (відходи, брак);
- 2) зміна обсягу предметів праці;

б) інтенсивні:

- 1) прискорення оборотності;
- 2) застосування прогресивних матеріалів покращення технології

обробки.

Наявність і використання трудових ресурсів:

а) екстенсивні:

- 1) зміна фонду робочого часу;
- 2) застосування кількості виробничого персоналу;
- 3) непродуктивні втрати праці;

б) інтенсивні:

- 1) зменшення трудомісткості;
- 2) покращення організації праці;
- 3) підвищення кваліфікації у робітників.

Крім внутрішніх, вплив на рентабельність діяльності підприємства здійснюють і зовнішні чинники, які не залежать від його діяльності, однак в той же час можуть суттєво впливати на результат. До них можна віднести:

а) географічне положення;

б) природні умови;

в) віддаленість підприємства від джерел сировини;

г) конкуренцію;

д) ситуацію на кредитному, фінансовому, трудовому та інших ринках;

е) державне регулювання:

- 1) цін;
- 2) податків;
- 3) тарифів;
- 4) ставок рефінансування;

5) санкцій тощо [59, с. 210].

Важливими факторами збільшення рентабельності виступають економія ресурсів, підвищення продуктивності і фондівіддачі, вдосконалення організації праці тощо.

Для конкретизації напрямків дії виникає необхідність виділення головних чинників підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства (рис. 1.6).

Рисунок 1.6 – Основні чинники підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства [складено автором]

Матеріальні ресурси та енергія сприяють підвищенню рівня рентабельності за умов зниження енергоємності і матеріаломісткості продукції, раціонального управління запасами й джерелами добування матеріальних ресурсів, а також за умов розв'язання ресурсозберігаючих проблем.

Позитивно впливатиме на рентабельність і зростання продуктивності устаткування. Вона залежить не лише від технічного рівня, а й від ефективної організації ремонтного обслуговування, змінності роботи, оптимальних термінів використання, завантаження у часі тощо.

Введення нових технологій, в першу чергу, інформаційних та сучасних способів автоматизації, найбільше діє на динаміку та рівень ефективності виробництва продукції. Вони суттєво змінюють технічний рівень і продуктивність обладнання, способи і форми підготовки й кваліфікації персоналу, організацію трудового процесу тощо.

Для підвищення рівня рентабельності важлива і пропонована споживачам готова продукція, яка для цього повинна з'явитися на ринку за доцільно визначеною ціною у потрібний час і в потрібному місці. Для цього керівництву потрібно уникати будь-яких економічних чи організаційних перепон між виробництвом і маркетинговим дослідженням [14, с. 61].

Чи не головним джерелом підвищення рівня рентабельності є всі його працівники – робітники, спеціалісти, керівники, службовці. Зростання продуктивності праці персоналу, його ділові якості найбільшим чином визначаються системою мотивації та соціальним мікрокліматом у колективі.

Коли на виробництві переважають трудомісткі процеси, більш досконалі методи роботи несуть в собі велику перспективу збільшення рентабельності діяльності підприємства. Їх постійне вдосконалення передбачає дослідження і застосування накопиченого на інших господарюючих суб'єктах досвіду, підвищення кваліфікації персоналу.

Хорошу організацію роботи підприємства відображають правильні норми керування, дружність трудового колективу і ефективне делегування його відповідальностей.

Вона в свою чергу дозволяє забезпечити потрібну координацію та спеціалізацію управління, а відповідно – підвищення ефективності кожної господарської системи.

Стиль керівництва включає в себе діловитість, професійну компетенцію, етику у взаємовідносинах працівників і чинить неабиякий вплив на кожне направлення роботи підприємства.

Такі спеціальні інституціональні механізми, як навчальні інститути, центри, асоціації, дослідні організації тощо, повинні бути забезпеченими відповідними державними організаційними передумовами на галузевому, регіональному та національному рівнях для постійного зростання рівня рентабельності діяльності всіх підприємств.

Не менш суттєвий вплив на рентабельність підприємства чинить і соціальна та економічна політика держави. Для постійного покращення рівня рентабельності вона повинна забезпечити суб'єктам господарювання всі необхідні для цього умови.

До основних елементів державної допомоги підприємству можна віднести:

- а) діюче законодавство;
- б) фінансові інструменти (стимули, заходи);
- в) економічні нормативи і правила:
  - 1) регулювання цін;
  - 2) контроль доходів;
  - 3) регулювання рівня оплати праці;
  - 4) ліцензування;
- г) структурні зміни на макrorівні;
- д) програми приватизації для державних підприємств тощо.

Ще одним важливим чинником є інфраструктура, тобто достатність рівня розвитку системи всіх виробничо-господарських та ринкових інституцій.

Це спричинено поширеним користуванням підприємствами послугами різноманітних бірж (праці, товарно-сировинних, фондових), комерційних банків, інноваційних фондів тощо.

Також на показники рентабельності впливають і структурні зміни у суспільстві [14, с. 61].

Всі можливі шляхи підвищення рентабельності діяльності підприємства можна поділити на дві групи (рис. 1.7).

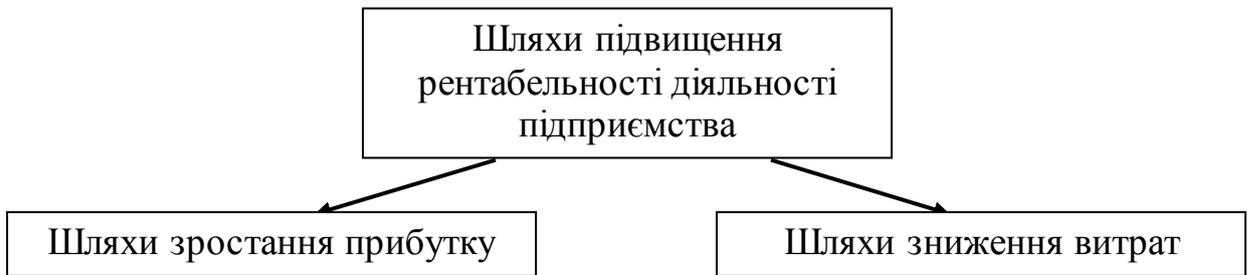

Рисунок 1.7 – Шляхи підвищення рентабельності діяльності підприємства [складено автором]

На величину прибутку впливає велика кількість різноманітних факторів як внутрішнього, так і зовнішнього порядку (рис. 1.8).

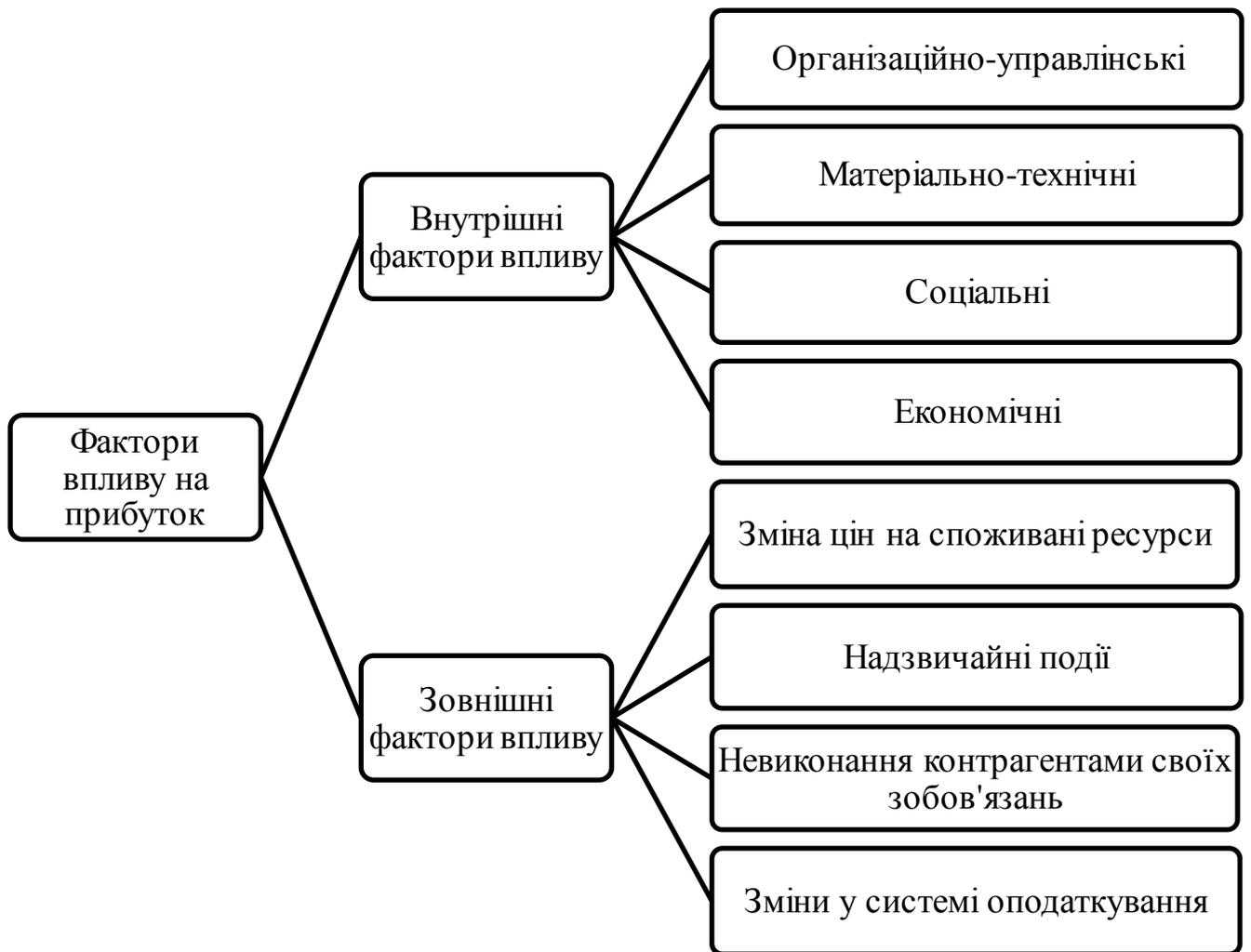

Рисунок 1.8 – Фактори впливу на прибуток [складено автором]

Внутрішні фактори можна поділити на чотири групи:

а) організаційно-управлінські:

- 1) рівень освоєння нових видів продукції;
- 2) стратегія діяльності підприємства;
- 3) інформаційне забезпечення;

б) матеріально-технічні:

- 1) якість предметів праці;
- 2) стан устаткування;
- 3) модернізованість матеріально-технічної бази;

в) соціальні:

- 1) кваліфікація працівників;
- 2) умови праці на підприємстві;
- 3) соціальні заходи;

г) економічні:

- 1) наявність фінансового планування;
- 2) резерви зростання прибутку;
- 3) наявність економічного стимулювання [35, с. 155].

До зовнішніх належать фактори, які не залежать від роботи самого підприємства, але можуть істотно впливати на обсяг прибутку і, відповідно, показники рентабельності.

Вчені також виділяють декілька основних шляхів, котрі дають змогу збільшувати розмір отриманого підприємством прибутку (рис. 1.9).

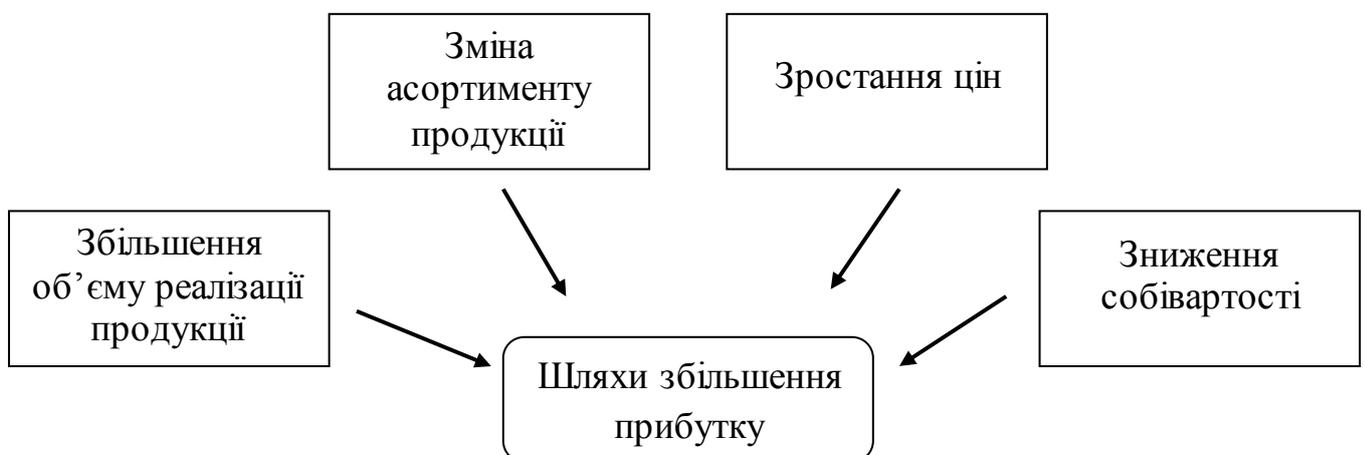

Рисунок 1.9 – Основні шляхи зростання величини прибутку [складено автором]

Збільшення об'єму виробництва та реалізації продукції дасть змогу підприємству зменшити частку своїх постійних витрат на одиницю продукції, що в свою чергу призведе до зростання величини прибутку.

Оновлення номенклатури та асортименту продукції на користь тих видів, котрі користуються більшим попитом у споживачів, також чинитиме позитивний вплив на об'єм прибутку підприємства. Цей чинник особливо актуальний під час кризи, коли платоспроможність населення стрімко спадає.

Збільшення рівня цін на продукцію дозволить підприємству збільшити свій прибуток в період високих темпів інфляції.

Зниження собівартості продукції, що випускається, теж сприятиме зростанню прибутку. Цього можна досягти за рахунок підвищеного контролю в управлінні витратами. Однак при цьому ні в якому разі не можна нехтувати якістю цієї ж продукції [41, с. 69].

Подані заходи допомагають підвищувати рентабельність, але в сучасних складних економічних умовах впливати на результати роботи підприємства доволі складно, особливо з урахуванням зовнішніх факторів. Тому кожному господарюючому суб'єкту необхідно намагатися скорочувати свої витрати.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», собівартість реалізованої продукції включає виробничу собівартість, наднормативні виробничі та нерозподілені постійні загальновиробничі витрати [2].

Основні шляхи скорочення витрат на підприємстві представлено у вигляді схеми (рис. 1.10).

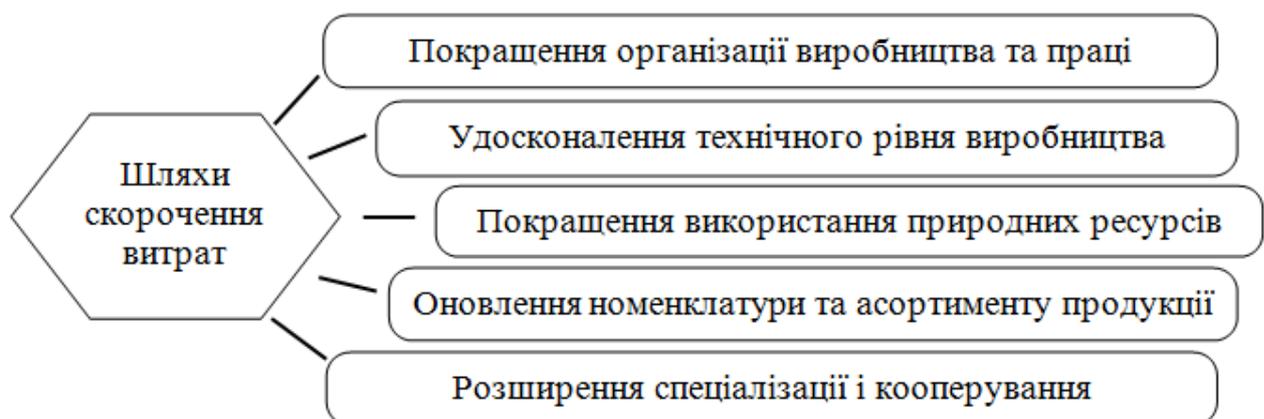

Рисунок 1.10 – Шляхи скорочення витрат на підприємстві [складено автором]

Покращення організації виробництва та праці є одним із найважливіших шляхів зниження витрат. Скорочення собівартості можливе завдяки змінам у організації виробництва, методах і формах праці під час спеціалізації виробництва, покращенню використання основних фондів, поліпшенню управління виробництвом і скороченню витрат на нього, зниженню транспортних витрат, удосконаленню матеріального та технічного постачання, іншим чинникам, що дають змогу підвищувати рівень організації виробництва.

Удосконалення технічного рівня виробництва включає в себе економніше використання матеріалів і сировини, модернізацію техніки та технології, що застосовується, зміна технічних якостей виробів, повне використання відходів тощо. Однак під час застосування вище вказаних заходів з'являються нові поточні витрати. Тому важливо заздалегідь проаналізувати, чи будуть такі запровадження вигідними і дадуть змогу зменшити витрати.

Покращення використання природних ресурсів враховує зміну якості та складу виробленої продукції, методів видобування природної сировини, зміну продуктивності родовищ, масштабів підготовчих робіт та інших природних умов. Все це безпосередньо впливає на обсяг змінних витрат і, відповідно, на рентабельність.

Оновлення асортименту і номенклатури продукції є також суттєвим фактором як позитивних, так і негативних змін у величині витрат. Його вплив аналізується за змінними витратами і погоджується з показниками збільшення продуктивності праці. Проте деякі види збиткової продукції необхідно все ж залишати, оскільки вони допомагають покривати постійні витрати.

Розширення спеціалізації також дає змогу знижувати собівартість, так як більший обсяг випуску дозволяє розподіляти постійні витрати на більшу кількість виготовленої продукції. А зростання спеціалізації в свою чергу потребує встановлення найраціональніших кооперованих зв'язків з іншими господарюючими суб'єктами [68, с. 115].

Як бачимо, можна виділити багато факторів, що впливають на обсяг витрат та прибутку на підприємстві, які є між собою взаємозалежними. Всі вони дають

змогу апарату управління сформулювати подальші шляхи підвищення рентабельності діяльності господарюючого суб'єкта.

Висновки до розділу

Незважаючи на велику кількість досліджень, науковці так і не дійшли до однозначної думки стосовно визначення поняття рентабельність. Але в загальному його можна охарактеризувати як відносний показник, який відображає рівень прибутковості підприємства.

Рентабельність діяльності підприємства розкривається через систему низки показників (рентабельність продаж, активів, виробничих фондів тощо).

Наведені у розділі чинники слід розглядати як можливі потенційні шляхи зростання рівня рентабельності діяльності підприємства. Крім цього, необхідно знати способи скорочення витрат і збільшення величини прибутку, застосування яких відповідно також дозволить позитивно впливати на динаміку рентабельності.

Підвищувати рівень рентабельності діяльності підприємства дадуть змогу такі заходи, як підвищення цін, нарощування об'ємів виробництва, раціональне використання всіх ресурсів, впровадження нових технологій і технік, оновлення асортименту, підвищення якості продукції, покращення організації управлінського процесу, підвищення фондівіддачі, скорочення залишків та втрат від браку, зниження матеріаломісткості і трудомісткості тощо. Тому для кожного господарюючого суб'єкта важливо вміти організовувати такі шляхи впливу та ефективно їх застосовувати на практиці.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «САВИНЦІ»

2.1 Стан, проблеми та перспективи розвитку сільськогосподарської галузі України

Однією з основних галузей економіки України є сільське господарство. Тут знаходиться близько чверті всіх чорноземів у світі, тому відповідно є хороші умови для ведення рослинництва.

Всього станом на 2019 рік серед 60,3 млн га площі України, 41,4 млн га – це сільськогосподарські угіддя, тобто 68,7%. З них:

- 32,7 млн га рілля;
- 5,3 млн га пасовищ;
- 2,3 млн га сіножатей;
- 0,9 млн га багаторічних насаджень;
- 0,2 млн га перелогів [30] (рис. 2.1).

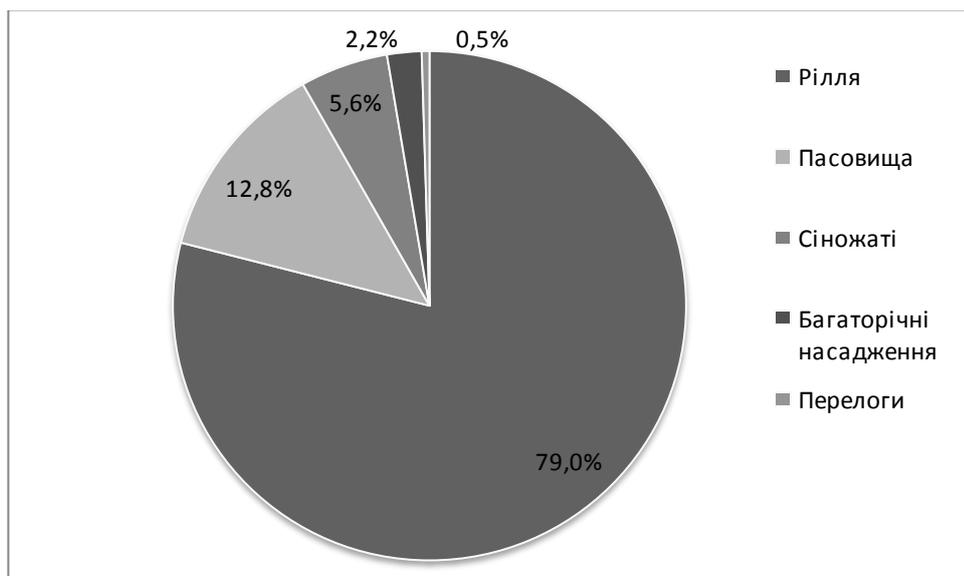

Рис. 2.1 – Структура сільськогосподарських угідь України [складено автором]

Так як будь-яку галузь макроекономіки становить сукупність підприємств, котрі виробляють однорідну продукцію, важливо також оцінити динаміку зміни кількості суб'єктів господарювання у сільському господарстві (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Кількість суб'єктів господарювання сільськогосподарської галузі за 2015-2019 роки[6]

	Роки	Кількість суб'єктів господарювання		
		Усього, од.	Із них фізичні особи-підприємці, од.	У % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності
Усього	2015	1974439	1630878	82,6
	2016	1865631	1559161	83,6
	2017	1805144	1466803	81,3
	2018	1839672	1483716	80,7
	2019	1941701	1561028	80,4
Сільське, лісове та рибне господарство	2015	79284	32540	41,0
	2016	74620	29622	39,7
	2017	76593	26478	34,6
	2018	76328	25824	33,8
	2019	75450	25211	33,4
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	2015	70721	25824	36,5
	2016	66837	23478	35,1
	2017	69536	21225	30,5
	2018	69596	20943	30,1
	2019	68675	20350	29,6
Лісове господарство та лісозаготівлі	2015	3672	2706	73,7
	2016	3501	2642	75,5
	2017	3371	2422	71,8
	2018	3422	2439	71,3
	2019	3552	2558	72,0
Рибне господарство	2015	4891	4010	82,0
	2016	4282	3502	81,8
	2017	3686	2831	76,8
	2018	3310	2442	73,8
	2019	3223	2303	71,5

Динаміку загальної кількості суб'єктів господарювання представлено на рисунку 2.2.

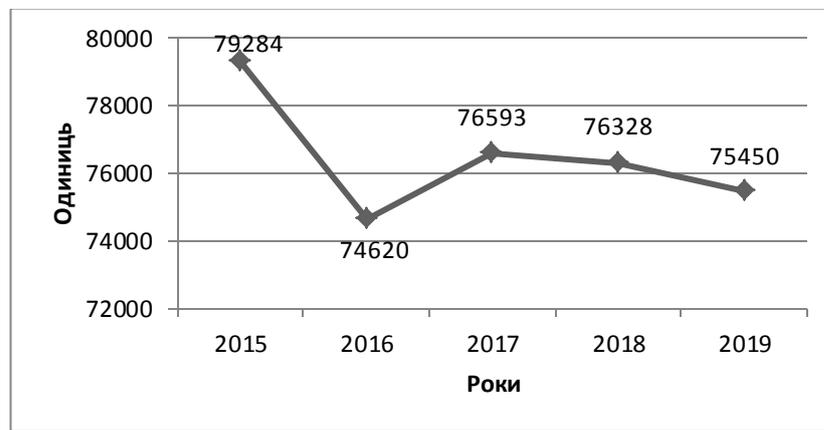

Рисунок 2.2 – Динаміка кількості суб’єктів господарювання сільськогосподарської галузі за 2015-2019 рр. [складено автором]

Як бачимо, за останні 5 років число підприємств у цій галузі знизилося на 32738 одиниць, тобто на 1,7%. Станом на 2019 рік серед усієї галузі найбільше працює суб’єктів у сільському господарстві, мисливстві і пов’язаними з ними послугами – 68675 одиниць, з них 20350 одиниць – це фізичні особи-підприємці.

Найефективнішою ланкою ринку сільського господарства в Україні на даному етапі є агрохолдинги. Завдяки акумулюванню потужних інвестиційних та земельних ресурсів їм вдається швидко нарощувати свої обсяги виробництва для задоволення попиту споживачів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також займати найбільшу частку серед обсягу ВВП.

Рейтинг найбільших агрохолдингів України станом на 2021 рік представлений у таблиці 2.2 [61].

Таблиця 2.2 – Найбільші агрохолдинги України у 2021 році [складено автором]

Назва агрохолдингу	Земельний банк у 2019 р., тис. га	Частка у загальному обсязі сільськогосподарських угідь, %	Земельний банк у 2021 р., тис. га
Kernel	600	1,45	510
UkrLandFarming	470	1,14	475
МХП	370	0,89	370
Агропросперіс	410	0,99	300
Астарта-Київ	210	0,51	243
Continental Farmers Group	45	0,11	195
Мрія	119	0,29	180
Епіцентр	115	0,28	160
АСТ	47	0,11	150
Harveast	50	0,12	127
ІМК	123,9	0,30	123
Укрпромінвест-Агро	116,5	0,28	120
Агротон	40	0,10	110

Як бачимо найбільшим агрохолдингом України залишився Kernel, земельний банк якого у 2021 році становить 510 тис. га, що на 90 тис. га менше, ніж два роки тому. Зменшення земельного банку спостерігається і у холдингах Агропросперіс та ІМК, у всіх інших – спостерігається нарощування площ угідь.

Обсяг виробленої продукції у сільськогосподарській галузі протягом 2015-2016 років подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Обсяг виробленої продукції суб'єктів сільського господарства за 2015-2019 роки [6]

	Роки					Відхилення 2019 р. до 2015 р., %
	2015	2016	2017	2018	2019	
1	2	3	4	5	6	7
Усього, млн грн	3449879,6	4217825,7	5328975,4	6207687,6	6981863,7	102,4
Сільське, лісове та рибне господарство, млн грн	416620,0	474884,1	524120,7	616094,0	636661,5	52,8
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг, млн грн	402022,1	456948,2	503301,2	591127,4	613558,9	52,6
Лісове господарство та лісозаготівлі, млн грн	13539,6	16480,6	19269,9	23249,5	21319,3	57,5
Рибне господарство, млн грн	1058,3	1455,3	1549,6	1717,1	1783,2	68,5

З таблиці 2.3 можемо побачити, що протягом 2015-2019 рр. підприємства сільськогосподарської галузі нарощували свої обсяги виробництва і у 2019 році за кожним видом діяльності спостерігається зростання цього показника більше, ніж у двічі, порівняно з 2015 роком. Так, наприклад, рибне господарство протягом 2019 року випустило продукції на 1783,2 млн грн, що на 68,5 % більше, аніж у 2017 році. Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг 2019 року мало обсяг виробленої продукції у розмірі 613558,9 млн грн, тобто на 211536,8 млн грн (52,6%) більше за 2017 рік. Лісове господарство та

лісозаготівлі також у порівнянні з 2017 роком виробило продукції більше на 7779,7 млн грн або на 57,5%.

Динаміку загального обсягу виробництва сільськогосподарської галузі представлено на рисунку 2.3.

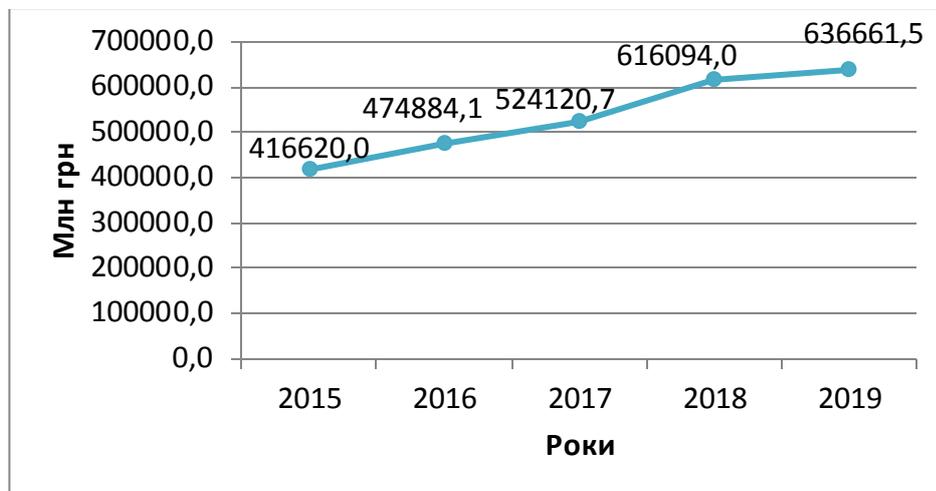

Рисунок 2.3 – Динаміка обсягу виробленої продукції у сільськогосподарській галузі протягом 2015-2019 роки [складено автором]

Важливою характеристикою галузі є також сальдо її зовнішньої торгівлі (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Товарна структура зовнішньої торгівлі сільськогосподарської галузі у 2020 році за деякими видами продукції [6]

Назва товарів	Експорт			Імпорт			Сальдо зовнішньої торгівлі, тис. дол. США
	тис. дол. США	у % до 2019	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до 2019	у % до загального обсягу	
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	49212901,3	98,3	100,0	54091267,8	89,0	100,0	-4878366,5
у тому числі							
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1188368,1	93,1	2,4	1257768,0	117,4	2,3	-69399,9
живі тварини	51524,1	82,4	0,1	80912,1	105,6	0,1	-29388,0
м'ясо та їстівні субпродукти	652235,8	91,6	1,3	165010,4	104,0	0,3	487225,5

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
риба і ракоподібні	42204,0	125,5	0,1	680271,5	105,5	1,3	-638067,5
молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	426598,9	94,0	0,9	308396,9	182,0	0,6	118202,0
інші продукти тваринного походження	15805,2	105,0	0,0	23177,2	104,8	0,0	-7371,9
II. Продукти рослинного походження	11890050,9	92,1	24,2	1988349,6	110,8	3,7	9901701,3
живі дерева та інші рослини	5746,6	88,7	0,0	48790,8	119,3	0,1	-43044,2
овочі	168147,4	91,1	0,3	262508,0	123,6	0,5	-94360,6
їстівні плоди та горіхи	238399,6	91,7	0,5	794893,7	118,1	1,5	-556494,1
кава, чай	15011,2	128,2	0,0	251294,7	113,0	0,5	-236283,5
зернові культури	9417313,8	97,8	19,1	178912,0	98,9	0,3	9238401,8
продукція борошномельно-круп'яної промисловості	154639,6	76,5	0,3	35161,0	100,2	0,1	119478,6
насіння і плоди олійних рослин	1842436,6	71,9	3,7	388047,9	96,8	0,7	1454388,6
шелак природний	944,1	115,3	0,0	28036,0	99,1	0,1	-27091,9
рослинні матеріали для виготовлення	47412,0	90,8	0,1	705,4	99,6	0,0	46706,6

Загальне сальдо зовнішньої торгівлі України у 2020 році мало негативне значення -4878366,5 тис. дол. США. Така ситуація стосується більшості видів сільськогосподарської продукції. Додатне сальдо мають тільки такі продукції, як м'ясо та їстівні субпродукти, молоко та молочні продукти, яйця птиці і натуральний мед, зернові культури, продукція борошномельно-круп'яної промисловості, насіння і плоди олійних рослин, рослинні матеріали для виготовлення.

Отже, проаналізувавши стан сільськогосподарської галузі за наведеною та іншою статистичною інформацією, виявлено наступні проблеми:

а) недостатньо ефективне використання угідь (нарощування обсягів виробництва відбувається не завдяки підвищенню врожайності, а шляхом збільшення посівних площ);

б) на сільське господарство значно впливає сезонність виробництва та природно-кліматичні умови, що призводить до ризику недоотримання запланованого прибутку;

в) нераціональне використання земельних ресурсів, що призводить до таких проблем як:

1) забруднення ґрунтів;

2) погіршення родючості;

3) виснаження;

4) внесення шкідливих добрив та хімікатів тощо;

г) недостатній рівень модернізації застосовуваних технологій та техніки;

д) велика енергозатратність виробництва і залежність від імпортованих енергоресурсів;

е) втрата великої кількості ресурсів через політичну ситуацію в Україні;

є) переважання у галузі та в цілому у народному господарстві імпорту над експортом.

Однак, не зважаючи на наявні проблеми, українське сільське господарство має свої перспективи розвитку. Так як у найближчий час у Індії та країнах близького Сходу і Північної Африки прогнозується зростання населення кожного року на 1-2%, а також зростання валового внутрішнього продукту, що означає безумовне зростання попиту в цих регіонах на продукти харчування, а відповідно – можливість для нашої сільськогосподарської галузі його задовольнити, тим самим збільшуючи свої ринки збуту. До того ж вигідне географічне слугуватиме суттєвим сприятливим фактором для такої перспективи. Окрім того, збільшенню експорту сприяє і процес входження України до європейських і світових організацій. Але для цього наша продукція перш за все повинна буде відповідати необхідним стандартам [48].

2.2 Організаційно-правові основи діяльності товариства

Юридична особа ТОВ «САВИНЦІ», створена на основі приватної форми власності, яка за своєю організаційно-правовою формою є товариством з обмеженою відповідальністю.

Засновницьким документом, згідно з яким товариство здійснює свою діяльність виступає Статут. Місце знаходження ТОВ «САВИНЦІ»: Україна, 37642, Полтавська область, Миргородський район, с. Савинці, вул. Миру, 95. Зміни і доповнення до Статуту можуть вноситись за рішенням Загальних зборів учасників і підлягають реєстрації в установленому порядку у відповідних органах державної реєстрації.

Учасником ТОВ «САВИНЦІ» є Михайлова Ірина Віталіївна із часткою у Статутному капіталі 100%.

Товариство має печатки, штампи і бланки зі своїм найменуванням, самостійний баланс, поточні та інші рахунки у національній та іноземних валютах в установах банків, інші реквізити.

ТОВ «САВИНЦІ» самостійно визначає перспективи розвитку та планує свою господарську і іншу діяльність, виходячи з попиту на його продукцію, послуги і роботи та необхідності забезпечення виробничого та соціального розвитку товариства, підвищення його доходів.

Товариство здійснює підприємницьку діяльність з метою забезпечення потреб споживачів у продуктах харчування, таких як зернові, технічні культури та в інших товарах і послугах, відповідно до предмету діяльності для одержання прибутку й подальшого його спрямування на розвиток товариства, а також на задоволення економічних та суспільних потреб його учасників і працівників.

У відповідності зі Статутом, зареєстрованим державним реєстратором 2 жовтня 2006 р., № запису 15731050002000092, основними напрямками діяльності товариства є:

- вирощування, заготівля, зберігання, реалізація зернових (крім рису), технічних та інших культур і продукції рослинного походження;

- схов, складування і відповідальне зберігання на товарних складах і зерносховищах продукції, сировини, вантажів;

- торговельна діяльність у сфері оптової, роздрібної торгівлі щодо реалізації продовольчих і непродовольчих товарів, у тому числі зерном, насінням, не переробленими сільгосппродуктами;

- надання послуг в галузі рослинництва (обробка полів, насіння, сіяння і посадка культур, збір врожаю, підготовка продукції до збуту, її сортування і очистка);

- розведення великої рогатої худоби молочних порід;

- розведення свиней.

Виробництво продукції здійснюється із застосуванням інтенсивних технологій та кращих традицій землеробства, а аграрна стратегія базується на довгостроковій продуктивності ґрунтів. Поряд з цим, значна увага приділяється впровадженню органічного землеробства, що позитивно впливає на родючість ґрунтів. Застосування сучасної сільськогосподарської техніки дає можливість досягати значної продуктивності праці в галузі рослинництва та сприяє ефективному використанню паливно-мастильних матеріалів.

ТОВ «САВИНЦІ» здійснює свою діяльність у галузі вирощування зернових та технічних культур, таких як пшениця, ячмінь, жито, соя, кукурудза, соняшник.

Товариство також займається вирощуванням великої рогатої худоби молочних порід, свиней та виконує допоміжну діяльність в галузях рослинництва, зокрема:

- передпосівну підготовку полів;

- сівбу та садіння сільськогосподарських культур;

- оброблення сільськогосподарських культур;

- обприскування сільськогосподарських культур;

- збирання врожаю;

- надання сільськогосподарської техніки разом із обслуговуючим персоналом.

За даними форми №1-підприємство «Структурне обстеження підприємства» за 2017-2019 роки проведемо аналіз обсягу реалізованої продукції за видами економічної діяльності підприємства (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Аналіз обсягу реалізованої продукції, робіт, послуг за видами економічної діяльності ТОВ «САВИНЦІ» за 2017-2019 роки

Види економічної діяльності	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)						Відхилення			
	2017 рік		2018 рік		2019 рік		2019 до 2017		2019 до 2018	
	Тис. грн	Пи-тома вага, %	Тис. грн	Пи-тома вага, %	Тис грн	Пи-тома вага, %	У сумі	У структурі	У сумі	У структурі
Усього по підприємству	109514,6	100	149453,7	100	204132,0	100	+94617,4	-	+54678,3	-
У тому числі за видами економічної діяльності:										
вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	92964,7	84,9	114562	76,7	156843	76,8	63878	-8,1	42280,9	0,2
розведення великої рогатої худоби молочних порід	11854,3	10,8	24424,3	16,3	-	-	-11854	-10,8	-24424	-16,3
розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів	-	-	-	-	33102,5	16,2	33102,5	16,2	33102,5	16,2
розведення свиней	4695,6	4,3	7560	5,1	7881,5	3,9	3185,9	-0,4	321,5	-1,2
допоміжна діяльність у рослинництві	-	-	2907,6	1,9	6305,3	3,1	6305,3	3,1	3397,7	1,1

Отже, з табл. 1 видно, що на ТОВ «САВИНЦІ» протягом 2017-2019 рр. відбулася позитивна динаміка в обсязі реалізованої продукції (рис. 2.4): у 2019 році він становив 204132 тис. грн., що більше на 54678,3 тис. грн. більше, ніж у

2018 та на 94617,4 тис. грн., ніж у 2017. Це відбулося завдяки збільшенню вирощених зернових, бобових і насіння олійних культур за два роки на 63878 тис. грн., незважаючи на те, що питома вага їх знизилась з 84,9% до 76,8%. Також позитивно вплинуло і зростання у 2019 році обсягу розведення свиней на 321,5 тис грн. та допоміжної діяльності у рослинництві на 3397,7 тис. грн. у порівнянні з минулим роком.

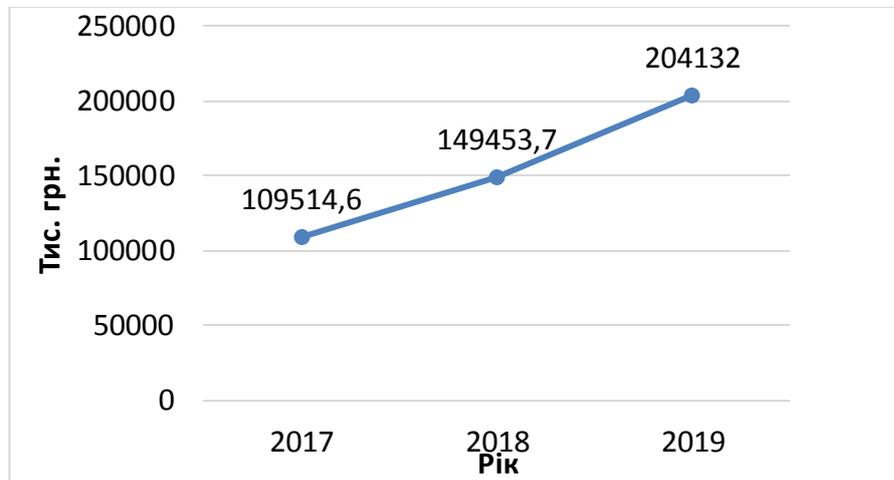

Рисунок 2.4 – Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) на ТОВ «САВИНЦІ» за 2017 – 2019 роки

Суттєво не вплинуло на структуру загальної реалізованої продукції започаткування розведення іншої ВРХ та буйволів, що прийшло на зміну розведенню ВРХ молочних порід і становило 16,2% у питомій вазі. (рис. 2.5, рис. 2.6, рис. 2.7) Однак у сумі спостерігається позитивний ефект, оскільки збільшення обсягу реалізації від нового виду діяльності у розмірі 33102,5 тис. грн. перевищило втрати від припинення іншого.

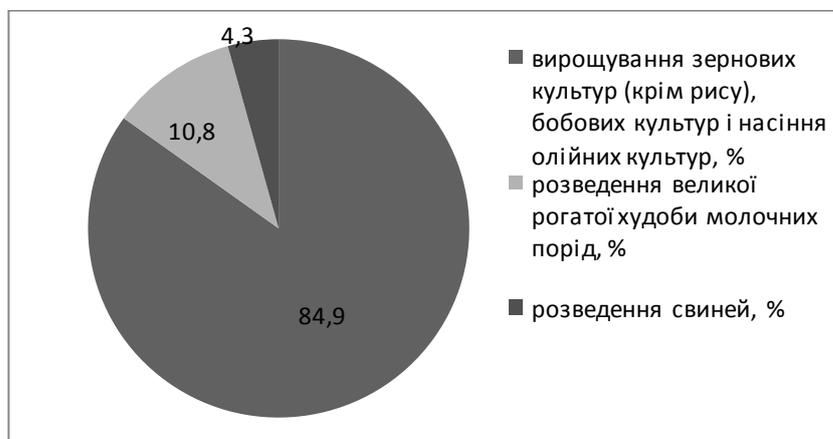

Рисунок 2.5 – Структура реалізованої продукції (товарів, послуг) за 2017 рік на ТОВ «САВИНЦІ»

Рисунок 2.6 – Структура реалізованої продукції (товарів, послуг) за 2018 рік на ТОВ «САВИНЦІ»

Рисунок 2.7 – Структура реалізованої продукції (товарів, послуг) за 2019 рік на ТОВ «САВИНЦІ»

Організаційна структура управління підприємством – основа системи управління, яка визначає склад, підпорядкованість та взаємодію її елементів окреслює необхідну кількість управлінського персоналу, здійснює його розподіл за підрозділами, регламентує адміністративні, функціональні та інформаційні взаємовідносини між працівниками апарату управління та підрозділами, встановлює права, обов'язки і відповідальність менеджерів тощо.

ТОВ «САВИНЦІ» має лінійно-функціональну організаційну структуру управління, яка наведена в рис. 2.8. Вона дозволяє організувати управління за лінійною схемою, а функціональні підрозділи допомагають лінійним керівникам у вирішенні відповідних управлінських функцій.

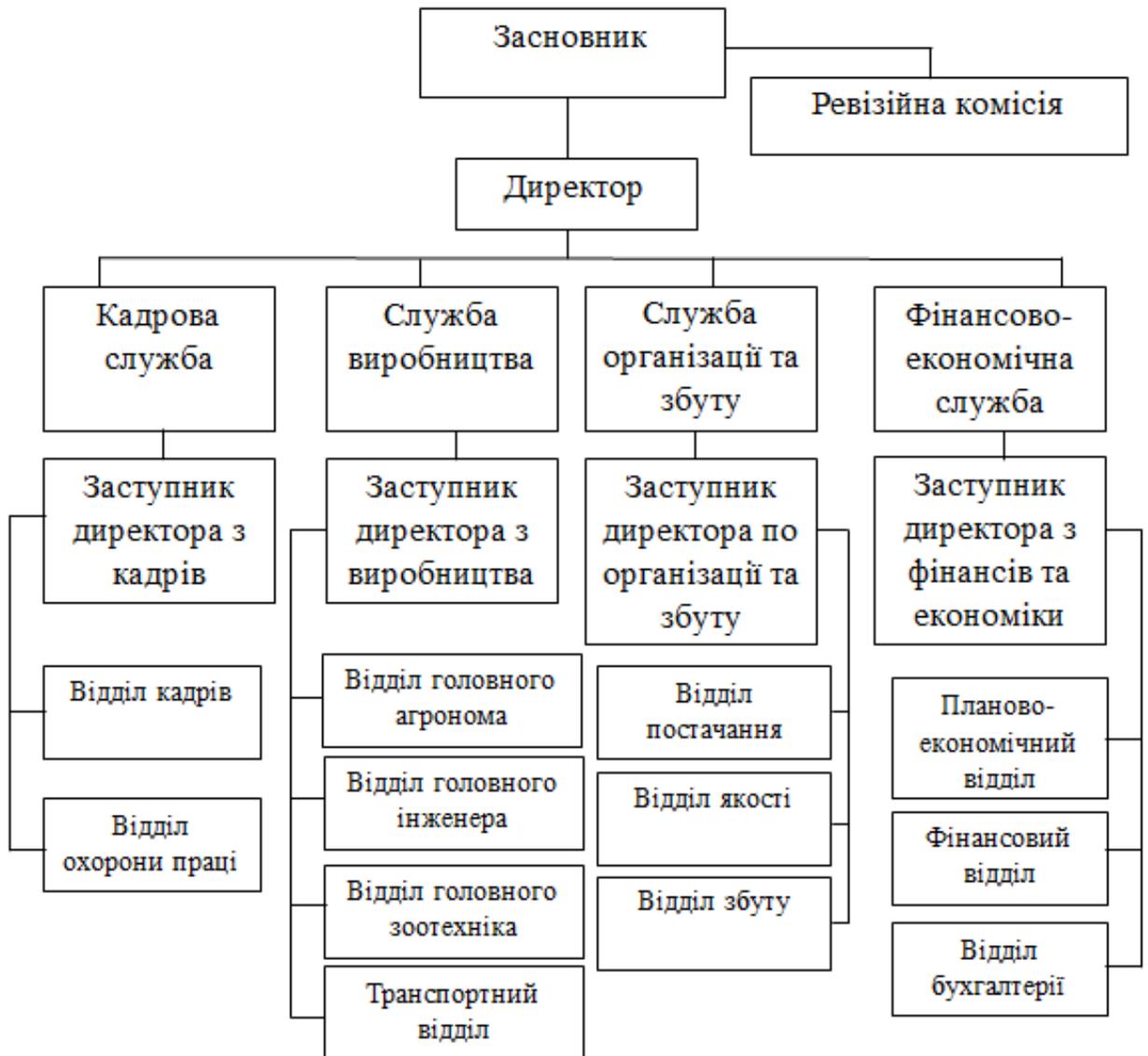

Рисунок 2.8 – Організаційна структура управління ТОВ «САВИНЦІ»

Вищим органом управління ТОВ «САВИНЦІ» відповідно до організаційної структури управління є засновник товариства.

До його виключної компетенції належить:

- визначення основних напрямків діяльності товариства, затвердження його планів та звітів про їх виконання;
- внесення змін до статуту товариства, зміна розміру його статутного капіталу;

- обрання та відкликання директора товариства;
- визначення форм контролю за діяльністю директора товариства, створення, визначення повноважень та відкликання ревізійної комісії;
- затвердження річних звітів та бухгалтерських балансів, розподіл прибутку та збитків товариства;
- затвердження правил, процедур та інших внутрішніх документів товариства, визначення його організаційної структури;
- інші повноваження, передбачені статутом товариства.

Управління поточною діяльністю товариства здійснюється директором, який є його виконавчим органом. У своїй роботі директор керується нормами чинного законодавства, статутом та рішеннями загальних зборів учасників товариства.

Важливу роль для забезпечення безперервного та ефективного виробничого процесу відіграє виробнича структура ТОВ «САВИНЦІ» (рис. 2.9).

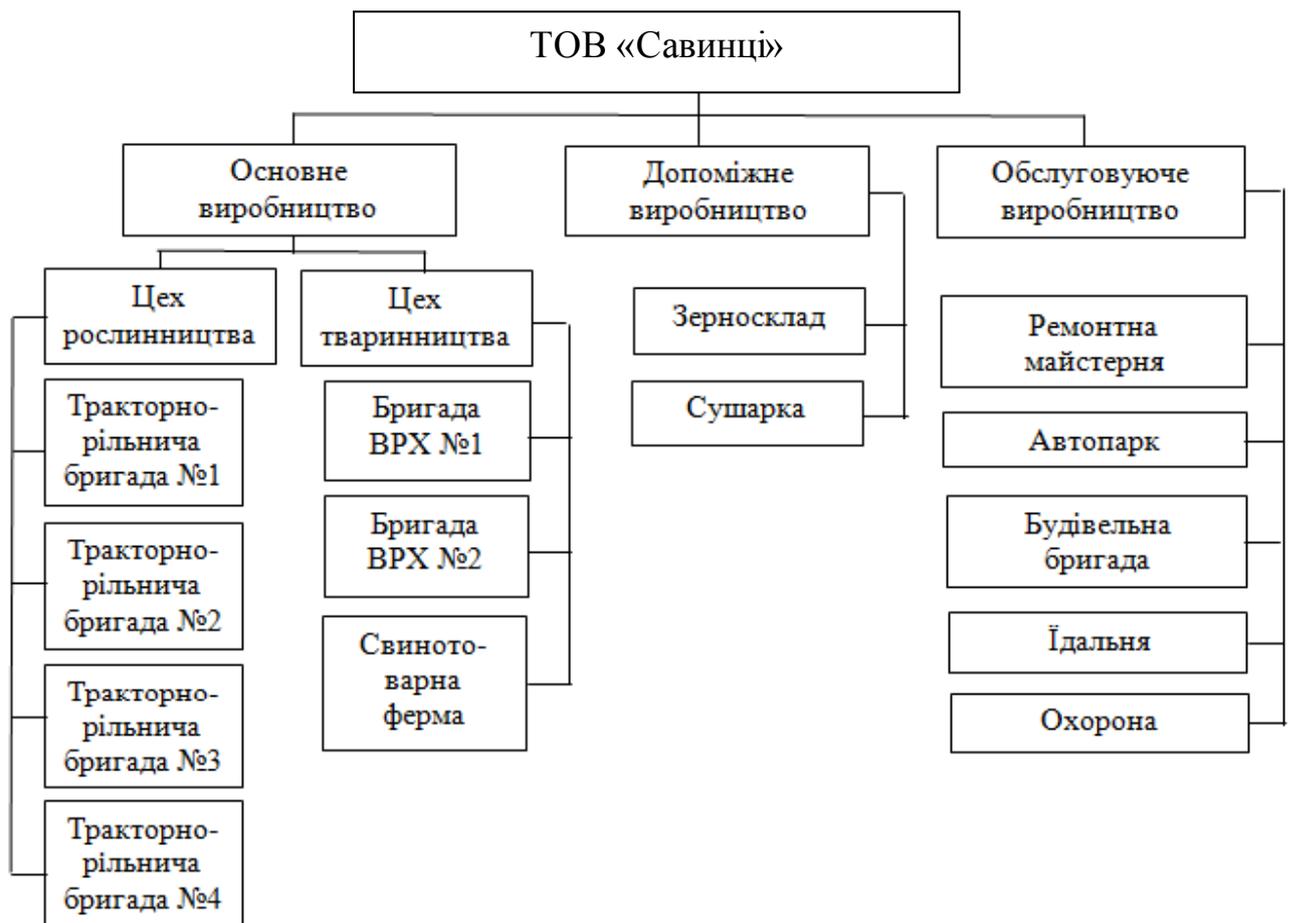

Рисунок 2.9 – Виробнича структура ТОВ «САВИНЦІ»

У цілому, виробнича структура ТОВ «САВИНЦІ» є достатньою та ефективною. Вона поділена на основне, яке включає цех рослинництва і цех тваринництва, а також допоміжне та обслуговуюче виробництво. Така структура дозволяє чітко розподіляти завдання та якісно їх виконувати.

2.3 Аналіз основних економічних і фінансових показників діяльності товариства

ТОВ «САВИНЦІ» протягом уже тривалого часу здійснює діяльність по вирощуванню зернових, бобових та насіння олійних культур, а також свиней та ВРХ. Тому досить важливо оцінити ефективність діяльності товариства. Для цього, користуючись фінансовою звітністю (форма 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан), форма 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний капітал)), статистичною звітністю (форма 1-ПВ (квартальна) «Звіт із праці», форма 1-підприємство «Структурне обстеження підприємства») та оперативною звітністю за 2017-2019 роки ТОВ «САВИНЦІ», проведемо розрахунки основних економічних та фінансових показників діяльності досліджуваного товариства. Саме їх результати є головними індикаторами успішності підприємства на ринку та його конкурентоспроможності. Проведені розрахунки представимо у таблиці (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Економічні та фінансові показники діяльності ТОВ «САВИНЦІ» за 2017-2019 рр.

№	Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
			2017	2018	2019	2019 до 2017		2019 до 2018	
						Абсолютне	Темп приросту, %	Абсолютне	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. КАПІТАЛ ТА РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА									
1.1	Середня вартість сукупного капіталу	тис. грн.	205291	231119	270691	+65400	+31,86	+39572	+17,12
1.2	Середня вартість власного капіталу	тис. грн.	169360	181321	187178,5	+17818,5	+10,52	+5857,5	+3,23

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.3	Основні засоби								
1.3.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	66883	81776	92357	+25474	+38,09	+10581	+12,94
1.3.2	знос на кінець року	тис. грн.	37243	45640	56492	+19249	+51,68	+10852	+23,78
1.3.3	середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	62687	74329,5	87061,5	+24374,5	+38,88	+12732	+17,13
1.4	Нематеріальні активи								
1.5	Оборотні активи								
1.5.1	усього на кінець року	тис. грн.	170606	219035	242191	+71585	+41,96	+23156	+10,57
1.5.2	дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	55938	61894	92074	+36136	+64,60	+30180	+48,76
1.5.3	Запаси на кінець року	тис. грн.	77601	148632	134663	+57062	+73,53	-13969	-9,40
1.5.4	Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	тис. грн.	29194	1874	7895	-21299	-72,96	+6021	+321,29
1.5.5	середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	174640,5	194820,5	230613	+55972,5	+32,05	+35792,5	+18,37
1.6	Середньооблікова чисельність								
1.6.1	середньооблікова чисельність працівників	чол.	258	257	259	+1	+0,39	+2	+0,78
1.6.2	середньооблікова чисельність робітників	чол.	212	213	217	+5	+2,36	+4	+1,88
2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ									
2.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	109514	144065	192235	+82721	+75,53	+48170	+33,44
2.2	Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	109514,6	149453,7	204132	+94617,4	+86,40	+54678,3	+36,59
2.3	Обсяг виробництва продукції	тис. грн.	109514,6	149453,7	204132	+94617,4	+86,40	+54678,3	+36,59
2.4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	88331	88084	176384	+88053	+99,69	+88300	+100,25
2.5	Валовий прибуток	тис. грн.	10135	55981	15851	+5716	+56,40	-40130	-71,69

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.6	Прибуток від операційної діяльності	тис. грн.	10135	13694	71	-10064	-99,30	-13623	-99,48
2.7	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	10582	13338	-1636	-12218	-115,46	-14974	-112,27
2.8	Чистий прибуток (збиток)	тис. грн.	10582	13338	-1636	-12218	-115,46	-14974	-112,27
2.9	Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	14945	15346	16785	+1840	+112,31	+1439	+109,38
2.10	Фонд робочого часу	люд-години	516000	514000	518000	+2000	+0,39	+4000	+0,78
3. Показники ефективності використання ресурсів									
3.1	Продуктивність праці одного працівника	тис. грн. / особа	424,48	581,53	788,15	+363,68	+85,68	+206,62	+35,53
3.2	Продуктивність праці одного робітника	тис. грн. / особа	516,58	701,66	940,70	+424,12	+82,10	+239,04	+34,07
3.3	Рівень оплати праці за 1людино-годину	тис. грн. / люд-год	0,03	0,03	0,03	+0,003	+1,12	+0,003	+1,09
3.4	Середньомісячна заробітна плата одного працівника	тис. грн..	5,00	5,02	5,40	+0,40	+107,98	+0,39	+107,69
3.5	Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року		0,56	0,56	0,61	+0,05	+9,85	+0,05	+9,60
3.6	Коефіцієнт оновлення основних засобів		0,17	0,21	0,12	-0,05	-31,80	-0,09	-45,10
3.7	Коефіцієнт вибуття основних засобів		0,04	0,03	0,001	-0,04	-98,75	-0,03	-98,03
3.8	Фондовіддача	грн./ грн.	1,75	2,01	2,34	+0,6	+34,21	+0,33	+16,61
3.9	Фондоозброєність праці працівників	тис. грн./ чол.	242,97	289,22	336,14	+93,17	+38,35	+46,92	+16,22
3.10	Коефіцієнт обіговості оборотних засобів	обороти	0,63	0,74	0,83	+0,21	+32,93	+0,09	+12,73
3.11	Середній період обороту оборотних засобів	дні	574	487	432	-142	-24,77	-55	-11,29
3.12	Коефіцієнт обіговості активів	грн./ грн.	0,53	0,62	0,71	+0,18	+33,12	+0,09	+13,93

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.13	Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	обороти	2,69	3,25	3,34	+0,65	+24,21	+0,09	+2,88
3.14	Середній період обороту дебіторської заборгованості	дні	134	111	108	-26	-19,49	-3	-3
3.15	Коефіцієнт обіговості запасів	обороти	1,67	1,46	1,49	-0,18	-10,49	+0,03	+2,16
3.16	Середній період зберігання запасів	дні	216	246	241	+25	+11,73	-5	-2
3.17	Тривалість операційного циклу	дні	350	357	349	-1	-0,22	-8	-2
4. ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ									
4.1	Рентабельність (збитковість) продажу	%	9,66	9,26	-0,85	-10,51	-108,81	-10,11	-109,19
4.2	Рентабельність (збитковість) активів	%	5,15	5,77	-0,60	-5,76	-111,72	-6,38	-110,47
4.3	Рентабельність (збитковість) власного капіталу	%	6,25	7,36	-0,87	-7,12	-13,99	-8,23	-111,88

Аналізуючи фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «САВИНЦЬ» за 2017-2019 рр., наведені у таблиці 2, можемо зробити такі висновки: середня вартість сукупного капіталу найбільше значення мала у 2019 р. – 270691 тис. грн., що на 65400 тис. грн. або на 31,86% більше у порівнянні з 2017 р. та на 39572 тис. грн. або на 17,12% більше відносно 2018 р. Середня вартість власного капіталу у 2019 р. склала 187178,5 тис. грн., що на 17818,5 тис. грн. більше у порівнянні з 2017 р. та на 5857,5 тис. грн. більше відносно 2018 р. Збільшення розміру власного капіталу є позитивним для товариства. Графічно динаміка середньої вартості власного капіталу наведена на рисунку 2.10.

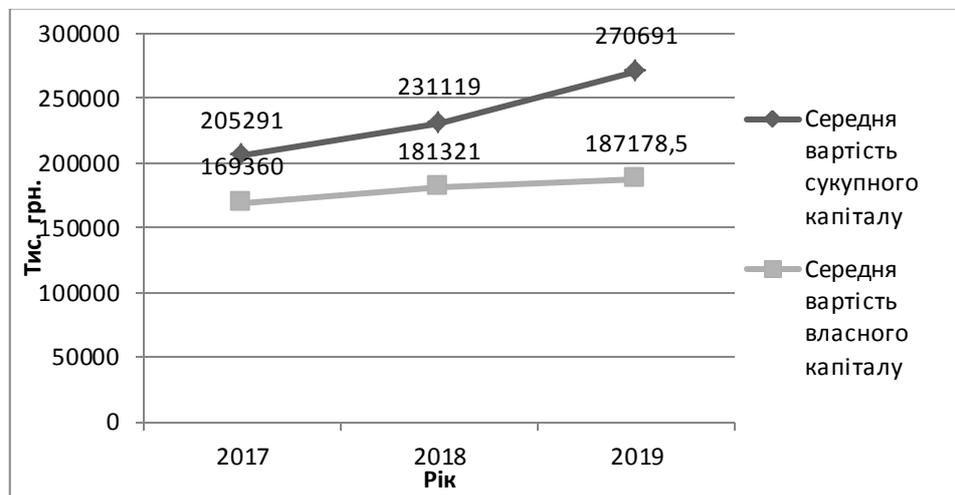

Рисунок 2.10 – Динаміка середньої вартості сукупного та власного капіталу ТОВ «САВИНЦІ» за 2017-2019 роки

Середньорічна вартість основних засобів також має позитивну тенденцію щодо зростання. У 2019 р. вартість основних засобів збільшилась на 38,88% від 2017 р. та на 17,13% від 2018 р. Зростання основних засобів відбулося за рахунок їх оновлення.

Загальна вартість оборотних активів на кінець 2019 р. становила 242191 тис. грн., що на 71585 тис. грн. або на 41,96% більше в порівнянні з 2017 р. У порівнянні з 2018 роком загальна вартість оборотних активів теж збільшилась на 23156 тис. грн. або на 10,57%, що є позитивним явищем, адже на балансі підприємства за третій рік збільшилась кількість грошових коштів та їх еквівалентів, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу.

Протягом аналізованого періоду майже не відбувається зростання середньооблікової кількості працівників – 258 осіб у 2017, 259 осіб у 2019 роках. Незначні зміни спостерігаються і в кількості робітників товариства: у 2017р. на підприємстві працювало 212 осіб, у 2018 р. – 213 осіб, а у 2019 р. – 217 осіб.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції у 2019 році порівняно з 2017 роком збільшився на 82721 тис. грн. або на 75,53%, порівняно з 2018 роком – відповідно на 48170 тис. грн. або на 33,44%. Основною причиною стало збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт та послуг в 2019 році. Динаміку чистого доходу ТОВ «САВИНЦІ» представлено на рисунку 2.12.

Щодо собівартості продукції, то даний показник зріс у 2019 р. у порівнянні з 2017 р. на 88053 тис. грн. (99,69%), а у порівнянні з 2018 р. – на 88300 тис. грн. (100,25%), тобто у два рази. Це означає, що собівартість продукції зростала значно швидшими темпами, ніж чистий дохід (рис. 2.11).

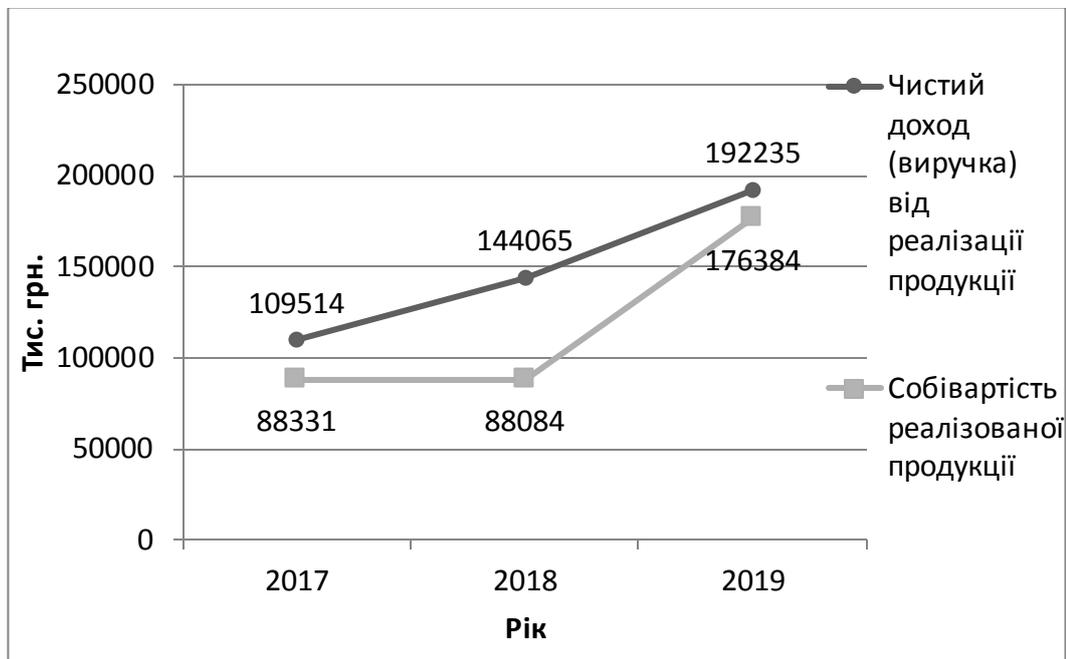

Рисунок 2.11 – Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції та собівартість реалізованої продукції ТОВ «САВИНЦЬ» за 2017-2019 роки

Валовий прибуток у 2019 р. склав 15851 тис. грн., що на 5716 тис. грн. або на 56,4% більше від 2017 р. але на 40130 тис. грн. або на 71,69% менше у порівнянні з 2018 р.

За 2017-2019 роки основний показник результативності діяльності товариства коливався від прибутку (2017 та 2018 роки) до збитку (2019 рік). Якщо в 2017 році розмір чистого прибутку склав 10582 тис. грн., у 2018 році він збільшився до 13338 тис. грн., то 2019 рік підприємство закінчило зі збитком в розмірі 1636 тис. грн. Причиною цьому стало стрімке зростання собівартості, темп приросту якої був набагато більшим, ніж темп приросту виручки від реалізації, що говорить про неефективну діяльність товариства. Графічно динаміка чистого прибутку наведена на рисунку 2.12.

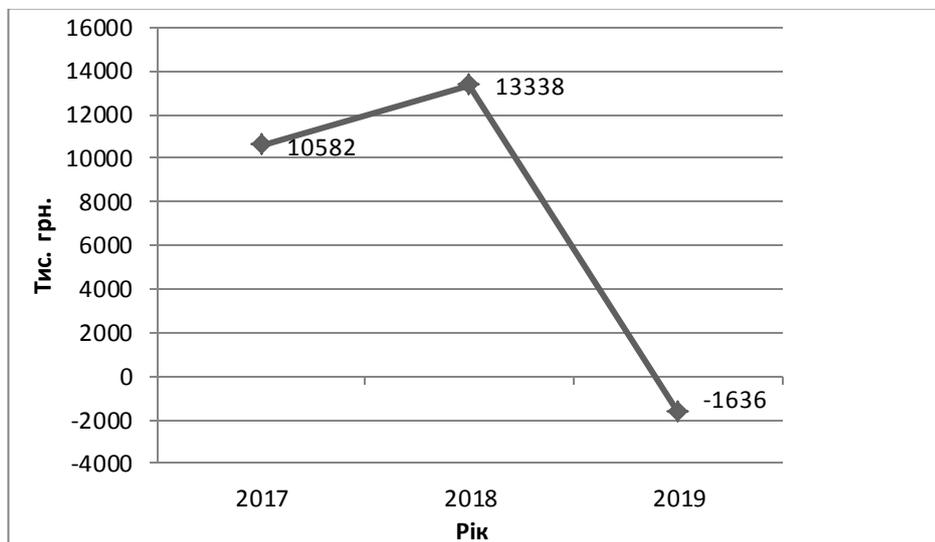

Рисунок 2.12 – Чистий прибуток (збиток) ТОВ «САВИНЦІ» за 2017-2019 роки

Протягом 2017-2019 рр. відбулося поступове зростання фонду оплати праці працівників. Його значення у 2019 р. становило 16785 тис. грн., що на 12,31% більше від 2017 р. та на 9,38% – порівняно з 2018 р. Зростання фонду оплати праці свідчить про зростання заробітної плати працівників. Зокрема, у 2019 р. середньомісячна заробітна плата працівника складала 5,4 тис. грн., що на 7,98 % більше від 2017 р. та на 7,69 % більше, порівняно з 2018 р.

Спостерігається також значне зростання рівня продуктивності праці працівників товариства на 363,68%, яке спричинене зростанням вартості реалізованої продукції (робіт, послуг) (рис. 2.13).

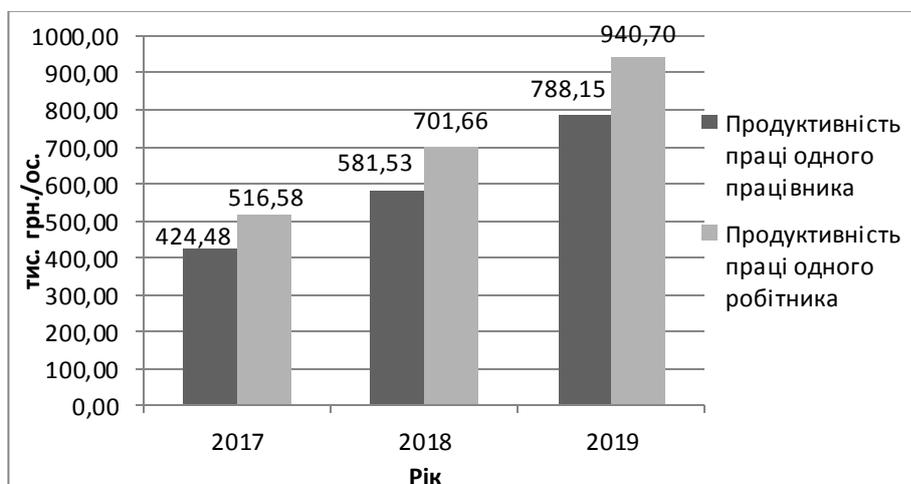

Рисунок 2.13 – Продуктивність праці персоналу ТОВ «САВИНЦІ» за 2017-2019 рр.

Розрахований показник фондівдачі свідчить про те, що у 2019 році на одну гривню основних фондів припадало 2,34 грн./грн. виробленої продукції, відповідно порівнюючи даний рік з 2017 роком відбувається підвищення даного показника на 0,6 грн./грн. або на 34,21%.

Аналіз фондоозброєності праці теж має позитивну тенденцію. З 2017 до 2019 року вона зросла на 93,17 грн./грн., тобто на 38,35%. Це свідчить про те, що основних фондів на підприємстві достатньо та вони ефективно використовуються.

Рентабельність сукупного капіталу (активів) була найбільшою у 2018 р. (5,77%), а у 2019 р. цей показник перетворився у збитковість (-0,6%); показник рентабельності власного капіталу теж був найбільшим у 2018 р. (7,36%), а у 2019р. збитковість становила -0,87%; рентабельність продажу мала найкращий показник у 2017 р. – 9,66%, а у 2019 р. спостерігалася збитковість (-0,85%). Динаміка показників рентабельності (збитковості) ТОВ «САВИНЦІ» наведена на рисунку 2.14.

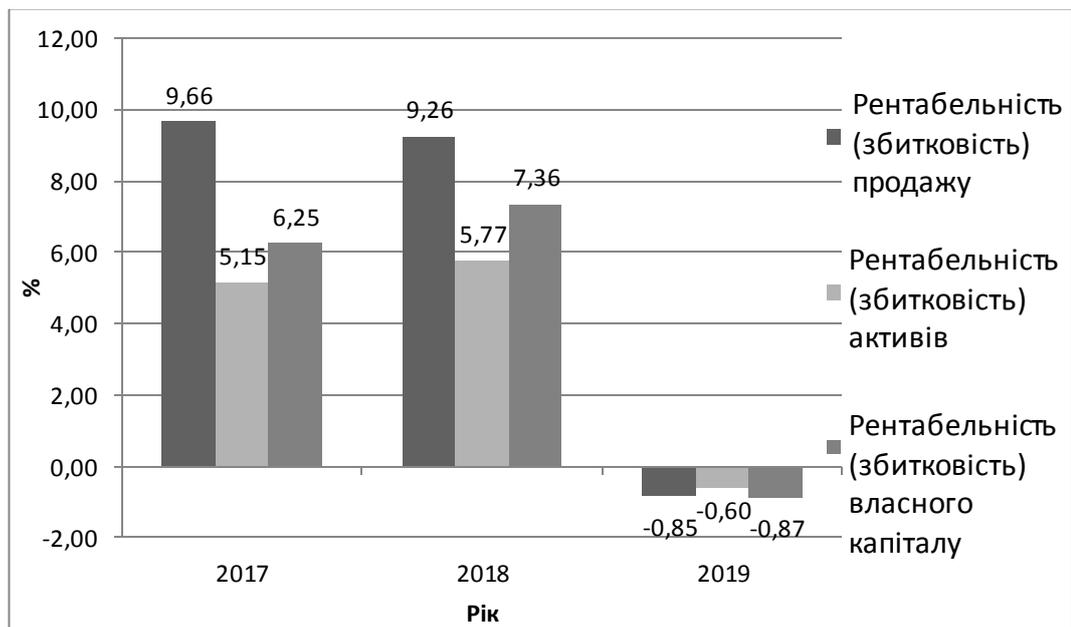

Рисунок 2.14 – Динаміка показників рентабельності (ТОВ «САВИНЦІ» за 2017-2019 роки

Як бачимо, утворення у 2019 році чистого збитку стало причиною від’ємних значень показників рентабельності, а значить – збитковості товариства.

2.4 Стан охорони праці на товаристві

Одним з головних завдань керівництва будь-якого господарюючого суб'єкта є оцінка діючого стану охорони праці, а також розробка заходів щодо його покращення.

Система управління охороною праці (СУОП) на товаристві являє собою комплекс органів управління, що діють за відповідними чинними нормативно-правовими актами і виконують усі необхідні обов'язки для досягнення поставлених завдань із охорони праці. Вона зачіпає кожен напрямок виробництва на товаристві та всіх працівників і є націленою на усунення і запобігання травматизму, захворюваності, пожеж та аварій, спричинених його діяльністю.

Створювати систему управління охороною праці на будь-якому підприємстві доцільно за такою послідовністю:

- перший етап – визначення політики охорони праці щодо заходів та обов'язків у цій сфері;
- другий етап – визначення мети, об'єкта, функцій, методів, органів управління стосовно охорони праці;
- третій етап – побудова системи заходів мотивації, обліку, аналізу та контролю системи управління охороною праці;
- четвертий етап – створення нагляду за ефективністю функціонування діючої системи управління охороною праці на підприємстві;
- п'ятий етап – забезпечення необхідних умов для діяльності та майбутнього вдосконалення системи управління охороною праці.

Законодавство з охорони праці складається з:

- Кодексу законів про працю України;
- Закону України «Про охорону праці»;
- Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»;
- прийняті відповідно до них нормативно-правові акти [3].

Метою управління охороною праці на товаристві є забезпечення всіма конституційними правами персоналу і дотримання необхідних умов, передбачених законодавством України, для збереження здоров'я людини, а також її працездатності, під час виконання посадових обов'язків, усунення шкідливих умов праці, недопущення травматизму, пожеж, аварій, професійної захворюваності тощо.

Об'єкт управління охороною праці на товаристві – це діяльність його власника і всього персоналу, спрямована на створення безпечних умов праці у будь-яких ділянках виробництва, а також запобігання пожеж, аварій, травм і захворювань, спричинених його функціонуванням.

Суб'єктом управління охороною праці на товаристві виступає сам роботодавець, а на кожній виробничій ділянці – безпосереднє керівництво.

Основними завданнями системи управління охороною праці на товаристві виступають:

- дотримання усіх, передбачених законодавством та колективним договором, умов охорони праці;
- недопущення пожеж, аварій, травматизму та професійних захворювань;
- гарантування персоналу соціальних прав у сфері охорони праці колективним чи трудовим договором;
- виховання свідомого ставлення працівників до безпеки праці на товаристві;
- розмежування відповідальності та обов'язків серед керівництва;
- забезпечення відповідної компетенції всього персоналу у сфері їхніх обов'язків, відповідальності та прав;
- залучення персоналу до всіх етапів проведення заходів з охорони праці;
- забезпечення ефективності системи управління охороною праці шляхом раціонального розподілу ресурсів товариства;
- постійне зростання ефективності системи управління охороною праці.

Фінансування охорони праці покладено на роботодавця.

Всі витрати на охорону праці повинні формуватися згідно вимог національних стандартів, міжнародних стандартів та інших законодавчих актів.

Згідно ст. 19 Закону України «Про охорону праці» для фізичних осіб або підприємств будь-якої форми власності, котрі використовують найману працю, обсяг витрат на охорону праці визначається в колективному договорі чи угоді і становить не менше, ніж 0,5% від фонду оплати праці попереднього року [3].

Згідно цієї нормативної величини ТОВ «Савинці» витрачає кошти на охорону праці у розмірі, представленому у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Обсяг витрат ТОВ «Савинці» на охорону праці протягом 2017-2019 роки

Рік	Фонд оплати праці, тис. грн	Витрати на охорону праці, тис. грн	Темп приросту, %
2017	14945	73,84	-
2018	15346	74,73	1,20
2019	16785	76,73	2,68

Як видно з таблиці 2.7, витрати на охорону праці у 2018 році зросли на 1,2% і становили 74,73 тис. грн, а у 2019 році склали 76,73 тис. грн., що на 2,68% більше за попередній рік. Графічно динаміку витрат на охорону праці продемонстровано на рисунку 2.15.

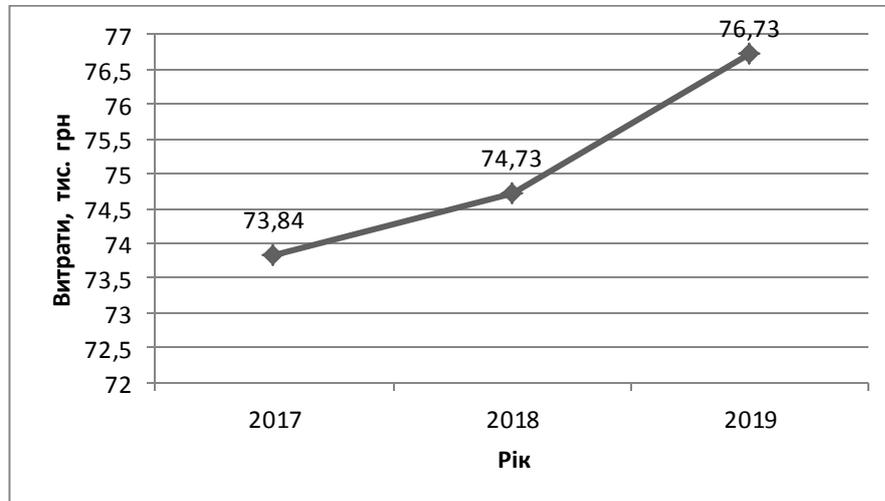

Рисунок 2.15 – Динаміка витрат ТОВ «Савинці» на охорону праці у 2017-2019 рр.

Згідно ст. 15 Закону України «Про охорону праці» ТОВ «Савинці», котре налічує працівників більше, ніж 50 осіб, створило службу охорони праці відповідно до типового положення, затвердженого центральним органом виконавчої влади, яке дозволяє формувати державну політику з охорони праці.

Дана служба у своїй діяльності підпорядковується безпосередньо роботодавцю, і, відповідно, лише він має право скасовувати приписи спеціаліста з охорони праці.

Ліквідувати службу охорони праці законодавство дозволяє лише у разі припинення застосування найманої праці або ліквідації підприємства [3].

Так як на товаристві станом на 2019 рік працювало 259 осіб, то його служба охорони праці повинна налічувати одного фахівця з інженерно-технічною освітою.

Постановою Кабінету Міністрів України затверджено такі заходи та засоби з охорони праці:

- задоволення станом основних фондів вимог нормативно-правових актів з охорони праці;
- запобігання впливу шкідливих і небезпечних факторів виробництва на працівників або задоволення їх рівнем вимог нормативно-правових актів з охорони праці;
- атестування робочих місць щодо відповідності їх нормам охорони праці і перевірка з охорони праці, а також необхідного для неї обладнання та інформації;
- навчання і перевірка знань працівників у сфері охорони праці;
- забезпечення всім необхідним для індивідуального захисту працівників згідно норм, затверджених законодавством і колективним договором чи угодою;
- забезпечення зайнятих роботою із шкідливими чи важкими умовами праці працівників спеціальним, затвердженим законодавством з охорони праці, харчуванням;
- проходження зайнятих роботою із небезпечними, шкідливими або важкими умовами праці працівниками попереднього і періодичних медичних оглядів, або особами віком до 21 року щорічного медичного огляду на посадах, де є необхідність професійного добору [4].

Так як ТОВ «Савинці» здійснює свою діяльність у галузі сільського господарства, то воно має дотримуватися Наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Правил охорони праці у

сільськогосподарському виробництві». Цим Наказом передбачено такі вимоги безпеки до обладнання та робочих місць:

- надане працівникам обладнання повинно бути технічно справним та відповідати всім необхідним вимогам;
- обладнання, під час роботи якого можуть виділятися у повітря в межах робочої зони шкідливі речовини, повинно мати місцеву вентиляцію пуск якої повинен блокуватися разом із пуском обладнання;
- підприємство повинно або мати виробниче обладнання, рівень шуму якого не перевищує норм, або забезпечувати працівників індивідуальними засобами захисту органів слуху;
- проводи, що підводять струм до електрифікованих установок і машин у приміщеннях, де здійснюється виробництво, повинні бути ізольованими та захищеними від пошкоджень;
- застосовувані під час використання у теплицях агрохімікатів і гербіцидів розташовані там вмістища та насоси, трубопроводи, запірні арматури повинні бути герметично закритими;
- застосовувані під час збирання урожаю та його транспортування до складу гальма засобів малої механізації повинні бути у справному стані і заблокованими із пусковими пристроями.

Під час використання мінеральних добрив і пестицидів потрібно виконувати такі правила:

- застосовуючи, зберігаючи і транспортуючи пестициди, потрібно дотримуватись вимог Закону України «Про пестициди і агрохімікати» та інших пов'язаних з цим нормативно-правових актів;
- забороняється в темний час доби здійснювати перевезення мінеральних добрив, що містять аміак, приготування розчинів, їх змішування і внесення у ґрунт;
- забороняється транспортування разом із людьми, біологічними засобами захисту рослин, кормовими і харчовими продуктами, іншими вантажами отруєного насіння та пестицидів;

- забороняється перевезення разом різних видів пестицидів, під час порушення герметичного упакування яких хімічна реакція може спричинити загорання;

- тару з-під мінеральних добрив необхідно утилізувати відповідно до вимог природоохоронного законодавства та ні в якому разі не використовувати для зберігання води, фуражу, продуктів тощо, навіть після її знезаражування;

- усі з'єднання магістралей переміщення пестицидів у машинах, що використовуються для роботи з ними, повинні мати ущільнені прокладки [5].

У період з 2017 по 2019 роки на ТОВ «Савинці» випадків аварій, пожеж, травматизму чи професійної захворюваності зафіксовано не було. Робочі місця та виробничі ділянки на товаристві відповідають всім нормам та вимогам. Працівники проходять медичний огляд згідно календарного плану, знають свої права та обов'язки у сфері охорони праці, періодично прослуховують відповідні інструктажі та дотримуються правил безпеки під час виробництва.

Оцінка економічної ефективності СУОП

Визначимо соціальну ефективність заходів для охорони праці на товаристві загальною (середньообліковою) кількістю працюючих 259 осіб на основі таких даних:

- кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів – 5;

- кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, після проведення заходів – 3;

- чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів – 6 осіб;

- чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм, після проведення заходів – 4 особи;

- кількість випадків травматизму до проведення заходів – 3;

- кількість випадків травматизму після проведення заходів – 1;

- кількість днів непрацездатності через травматизм до проведення заходів – 53;

- кількість днів непрацездатності через травматизм після проведення заходів
30;

- кількість працівників, що звільнилися, до проведення заходів – 10 осіб;

- кількість працівників, що звільнилися, після проведення заходів – 5 осіб.

Розв'язання

Визначаємо зменшення кількості робочих місць, які не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва:

$$\Delta K = \frac{K_1 - K_2}{K_3} \times 100\%, \quad (2.1)$$

де ΔK – зменшення кількості робочих місць, які не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва, %;

K_1, K_2 – кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до і після проведення заходів відповідно;

K_3 – загальна кількість робочих місць.

Так як товариство працює в одну зміну, то $K_3 = 259$.

$$\Delta K = \frac{5-3}{259} \times 100\% = 0,77\%$$

Визначаємо зменшення чисельності працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta Ч = \frac{Ч_1 - Ч_2}{N} \times 100\%, \quad (2.2)$$

де $\Delta Ч$ – зменшення чисельності працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм, %;

$Ч_1, Ч_2$ – чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм, до і після проведення заходів відповідно, чол.;

N – загальна (середньооблікова) чисельність працівників, чол.

$$\Delta\text{Ч} = \frac{6-4}{259} \times 100\% = 0,77\%$$

Визначаємо зменшення коефіцієнта частоти травматизму:

$$\Delta K_{\text{тр}} = \frac{\text{Тр}_1 - \text{Тр}_2}{N} \times 1000, \quad (2.3)$$

де $\Delta K_{\text{тр}}$ – зменшення коефіцієнта частоти травматизму;

$\text{Тр}_1, \text{Тр}_2$ – кількість випадків травматизму до і після проведення заходів відповідно.

$$\Delta K_{\text{тр}} = \frac{3-1}{259} \times 1000 = 7,72$$

Визначаємо зміну коефіцієнта тяжкості травматизму:

$$\Delta K_{\text{тяж}} = \frac{D_1}{\text{Тр}_1} - \frac{D_2}{\text{Тр}_2}, \quad (2.4)$$

де $\Delta K_{\text{тяж}}$ – зміна коефіцієнта тяжкості травматизму;

D_1, D_2 – кількість днів непрацездатності через травматизм до і після проведення заходів відповідно, днів.

$$\Delta K_{\text{тяж}} = \frac{53}{3} - \frac{30}{1} = -12,33$$

Тобто це означає, що кількість днів непрацездатності на одну травму зросла.

Визначаємо зменшення плинності кадрів через незадовільні умови праці:

$$\Delta\text{Ч}_\Pi = \frac{Зв_1 - Зв_2}{N} \times 100, \quad (2.5)$$

де $\Delta\text{Ч}_\Pi$ – зменшення плинності кадрів через незадовільні умови праці;

$Зв_1, Зв_2$ – кількість працівників, що звільнилися, до і після проведення заходів відповідно, чол.

$$\Delta\text{Ч}_n = \frac{10-5}{259} \times 100 = 1,93$$

Отже, як бачимо проведені заходи для охорони праці на товаристві виявилися здебільшого соціально-ефективними.

Розрахунок річної економії від скорочення рівня захворюваності на основі таких даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів – 2542;
- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників після проведення заходів – 2430;
- загальна (середньооблікова) чисельність працівників – 259 чол.;
- середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу – 244 чол.;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника промислово-виробничого персоналу – 78 грн;
- вартість річної товарної продукції товариства – 740 тис. грн;
- середньорічна заробітна плата одного працівника разом із ЄСВ – 1800 тис. грн;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності – 125 грн.

Розв'язання

Визначаємо скорочення витрат робочого часу за рахунок скорочення рівня захворюваності за певний час:

$$\Delta\text{Д} = \frac{\text{Дх}_1 - \text{Дх}_2}{100} \times \text{N}, \quad (2.6)$$

де $\Delta\text{Д}$ – скорочення витрат робочого часу за рахунок скорочення рівня захворюваності за певний час, людино-днів;

$\text{Дх}_1, \text{Дх}_2$ – кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до і після проведення заходів відповідно, днів.

$$\Delta\text{Д} = \frac{2542 - 2430}{100} \times 259 = 290 \text{ людино-днів}$$

Визначаємо зростання продуктивності праці:

$$\Delta W = \frac{\Delta D \times \Pi_{3M}}{\Pi_p} \times 100\%, \quad (2.7)$$

де ΔW – зростання продуктивності праці, %;

Π_{3M} – вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника промислово-виробничого персоналу, грн;

Π_p – вартість річної товарної продукції товариства, грн.

$$\Delta W = \frac{290 \times 78}{740000} \times 100\% = 3,06\%$$

Визначаємо річну економію зарплати за рахунок збільшення продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму:

$$E_3 = \frac{\Delta W \times 3\Pi_p}{100} \times \text{Ч}_в, \quad (2.8)$$

де E_3 – річна економія зарплати за рахунок збільшення продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму, грн;

$3\Pi_p$ – середньорічна заробітна плата одного працівника разом із ЄСВ, грн;

$\text{Ч}_в$ – середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу, грн.

$$E_3 = \frac{3,06 \times 1800000}{100} \times 244 = 13439520 \text{ грн}$$

Визначаємо економію за рахунок скорочення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності:

$$E_{cc} = \Delta D \times \text{Доп}_д, \quad (2.9)$$

де E_{cc} – економія за рахунок скорочення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності, грн;

$\text{Доп}_д$ – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності, грн.

$$E_{cc} = 290 \times 125 = 36250 \text{ грн}$$

Визначаємо річну економію від скорочення рівня захворюваності (травматизму):

$$E_{pз(т)} = E_з + E_{cc} \quad (2.10)$$

$$E_{pз(т)} = 13439520 + 36250 = 13475770 \text{ грн}$$

Висновки до розділу

Отже, як бачимо, сільськогосподарська галузь в Україні займає одне з провідних позицій серед усього народного господарства та є надзвичайно важливою для вітчизняної економіки. Однак, не зважаючи на великі перспективи розширення ринку збуту та наявність всіх необхідних умов для ефективного функціонування, все ж є досить багато проблем, котрі потребують якомога швидшого вирішення як з боку держави, так і з боку кожного суб'єкта господарювання.

Проаналізувавши фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «САВИНЦІ» за 2017-2019 роки можемо стверджувати, що товариство на даний момент не має стабільного фінансового становища. Більшість фінансово-економічних показників діяльності досліджуваного товариства мають негативні тенденції. ТОВ «САВИНЦІ» необхідно розвиватися у напрямі збільшення ефективності свого виробництва.

В той же час ТОВ «Савинці» відповідно до чинного законодавства створило службу охорони праці, яка налічує одного кваліфікованого працівника. Система управління охороною праці працює достатньо ефективно, завдяки чому за досліджуваний період не було виявлено жодного випадку професійного захворювання, травматизму, аварій чи пожеж під час виробництва. Товариство дотримується всіх вимог з охорони праці та постійно виділяє необхідну суму коштів для збереження та покращення безпечних умов праці.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА

3.1 Аналіз показників рентабельності діяльності товариства

Визначення показників рентабельності проводиться в складі фінансового аналізу. І, оскільки єдиних нормативних значень для рентабельності не існує, потрібно порівнювати її у динаміці та робити відповідні висновки.

На основі звітності ТОВ «Савинці» розрахуємо найбільш поширені показники рентабельності за формулами, наведеними у розділі 1, та представимо їх у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Показники рентабельності (збитковості) діяльності ТОВ «Савинці» за 2017-2019 роки

Показник	Роки			Відхилення			
	2017	2018	2019	2019 від 2017		2019 від 2018	
				Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Середньорічна вартість активів, тис. грн.	205291	231119	270691	+65400	+31,86	+39572	+17,12
2. Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	169360	181321	187178,5	+17818,5	+10,52	+5857,5	+3,23
3. Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	62687	74329,5	87061,5	+24374,5	+38,88	+12732	+17,13
4. Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	174640,5	194820,5	230613	+55972,5	+32,05	+35792,5	+18,37
5. Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	-	-	1207	+12,07	-	+12,07	-
6. Виручка від реалізації, тис. грн.	109514	144065	192235	+82721	+75,53	+48170	+33,44

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8
7. Собівартість продукції, тис. грн.	88331	88084	176384	+88053	+99,69	+88300	+100,25
8. Витрати на працю, тис. грн.	19133	24398	27705	+8572	+44,80	+3307	+13,55
9. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	10582	13338	-1636	-12218	-115,46	-14974	-112,27
10. Рентабельність (збитковість), %							
10.1. продаж	9,66	9,26	-0,85	-10,51	-108,81	-10,11	-109,19
10.2. виробництва	11,98	15,14	-0,93	-12,91	-107,74	-16,07	-106,13
10.3. активів	5,15	5,77	-0,60	-5,76	-111,72	-6,38	-110,47
10.4. власного капіталу	6,25	7,36	-0,87	-7,12	-113,99	-8,23	-111,88
10.5. інвестицій	6,25	7,36	-0,87	-7,12	-113,90	-8,22	-111,81
10.6. трудовихресурсів	55,31	54,67	-5,91	-61,21	-110,68	-60,57	-110,80
10.7. основнихзасобів	16,88	17,94	-1,88	-18,76	-111,13	-19,82	-110,47
10.8. оборотнихзасобів	6,06	6,85	-0,71	-6,77	-111,71	-7,56	-110,36
10.9. виробничихфондів	4,46	4,96	-0,51	-4,97	-111,55	-5,47	-110,39

Як видно з таблиці 3.1, на ТОВ «Савинці» протягом 2017-2019 років спостерігається збільшення середньорічної вартості активів. Так, із 2017 року до 2019 року вона зросла на 65400 тис. грн. (31,86%), що говорить про збільшення обороту та платоспроможності товариства.

Середньорічна вартість власного капіталу у 2019 році зросла на 17818,5 тис. грн. (10,52%) у порівнянні з 2017 роком. Збільшення власного капіталу говорить про підвищення спроможності товариства залучати позикові кошти на більш вигідних умовах.

Середньорічна вартість основних фондів у 2019 році була на 24374,5 тис. грн. (38,88%) більшою, ніж у 2017 році, а оборотних засобів – на 55972,5 тис. грн. (32,05%). Це може говорити про збільшення виробничого потенціалу товариства.

Зросла у 2019 році і виручка від реалізації товариства. Так, відносно 2017 року вона збільшилась на 82721 тис. грн. (75,53%), відносно 2018 року – на

48170 тис. грн. (33,44%). Це свідчить про збільшення попиту споживачів та стабільність позиції товариства серед конкурентів.

У 2019 році зросла і собівартість реалізованої продукції: відносно 2017 року на 88053 тис. грн. (99,69%), відносно 2018 року на 88300 тис. грн. (100,25%).

Чистий прибуток у 2018 році порівняно з 2017 роком зріс на 2756 тис. грн., однак у 2019 році товариство отримало чистий збиток у розмірі 1636 тис. грн., що відповідно стало причиною негативних значень рентабельності діяльності товариства, тобто – збитковості.

Рентабельність продаж у 2017 році становила 9,66%, що на 10,51% більше, ніж у 2019 році, в якому збитковість продаж становила 0,85%. Такі зміни говорять про необхідність скорочення використаних матеріальних і виробничих ресурсів.

Динаміку рентабельності (збитковості) продаж представлено на рисунку 3.1.

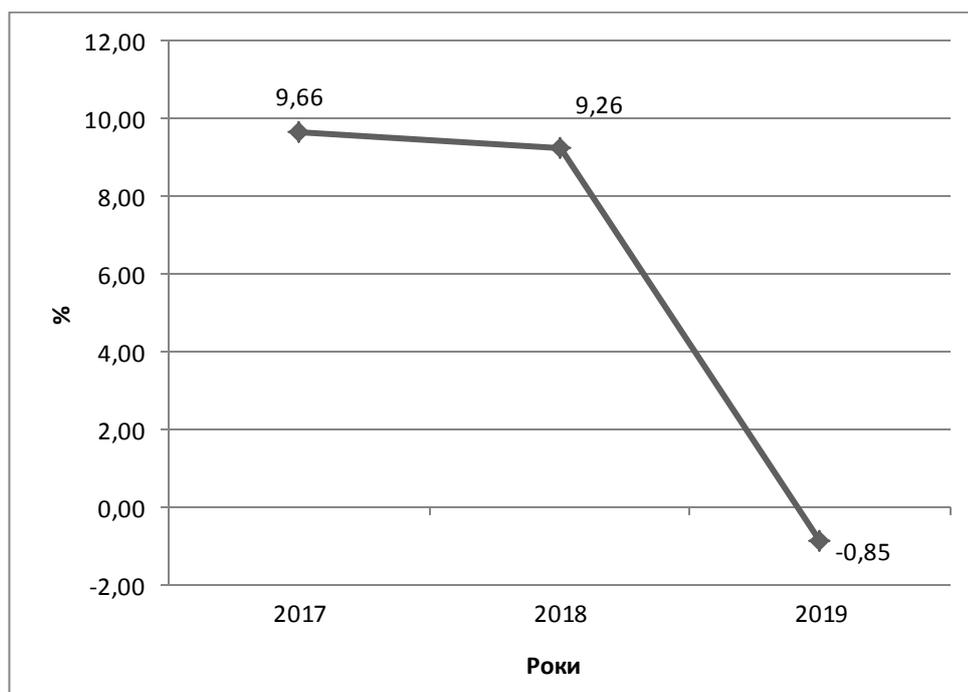

Рисунок 3.1 – Динаміка рентабельності (збитковості) продаж ТОВ «Савинці» за 2017-2019 роки

Показник рентабельності виробництва у 2017 році становив 11,98%, у 2018 році – 15,14%, а у 2019 році збитковість виробництва склала 0,93%. Цей показник характеризує прибутковість (збитковість) товариства від основної діяльності.

Динаміку рентабельності (збитковості) виробництва представлено на рисунку 3.2.

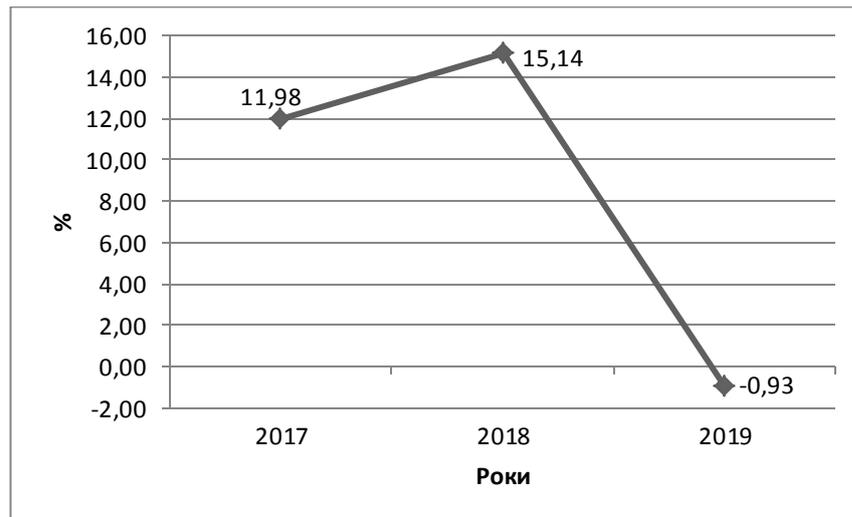

Рисунок 3.2 – Динаміка рентабельності (збитковості) виробництва ТОВ «Савинці» за 2017-2019 роки

Рентабельність активів у 2017 році була на рівні 5,15%, що на 5,76% більше, ніж у 2019 році, коли збитковість активів становила 0,6%. Це означає, що товариство неефективно використовує своє майно.

Динаміку рентабельності (збитковості) активів представлено на рисунку 3.3.

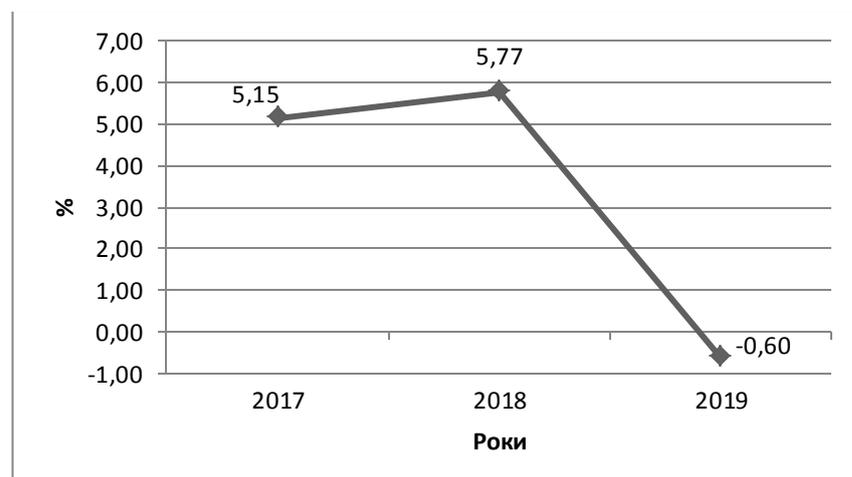

Рисунок 3.3 – Динаміка рентабельності (збитковості) активів ТОВ «Савинці» за 2017-2019 рр.

Рентабельність власного капіталу 2017 року становила 6,25%, у 2018 році – 7,36%, а у 2019 році – збитковість у розмірі 0,87% (рис. 3.4). Це спричинено більш

динамічним утворенням чистого збитку, ніж збільшенням середньорічної вартості власного капіталу.

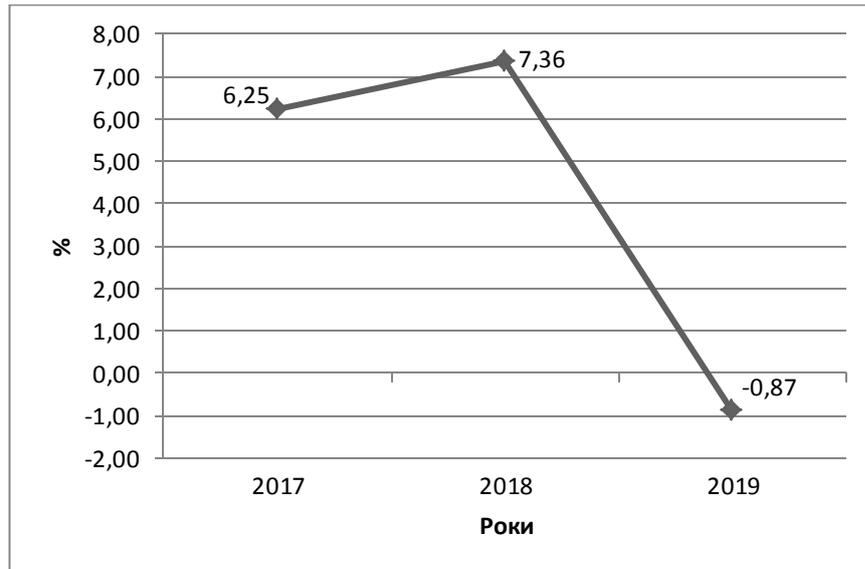

Рисунок 3.4 – Динаміка рентабельності (збитковості) власного капіталу ТОВ «Савинці» за 2017-2019 рр.

Рентабельність інвестицій у 2017 році була на рівні 6,25%, що на 7,12% більше, ніж у 2019 році, коли збитковість інвестицій склала 0,87% (рис. 3.5).

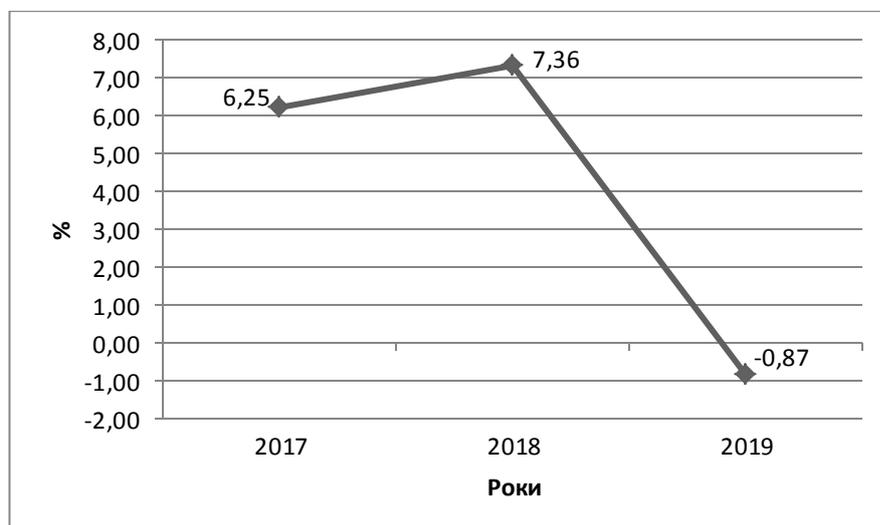

Рисунок 3.5 – Динаміка рентабельності (збитковості) інвестицій ТОВ «Савинці» за 2017-2019 рр.

Рентабельність трудових ресурсів 2017 року становила 55,31%, у 2018 році – 54,67%, а у 2019 році перетворилась у збитковість у розмірі 5,91% (рис. 3.6).

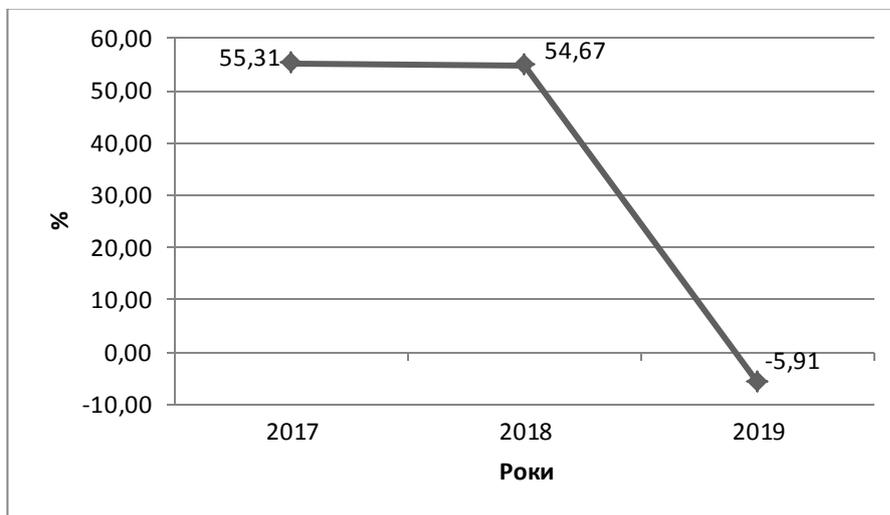

Рисунок 3.6 – Динаміка рентабельності (збитковості) трудових ресурсів ТОВ «Савинці» за 2017-2019 рр.

Рентабельність основних засобів у 2019 році зменшилась на 18,76% у порівнянні з 2017 роком, і показала збитковість основних засобів у розмірі 1,88% (рис. 3.7).

Негативною була і динаміка рентабельності оборотних засобів: у 2017 році – 6,06%, у 2018 році – 6,85%, а у 2019 році – 0,71% збитковості (рис. 3.7).

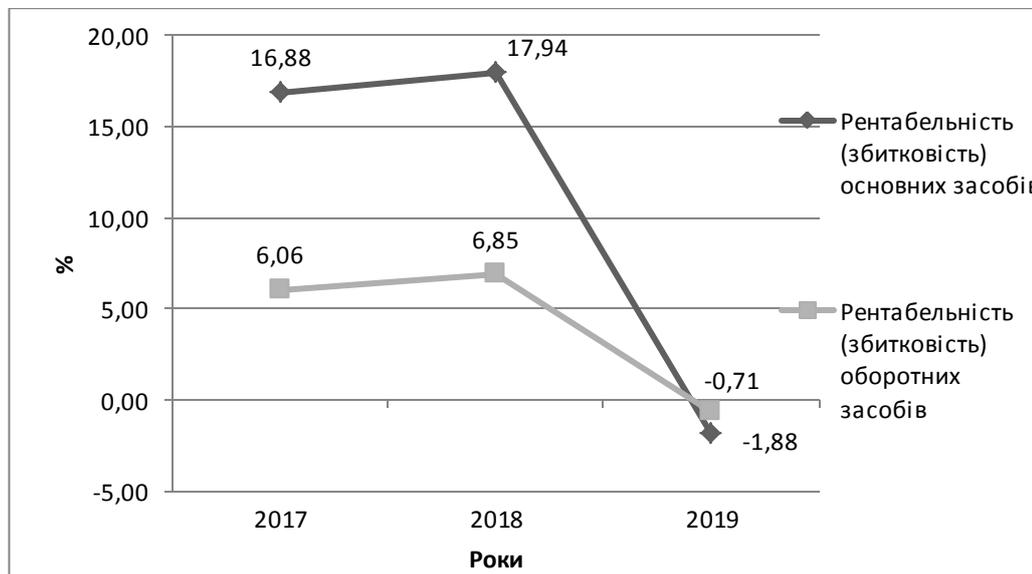

Рисунок 3.7 – Динаміка рентабельності (збитковості) основних та оборотних засобів ТОВ «Савинці» за 2017-2019 рр.

Рентабельність виробничих фондів у 2017 становила 4,46% і була більшою за показник 2019 року, що показав 0,51% збитковості, на 4,97% (111,55%) (рис. 3.8).

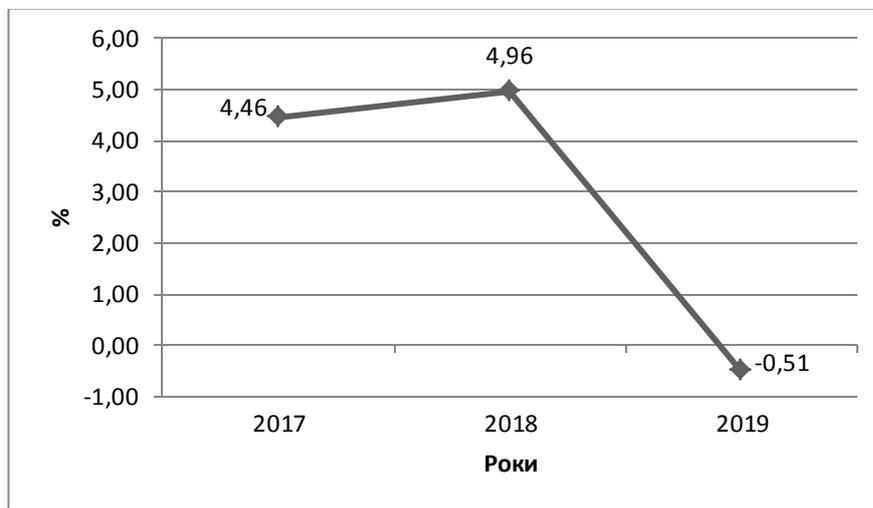

Рисунок 3.8 – Динаміка рентабельності (збитковості) виробничих фондів ТОВ «Савинці» за 2017-2019 рр.

Для даного товариства доцільно було б визначити також показники рентабельності за видами діяльності та рентабельність окремих видів реалізованої продукції, однак необхідна звітність для цього відсутня.

Отже, аналізуючи показники рентабельності ТОВ «Савинці», можна дійти висновку, що вони є одними з найважливіших елементів аналізу фінансового стану та факторного середовища утворення прибутку.

3.2 Оцінка факторів впливу на рентабельність діяльності товариства

Для того, щоб виявити фактори, що впливають на показники рентабельності, та визначити з них найсуттєвіші, необхідно провести факторний аналіз для кожного окремого показника на основі таблиці 3.1 і попередніх розрахунків.

Факторна модель 1 згідно з формулою (1.1):

$$P_{\text{пр}} = \frac{\text{ЧП}}{B} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод скоригованого показника.

Розрахуємо скоригований показник:

$$P_{\text{пр}}^{\text{ск}} = \frac{\text{ЧП}^{2019}}{B^{2018}} \times 100\% = \frac{-1636}{144065} \times 100\% = -1,14\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності продаж:

$$\Delta R_{\text{пр}}^{\text{ЧП}} = R_{\text{пр}}^{\text{ск}} - R_{\text{пр}}^{2018} = -1,14 - 9,26 = -10,39\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку за рік на 14974 тис. грн. призвело до зменшення рентабельності продаж на 10,39%.

- визначення впливу зміни виручки від реалізації на зміну рентабельності продаж:

$$\Delta R_{\text{пр}}^{\text{В}} = R_{\text{пр}}^{2019} - R_{\text{пр}}^{\text{ск}} = -0,85 + 1,14 = +0,28\%.$$

Тобто збільшення виручки від реалізації на 48170 тис. грн. призвело до зростання рентабельності продаж на 0,28%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta R_{\text{пр}} = \pm \Delta R_{\text{пр}}^{\text{ЧП}} \pm \Delta R_{\text{пр}}^{\text{В}} = -10,39 + 0,28 = -10,11\%;$$

$$\pm \Delta R_{\text{пр}} = R_{\text{пр}}^{2019} - R_{\text{пр}}^{2018} = -10,11\%.$$

Отримані результати свідчать, що у 2019 році рентабельність продаж зменшилась на 10,11%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Факторна модель 2 згідно з формулою (1.2):

$$R_{\text{в}} = \frac{\text{ЧП}}{C} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод скоригованого показника.

Розрахуємо скоригований показник:

$$R_{\text{в}}^{\text{ск}} = \frac{\text{ЧП}^{2019}}{C^{2018}} \times 100\% = \frac{-1636}{88084} \times 100\% = -1,86\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності виробництва:

$$\Delta R_{\text{в}}^{\text{ЧП}} = R_{\text{в}}^{\text{ск}} - R_{\text{в}}^{2018} = -1,86 - 15,14 = -17\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн. призвело до зменшення рентабельності виробництва на 17%.

- визначення впливу зміни собівартості продукції на зміну рентабельності виробництва:

$$\Delta R_{\text{в}}^{\text{С}} = R_{\text{в}}^{2019} - R_{\text{в}}^{\text{ск}} = -0,93 + 1,86 = +0,93\%.$$

Тобто збільшення собівартості продукції на 85300 тис. грн. призвело до збільшення рентабельності виробництва на 0,93%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm\Delta P_B = \pm\Delta P_B^{\text{ЧП}} \pm \Delta P_B^C = -17 + 0,93 = -16,07\%;$$

$$\pm\Delta P_B = P_B^{2019} - P_B^{2018} = -0,93 - 15,14 = -16,07\%.$$

Отже, отримані результати свідчать, що у 2019 році рентабельність виробництва зменшилась на 16,07%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Факторна модель 3 згідно з формулою (1.3):

$$P_a = \frac{\text{ЧП}}{A} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод скоригованого показника.

Розрахуємо скоригований показник:

$$P_a^{\text{ск}} = \frac{\text{ЧП}^{2019}}{A^{2018}} \times 100\% = \frac{-1636}{231119} \times 100\% = -0,71\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності активів:

$$\Delta P_a^{\text{ЧП}} = P_a^{\text{ск}} - P_a^{2018} = -0,71 - 5,77 = -6,48\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн. призвело до зменшення рентабельності активів на 6,48%.

- визначення впливу зміни середньорічної вартості активів на зміну рентабельності активів:

$$\Delta P_a^A = P_a^{2019} - P_a^{\text{ск}} = -0,6 + 0,71 = +0,1\%.$$

Тобто збільшення середньорічної вартості активів на 39572 тис. грн. призвело до збільшення рентабельності активів на 0,1%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm\Delta P_a = \pm\Delta P_a^{\text{ЧП}} \pm \Delta P_a^A = -6,48 + 0,1 = -6,38\%;$$

$$\pm\Delta P_a = P_a^{2019} - P_a^{2018} = -0,6 - 5,77 = -6,38\%.$$

Отримані результати свідчать, що у 2019 році рентабельність активів зменшилась на 6,38%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Факторна модель 4 згідно з формулою (1.4):

$$P_{BK} = \frac{ЧП}{BK} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод скоригованого показника.

Розрахуємо скоригований показник:

$$P_{BK}^{СК} = \frac{ЧП^{2019}}{BK^{2018}} \times 100\% = \frac{-1636}{181321} \times 100\% = -0,9\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності власного капіталу:

$$\Delta P_{BK}^{ЧП} = P_{BK}^{СК} - P_{BK}^{2018} = -0,9 - 7,36 = -8,26\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку 14974 тис. грн. призвело до зменшення рентабельності власного капіталу на 8,26%.

- визначення впливу зміни середньорічної вартості власного капіталу на рентабельність власного капіталу:

$$\Delta P_{BK}^{BK} = P_{BK}^{2019} - P_{BK}^{СК} = -0,87 + 0,9\% = +0,03\%.$$

Тобто збільшення середньорічної вартості власного капіталу на 5857,5 тис. грн. призвело до зростання рентабельності власного капіталу на 0,03%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta P_{BK} = \pm \Delta P_{BK}^{ЧП} \pm \Delta P_{BK}^{BK} = -8,26 + 0,03 = -8,23\%;$$

$$\pm \Delta P_{BK} = P_{BK}^{2019} - P_{BK}^{2018} = -0,87 - 7,36 = -8,23\%.$$

Отримані результати свідчать, що у 2019 році рентабельність власного капіталу знизилась на 8,23%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Факторна модель 5 згідно з формулою (1.5):

$$P_{інв} = \frac{ЧП}{(BK+ДЗ)} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод ланцюгових підстановок.

Розрахуємо умовні показники:

$$P_{інв}^I = \frac{ЧП^{2019}}{(BK^{2018} + ДЗ^{2018})} \times 100\% = \frac{-1636}{(181321+0)} \times 100\% = -0,9\%;$$

$$P_{інв}^{II} = \frac{ЧП^{2019}}{(BK^{2019} + ДЗ^{2018})} \times 100\% = \frac{-1636}{(187178,5+0)} \times 100\% = -0,87\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності інвестицій:

$$\Delta P_{\text{інв}}^{\text{ЧП}} = P_{\text{інв}}^{\text{I}} - P_{\text{інв}}^{2018} = -0,9 - 7,36 = -8,26\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн. призвело до зниження рентабельності інвестицій на 8,26%.

- визначення впливу зміни середньорічної вартості власного капіталу на зміну рентабельності інвестицій:

$$\Delta P_{\text{інв}}^{\text{БК}} = P_{\text{інв}}^{\text{II}} - P_{\text{інв}}^{\text{I}} = -0,87 + 0,9 = +0,03\%.$$

Тобто збільшення середньорічної вартості власного капіталу на 5857,5 тис. грн. призвело до зростання рентабельності інвестицій на 0,03%.

- визначення впливу зміни довгострокових зобов'язань на зміну рентабельності інвестицій:

$$\Delta P_{\text{інв}}^{\text{ДЗ}} = P_{\text{інв}}^{2019} - P_{\text{інв}}^{\text{II}} = -0,87 + 0,87\% = 0,01\%.$$

Тобто збільшення довгострокових зобов'язань на 1207 тис. грн. призвело до зростання рентабельності інвестицій на 0,01%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta P_{\text{інв}} = \pm \Delta P_{\text{інв}}^{\text{ЧП}} \pm \Delta P_{\text{інв}}^{\text{БК}} \pm \Delta P_{\text{інв}}^{\text{ДЗ}} = -8,26 + 0,03 + 0,01 = -8,22\%;$$

$$\pm \Delta P_{\text{інв}} = P_{\text{інв}}^{2019} - P_{\text{інв}}^{2018} = -0,87 - 7,36 = -8,22\%$$

Отримані результати свідчать, що у 2019 році рентабельність інвестицій зменшилась на 8,22%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Факторна модель 6 згідно з формулою (1.9):

$$P_{\text{тр}} = \frac{\text{ЧП}}{V_{\text{тр}}} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод скоригованого показника.

Розрахуємо скоригований показник:

$$P_{\text{тр}}^{\text{ск}} = \frac{\text{ЧП}^{2019}}{V_{\text{тр}}^{2018}} \times 100\% = \frac{-1636}{24398} \times 100\% = -6,71\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності трудових ресурсів:

$$\Delta P_{\text{тр}}^{\text{ЧП}} = P_{\text{тр}}^{\text{ск}} - P_{\text{тр}}^{2018} = -6,71 - 54,67 = -61,37\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн. призвело до зменшення рентабельності трудових ресурсів на 61,37%.

- визначення впливу зміни витрат на працю на зміну рентабельності трудових ресурсів:

$$\Delta P_{\text{тр}}^{\text{Втр}} = P_{\text{тр}}^{2019} - P_{\text{тр}}^{\text{ск}} = -5,91 + 6,71 = +0,8\%.$$

Тобто збільшення витрат на працю на 3307 тис. грн. призвело до зростання рентабельності на 0,8%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta P_{\text{тр}} = \pm \Delta P_{\text{тр}}^{\text{ЧП}} \pm \Delta P_{\text{тр}}^{\text{Втр}} = -61,37 + 0,8 = -60,57\%;$$

$$\pm \Delta P_{\text{тр}} = P_{\text{тр}}^{2019} - P_{\text{тр}}^{2018} = -5,9 - 54,67 = -60,57\%.$$

Отримані результати свідчать, що у 2019 році рентабельність трудових ресурсів зменшилась на 60,57%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Факторна модель 7 згідно з формулою (1.10):

$$P_{\text{ОФ}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ОФ}} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод скоригованого показника.

Розрахуємо скоригований показник:

$$P_{\text{ОФ}}^{\text{ск}} = \frac{\text{ЧП}^{2019}}{\text{ОФ}^{2018}} \times 100\% = \frac{-1636}{74329,5} \times 100\% = -2,2\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності основних засобів:

$$\Delta P_{\text{ОФ}}^{\text{ЧП}} = P_{\text{ОФ}}^{\text{ск}} - P_{\text{ОФ}}^{2018} = -2,2 - 17,94 = -20,15\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн. призвело до зменшення рентабельності основних засобів на 20,15%.

- визначення впливу зміни середньорічної вартості основних фондів на зміну рентабельності основних засобів:

$$\Delta P_{\text{ОФ}}^{\text{ОФ}} = P_{\text{ОФ}}^{2019} - P_{\text{ОФ}}^{\text{ск}} = -1,88 + 2,2 = +0,32\%.$$

Тобто збільшення середньорічної вартості основних фондів на 12732 тис. грн. призвело до зростання рентабельності основних засобів на 0,32%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm\Delta P_{OF} = \pm\Delta P_{OF}^{ЧП} \pm\Delta P_{OF}^{OF} = -20,15 + 0,32 = -19,82\%;$$

$$\pm\Delta P_{OF} = P_{OF}^{2019} - P_{OF}^{2018} = -1,88 - 17,94 = -19,82\%.$$

Отримані результати свідчать, що у 2019 році рентабельність основних засобів зменшилась на 19,82%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Факторна модель 8 згідно з формулою (1,11):

$$P_{O3} = \frac{ЧП}{O3} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод скоригованого показника.

Розрахуємо скоригований показник:

$$P_{O3}^{СК} = \frac{ЧП^{2019}}{O3^{2018}} \times 100\% = \frac{-1636}{194820,5} \times 100\% = -0,84\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності оборотних засобів:

$$\Delta P_{O3}^{ЧП} = P_{O3}^{СК} - P_{O3}^{2018} = -0,84 - 6,85 = -7,69\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн. призвело до зниження рентабельності оборотних засобів на 7,69%- визначення впливу зміни середньорічної вартості оборотних засобів на зміну рентабельності оборотних засобів:

$$\Delta P_{O3}^{O3} = P_{O3}^{2019} - P_{O3}^{СК} = -0,71 + 0,84 = +0,13\%.$$

Тобто збільшення середньорічної вартості оборотних засобів на 35792,5 тис. грн. призвело до зростання рентабельності оборотних засобів на 0,13%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm\Delta P_{O3} = \pm\Delta P_{O3}^{ЧП} \pm\Delta P_{O3}^{O3} = -7,69 + 0,13 = -7,56\%;$$

$$\pm\Delta P_{O3} = P_{O3}^{2019} - P_{O3}^{2018} = -0,71 - 6,85 = -7,56\%.$$

Отримані результати свідчать, що у 2019 році рентабельність оборотних засобів зменшилась на 7,56%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Факторна модель 9 згідно з формулою (1.12):

$$P_{\text{ВФ}} = \frac{\text{ЧП}}{(\text{ОЗ} + \text{ОФ})} \times 100\%.$$

Для розрахунку використаємо метод ланцюгових підстановок.

Розрахуємо умовні показники:

$$P_{\text{ВФ}}^{\text{I}} = \frac{\text{ЧП}^{2019}}{(\text{ОЗ}^{2018} + \text{ОФ}^{2018})} \times 100\% = \frac{-1636}{(194820,5 + 74329,5)} \times 100\% = -0,61\%;$$

$$P_{\text{ВФ}}^{\text{II}} = \frac{\text{ЧП}^{2019}}{(\text{ОЗ}^{2019} + \text{ОФ}^{2018})} \times 100\% = \frac{-1636}{(230613 + 74329,5)} \times 100\% = -0,54\%.$$

Розрахуємо вплив факторів:

- визначення впливу зміни чистого прибутку на зміну рентабельності виробничих фондів:

$$\Delta P_{\text{ВФ}}^{\text{ЧП}} = P_{\text{ВФ}}^{\text{I}} - P_{\text{ВФ}}^{2018} = -0,61 - 4,96 = -5,56\%.$$

Тобто зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн. призвело до зниження рентабельності виробничих фондів на 5,56%.

- визначення впливу зміни середньорічної вартості оборотних засобів на зміну рентабельності виробничих фондів:

$$\Delta P_{\text{ВФ}}^{\text{ОЗ}} = P_{\text{ВФ}}^{\text{II}} - P_{\text{ВФ}}^{\text{I}} = -0,54 + 0,61 = +0,07\%.$$

Тобто збільшення середньорічної вартості оборотних засобів на 35792,5 тис. грн. призвело до зростання рентабельності виробничих фондів на 0,07%.

- визначення впливу зміни середньорічної вартості основних фондів на зміну рентабельності виробничих фондів:

$$\Delta P_{\text{ВФ}}^{\text{ОФ}} = P_{\text{ВФ}}^{2019} - P_{\text{ВФ}}^{\text{II}} = -0,51 + 0,54 = +0,02\%.$$

Тобто збільшення середньорічної вартості основних фондів на 12732 тис. грн. призвело до зростання рентабельності виробничих фондів на 0,02%.

Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta P_{\text{ВФ}} = \pm \Delta P_{\text{ВФ}}^{\text{ЧП}} \pm \Delta P_{\text{ВФ}}^{\text{ОЗ}} \pm \Delta P_{\text{ВФ}}^{\text{ОФ}} = -5,56 + 0,07 + 0,02 = -5,47\%;$$

$$\pm \Delta P_{\text{ВФ}} = P_{\text{ВФ}}^{2019} - P_{\text{ВФ}}^{2018} = -0,51 - 4,96 = -5,47\%.$$

Обчислення свідчать, що у 2019 році рентабельність виробничих фондів знизилась на 5,47%. На це негативно вплинуло зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.

Для узагальнення впливу факторів на показники рентабельності діяльності товариства складемо таблицю 3.2.

Таблиця 3.2 – Узагальнення впливу факторів на зміну показників рентабельності діяльності ТОВ «Савинці»

Фактори	Сума впливу, %
1	2
Рентабельність продаж	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-10,39
Збільшення виручки від реалізації на 48170 тис. грн.	+0,28
Разом	-10,11
Рентабельність виробництва	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-17,00
Збільшення собівартості продукції на 85300 тис. грн.	+0,93
Разом	-16,07
Рентабельність активів	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-6,48
Збільшення середньорічної вартості активів на 39572 тис. грн.	+0,10
Разом	-6,38
Рентабельність власного капіталу	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-8,26
Збільшення середньорічної вартості власного капіталу на 5857,5 тис. грн.	+0,03
Разом	-8,23
Рентабельність інвестицій	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-8,26
Збільшення середньорічної вартості власного капіталу на 5857,5 тис. грн.	+0,03
Збільшення середньорічної вартості довгострокових зобов'язань на 1207 тис. грн.	+0,01
Разом	-8,22
Рентабельність трудових ресурсів	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-61,37
Збільшення витрат на працю на 3307 тис. грн.	+0,80
Разом	-60,57
Рентабельність основних засобів	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-20,15
Збільшення середньорічної вартості основних фондів на 12732 тис. грн.	+0,32
Разом	-19,82
Рентабельність оборотних засобів	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-7,69
Збільшення середньорічної вартості оборотних засобів на 35792,5 тис. грн.	+0,13
Разом	-7,56
Рентабельність виробничих фондів	
Зменшення чистого прибутку на 14974 тис. грн.	-5,56
Збільшення середньорічної вартості оборотних засобів на 35792,5 тис. грн.	+0,07
Збільшення середньорічної вартості основних фондів на 12732 тис. грн.	+0,02
Разом	-5,47

Отже, як видно з таблиці 3.2, щоб підвищити рентабельність діяльності ТОВ «Савинці» необхідно збільшувати чистий прибуток, оскільки його негативна динаміка призвела до збитковості діяльності товариства.

Для цього виявимо вплив факторів на зміну чистого прибутку (збитку) відповідно до способу його утворення (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Вплив факторів на зміну чистого прибутку (збитку) ТОВ «Савинці»

Фактори	Сума впливу, тис. грн.
1. Збільшення чистого доходу від реалізації	+48170
2. Збільшення собівартості реалізованої продукції	-88300
3. Зменшення інших операційних доходів	-3402
4. Зменшення адміністративних витрат	+27731
5. Збільшення витрат на збут	-12723
6. Зменшення інших операційних витрат	+14901
7. Зменшення інших доходів	-2794
8. Зменшення інших витрат	+1443
Разом	-14974

На основі табл. 3.3 визначимо резерви підвищення чистого прибутку і занесемо до таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Резерви підвищення чистого прибутку ТОВ «Савинці»

Можливість збільшення чистого прибутку за рахунок:	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
зменшення собівартості реалізованої продукції	88300	82,3
збільшення інших операційних доходів	3402	3,2
зменшення витрат на збут	12723	11,9
збільшення інших доходів	2794	2,6
Разом	107219	100

Отже, чистий прибуток на ТОВ «Савинці» у 2019 році зменшивсь на 14974 тис. грн. Найбільший негативний вплив на це мало зростання собівартості реалізованої продукції на 100,25%. Також утворенню чистого збитку на товаристві сприяло підвищення витрат на збут. А от зменшення інших операційних доходів та інших доходів на зміну чистого прибутку не мали значного впливу.

3.3 Основні шляхи та заходи щодо підвищення рентабельності діяльності товариства

У попередніх двох підрозділах було проведено детальний комплексний аналіз рентабельності діяльності даного товариства. Своєчасне якісне виявлення негативних змін у рівні рентабельності дуже важливе для ефективного функціонування будь-якого підприємства. Результати такого аналізу дають можливість отримати важливу інформацію, на основі якої керівництво буде приймати свої рішення, оцінювати і контролювати виконання фінансових планів, покращувати планування діяльності товариства та в цілому підвищувати ефективність його роботи.

За результатами факторного аналізу показників рентабельності ТОВ «Савинці» було виявлено, що негативна динаміка кожного з них зумовлена отриманим товариством у 2019 році чистим збитком, який утворився через значне зростання собівартості. Тому для того, аби дане товариство було рентабельним, необхідно під час формування його стратегії брати до уваги можливості покращення ефективності використання наявних ресурсів, тобто резерви товариства, одні з яких знижуватимуть витрати, а інші – допомагатимуть нарощувати отримуваний прибуток.

Шляхи підвищення рентабельності є одним з основних завдань, що стоять перед управлінським апаратом кожного підприємства.

На макрорівні основними шляхами підвищення рентабельності діяльності даного товариства можуть бути такі:

- ефективніше використання виробничих потужностей товариства, що дозволить нарощувати обсяги виробництва;
- покращення діяльності товариства у сфері збуту продукції. Для цього, в першу чергу, потрібно скорочувати усі види запасів, збільшувати швидкість руху оборотних коштів і якомога швидше просувати готову продукцію від виробника до споживача;
- запобігання виникненню перевитрат фінансових ресурсів, використаних для комерційних та управлінських цілей;

- зменшення виробничих витрат шляхом раціонального використання матеріалів, сировини, палива, електроенергії та збільшення продуктивності праці;
- проведення ефективної цінової політики, спрямованої на окремі групи споживачів;
- використання новітніх автоматизованих і механізованих засобів виробництва продукції;
- застосування особливої форми вкладення капіталу у вигляді проведення масштабних та результативних заходів з підготовки персоналу;
- чітке дотримання умов договору з поставки продукції;
- покращення маркетингової діяльності та збільшення ефективності рекламних заходів;
- проведення політики в області покращення існуючого матеріального клімату колективу;
- продаж або здача в оренду невстановленого або зайвого устаткування на товаристві;
- підвищення продуктивності праці шляхом використання досягнень науково-технічного прогресу;
- зменшення собівартості продукції;
- нарощування обсягів експортної діяльності;
- проведення ефективного обліку;
- збільшення ціни реалізації завдяки покращенню якості продукції.

На основі попереднього факторного аналізу, а також аналізу економічних і фінансових показників (табл. 2.6) для ТОВ «Савинці» можна запропонувати наступні шляхи підвищення рентабельності його діяльності:

- знижувати собівартість продукції, при цьому не втрачаючи її якості, що відповідно дасть змогу підвищувати рівень прибутку завдяки скороченню матеріальних та інших виробничих витрат, зменшенню наднормативних витрат, підвищенню родючості ґрунтів, модернізації обладнання тощо;
- зменшити витрати на збут;
- зменшувати термін зберігання запасів, що дасть змогу підвищити оборотність капіталу;

- організувати використання вторинних ресурсів, зокрема соломи, стебл рослин, фуражу, висівок тощо;
- виробляти нову продукцію, таку як борошно пшеничне (рис. 3.9).

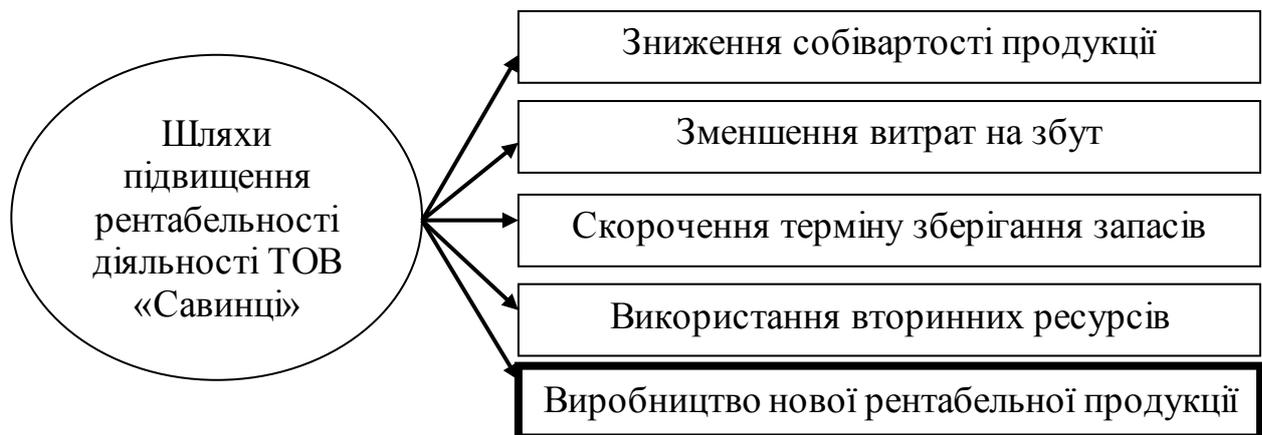

Рисунок 3.9 – Шляхи підвищення рентабельності діяльності ТОВ «Савинці»
[складено автором]

Оскільки діяльність ТОВ «Савинці» має сезонний характер, доцільно налагодити виробництво, яке приносить постійний дохід. Так як одним з основних видів діяльності товариства є вирощування пшениці, то її переробка на борошно та крупу, незважаючи на більшу ресурсоемність, принесе набагато більші доходи, аніж збут зерна.

Однак доцільнішим запровадженням має стати виготовлення саме борошна, оскільки його легше збувати, а ціна реалізації значно вища за крупу.

Обсяг вирощеної пшениці за рік становить 7200 т. Тоді найдоцільнішим обладнанням є агрегатний вальцовий млин Р6-АВМ-15, річна продуктивність якого становить 4515 т.

Однак, оскільки товариство займається безпосередньо вирощуванням пшениці, то воно самостійно може керувати обсягами виробництва, необхідними для борошномельної діяльності і за необхідності зменшувати посів пшениці або збувати решту (2685 т) у вигляді зерна.

На даному обладнанні вихід борошна вищого гатунку становить 50%, першого гатунку – 22%.

Розрахуємо виручку від реалізації борошна у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Виручка від реалізації борошна на ТОВ «Савинці»

Продукція	Обсяг виробництва, т	Ціна реалізації, тис. грн./т.	Виручка від реалізації, тис. грн.
Борошно вищого ґатунку	2257,5	10,10	22800,75
Борошно першого ґатунку	993,3	7,05	7002,77
Разом	3250,8	17,15	29803,52

Отже, при реалізації 3250,8 т борошна за середніми ринковими цінами, товариство зможе отримати дохід у розмірі 29803,52 тис. грн.

Оскільки даний агрегат при переробці зерна отримувати 72% борошна, з яких 50% - вищого ґатунку, 22% - першого ґатунку, то маркетингові заходи повинні бути спрямовані на збут обсягів, вказаних у таблиці 3.3. Основними споживачами цієї продукції повинні стати хлібопекарські заводи, підприємства, що займаються фасуванням борошна та роздрібним продажем, а також оптові посередники. Однак найбільш доцільно встановити зв'язки з декількома хлібопекарськими підприємствами, для яких буде цікавою така однорідна продукція.

Агрегатний вальцьовий млин Р6-АВМ-15 має повністю автоматизований і механізований технологічний процес помелу зерна з продуктивністю 15 т/день. Він являє собою комплекс малогабаритного очисного, розмельного, просіючого, транспортного та електричного обладнання. Невеликі розміри та вага, а також висока якість борошна при низьких затратах електроенергії, є суттєвою перевагою даного млину над іншими.

Вартість такого обладнання складає 400 тис. грн. разом з ПДВ. Вартість монтажних, пусконаладжувальних робіт та гарантійного обслуговування на 12 місяців з дня введення в експлуатацію складає 40 тис. грн. Для встановлення млина необхідна будівля площею 80 м², будівництво якої коштуватиме 160 тис. грн. Разом капітальні витрати на даний проект складуть 600 тис. грн.

Витрати на експлуатацію такого агрегату включають витрати на:

- сировину;
- оплату праці виробничого та адміністративного персоналу;
- технологічну електроенергію;
- технологічну воду;

- пакування;
- амортизацію;
- ремонтне і технічне обслуговування;
- загальновиробничі витрати;
- інші витрати.

Витрати на сировину включатимуть лише її собівартість, оскільки товариство самостійно вирощує пшеницю.

Для кращої якості борошна необхідно до м'яких сортів пшениці додавати тверді.

Витрати на сировину представлено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Витрати на сировину при виготовленні борошна на ТОВ «Савинці»

Сировина	Кількість, т	Ціна, тис. грн./т	Витрати на сировину, тис. грн.
Зерно пшениці м'яких сортів	4155	5,70	23683,50
Зерно пшениці твердих сортів	360	6,84	2462,40
Разом	4515		26145,90

Для обслуговування даного обладнання необхідно 2 особи на одну зміну.

У таблиці 3.5 представлено витрати на оплату праці виробничого персоналу разом із нарахуваннями на фонд заробітної плати.

Таблиця 3.5 – Витрати на оплату праці виробничого персоналу

Посада	Чисельність, осіб	Заробітна плата, тис. грн./міс.	Фонд оплати праці, тис. грн.	Нарахування на фонд заробітної плати, тис. грн.	Фонд заробітної плати з нарахуваннями, тис. грн.
Оператор	3	6,5	19,5	4,29	23,79
Помічник оператора	3	6	18	3,96	21,96
Разом за рік					549,00

Розрахунок адміністративних витрат представлено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Адміністративні витрати

Посада	Чисельність, осіб	Заробітна плата, грн.міс.	Фонд оплати праці, тис. грн.	Нарахування на фонд заробітної плати, тис. грн.	Фонд заробітної плати з нарахуваннями, тис. грн.
Начальних цеху	1	7,50	7,50	1,65	9,15
Технолог	1	7,00	7,00	1,54	8,54
Комірник	2	6,10	12,20	2,68	14,88
Разом за рік					390,89

Витрати на відрядження приймаємо у розмірі 23,4 тис. грн. Тоді сума адміністративних витрат становитиме 414,29 тис. грн.

Витрати на технологічну електроенергію розрахуємо від потужності обладнання та коефіцієнту його одночасної роботи – 0,8 (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Витрати на технологічну електроенергію

Витрати	Ціна 1 кВт-год, грн.	Ефективний час роботи обладнання, год	Потужність обладнання, кВт	Кількість спожитої електроенергії, кВт-год	Вартість, тис. грн.
Технологічна електроенергія	1,68	6622	10	52976	89,00

Витрати на технологічну воду представлено у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Витрати на технологічну воду

Витрати	Ціна 1 м, грн.	Обсяг переробки, т	Норма використання води, м/т	Кількість використаної води, м	Вартість, тис. грн.
Технологічна вода	25,62	4515,00	0,03	135,45	3,47

Витрати на пакування борошна такі ж як і витрати на пакувальні матеріали (мішок 50 кг та нитки), оскільки витрати на оплату праці за пакування включені до загального фонду заробітної плати (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Витрати на пакування борошна

Витрати	Вартість 1 упаковки, грн.	Обсяг виготовленого борошна, т	Кількість упаковок, шт.	Вартість, тис. грн.
Упакування	4,7	3250,8	65016	305,58

Амортизаційні відрахування визначимо прямолінійним методом:

$$AB_{\pi} = \frac{(B_{\pi} - B_{л})}{T}, \quad (3.1)$$

де B_{π} – первісна вартість, грн.;

$B_{л}$ – ліквідаційна вартість, грн.;

T – термін корисного використання, міс.

$$AB_{\text{млин}}^{\text{міс}} = \frac{(400000 - 35000)}{84} = 4345,24 \text{ (грн.)}$$

$$AB_{\text{млин}}^{\text{рік}} = 4345,24 \times 12 = 52,14 \text{ (тис. грн.)}$$

$$AB_{\text{буд}}^{\text{міс}} = \frac{(160000 - 16000)}{240} = 600 \text{ (грн.)}$$

$$AB_{\text{буд}}^{\text{рік}} = 600 \times 12 = 7,2 \text{ (тис. грн.)}$$

Разом амортизаційні відрахування складуть 59,34 тис. грн.

Витрати на ремонт протягом першого року не розраховуємо, оскільки вони входять до гарантійного обслуговування, а витрати на технічне обслуговування прийемо на рівні 15 тис. грн. на рік.

Загальновиробничі витрати прийемо на рівні 768,6 тис. грн. за рік.

Інші витрати складатимуть близько 1% від вартості переробленого зерна – 261,46 тис. грн. за рік.

Суму річних поточних витрат представлено у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 – Річні поточні витрати на виробництво борошна

Витрати	Сума, тис. грн.
Сировина	26145,90
Оплата праці виробничого персоналу з нарахуваннями	549,00
Адміністративні витрати	414,29
Технологічна електроенергія	89,00
Технологічна вода	3,47
Упакування	305,58
Амортизаційні відрахування	59,34
Ремонт та технічне обслуговування обладнання	15,00
Загальновиробничі витрати	768,60
Інші витрати	261,46
Разом	28611,63

Розрахуємо показники економічної ефективності від реалізації даного проекту (табл. 3.11)

Таблиця 3.11 – Показники економічної ефективності виробництва борошна на ТОВ «Савинці»

Показник	Сума, тис. грн.
Виручка від реалізації	29803,52
Витрати на виробництво	28611,63
Прибуток до оподаткування	1191,88
Податок на прибуток	357,56
Чистий прибуток	834,32

Отже, оскільки сума капітальних вкладень становить 600 тис. грн., а чистий прибуток 834,32 тис. грн., то період окупності таких вкладень становитиме 9 місяців, що є доволі непоганим показником.

Висновки до розділу

Під час проведеного аналізу основних показників рентабельності діяльності товариства виявлено, що у 2019 році всі показники рентабельності ТОВ «Савинці» погіршились, у порівнянні з 2017 та 2018 роками, і показали від'ємне значення, тобто – збитковість. Факторний аналіз показав, що причиною цього слугувало збільшення собівартості реалізованої продукції у 2019 році у два рази, що значно перевищувало темпи приросту чистого доходу, і в свою чергу стало причиною утворення чистого збитку у розмірі 1636 тис. грн.

Тому для того, аби покращити отримані результати та підвищити існуючий рівень рентабельності діяльності, ТОВ «Савинці» були запропоновані наступні заходи:

- зниження собівартості продукції без негативного впливу на її якість;
- скорочення витрат на збут;
- зменшення терміну зберігання запасів;
- використання вторинних ресурсів;
- запровадження виробництва пшеничного борошна.

Дані заходи повинні покращити функціонування товариства та підвищити його економічну ефективність.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результатом проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження є досягнення її поставленої мети – дослідити теоретичні засади формування рентабельності діяльності товариства та розробити заходи, спрямовані на підвищення її рівня.

Актуальність теми даної роботи підтверджується тим, що науковці так і не дійшли згоди щодо єдиного визначення поняття рентабельності, система показників також не має чіткого переліку, а нормативні значення для них взагалі відсутні, оскільки коливаються в залежності від виду діяльності господарюючого суб'єкта.

У першому розділі кваліфікаційної роботи було досліджено сутність та економічне значення рентабельності діяльності товариства. Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття «рентабельність», було сформульовано власне. Тому надалі рентабельність ми розглядали як відносний показник, що характеризує рівень прибутковості підприємства та відображає співвідношення отриманого ефекту до витрачених для нього ресурсів.

Окрім цього ми визначили роль та функції рентабельності діяльності підприємства. Серед них виділено облікову, оціночну та стимулюючу функцію, а також доведено існування функції винагороди.

Поруч з цим виявлено, що в економічній науці існує безліч показників рентабельності, кожен з яких відображає різні сторони діяльності підприємства. В свою чергу це призводить до труднощів у виборі оптимальної системи коефіцієнтів рентабельності. Відповідно з цього випливає, що однотайності у класифікації цих показників теж не існує. Однак можна сказати, що найбільш оптимальною з них є поділ показників за трьома ознаками: ті, що оцінюють ефективність в цілому, за видами господарської діяльності та за використанням ресурсів.

Згідно з таким поділом коефіцієнтів складено і методику проведення аналізу рентабельності діяльності підприємства, останнім етапом якої є пошук шляхів підвищення рентабельності.

Аналізуючи різні джерела, можемо бачити, що усі шляхи зростання рентабельності діяльності підприємства розділяють на дві групи: шляхи збільшення прибутку та шляхи скорочення витрат. Найбільшого ефекту можна досягти тоді, коли обидва напрямки працюють одночасно.

Окрім цього шляхи підвищення рентабельності тісно пов'язані із чинниками впливу на неї. Тому для того, аби краще розуміти наслідки тих чи інших змін необхідно вміти класифікувати такі фактори на зовнішні і внутрішні, котрі в свою чергу поділяються на виробничі та поза виробничі.

Не менш важливою частиною кваліфікаційної роботи є другий розділ, зокрема визначення стану сільськогосподарської галузі в Україні, а також її проблем та перспектив розвитку.

У ході дослідження виявлено, що галузь сільського господарства є одною з провідних у нашій країні. Однак, незважаючи на сприятливі кліматичні умови, нами було виявлено низку проблем, зокрема такі як недостатньо ефективне використання угідь, вплив сезонності на загальні результати, нерациональне використання земельних ресурсів, велика енергозатратність виробництва, застарілі технології та техніка тощо.

Проте в той же час, сільськогосподарська галузь має велику перспективи. Так, найближчим часом очікується нарощування обсягів імпорту за рахунок зростання населення у країнах Азії та Північної Африки, а також входження України до міжнародних організацій. Однак для цього необхідно підвищувати якість своєї продукції, для того аби відповідати всім стандартам.

Для того, аби визначити, чи дотримується ТОВ «Савинці» вимог охорони праці у своїй діяльності, було проведено аналіз її стану. В результаті виявлено, що товариство сумлінно виконує всі необхідні зобов'язання у цій сфері, а система управління охороною праці діє достатньо ефективно.

Також у другому розділі було визначено організаційно-правові основи функціонування ТОВ «Савинці» та аналіз його фінансових та економічних показників. Останній показав, що не дивлячись на деякі позитивні зміни, в цілому діяльність товариства у 2019 році була неефективною. Зокрема обчислення

основних показників рентабельності показали від'ємне значення, а це означає – збитковість діяльності.

Причини такого результату більш детально були дослідженні у третьому розділі кваліфікаційної роботи. Проаналізувавши показники рентабельності діяльності ТОВ «Савинці» за наведеною у першому розділі методикою виявлено, що кожен із них показав збитковість через отримання у 2019 році товариством чистого збитку, що підтвердив і проведений факторний аналіз.

Аналізуючи далі, ми дійшли висновку, що на негативну динаміку чистого прибутку вплинуло декілька факторів, однак найсуттєвішим із них стало різке збільшення собівартості, темпи зростання якої значно перевищували темпи приросту виручки від реалізації. Також деякий негативний вплив мало і зростання у 2019 році витрат на збут.

Саме тому, спираючись на попередні висновки, було запропоновано відповідні шляхи підвищення рівня рентабельності діяльності ТОВ «Савинці». Зокрема необхідно скорочувати собівартість, однак при цьому не втрачаючи якості продукції, знижувати витрати на збут, зменшувати терміни зберігання запасів, використовувати вторинні ресурси, такі як соло ма, фураж, стебла рослин, висівки тощо, і запровадити виробництво нової рентабельної продукції.

З метою реалізації останнього заходу було складено бізнес план із виробництва пшеничного борошна, оскільки дана продукція тісно пов'язана із видом діяльності ТОВ «Савинці» і потребує незначних капітальних вкладень.

В результаті обрахунків виявлено, що даний проект повинен окупитися за 9 місяців, а потім приносити товариству стабільний прибуток, що дасть змогу покращити загальні фінансові результати.

За умови впровадження запропонованих шляхів та заходів підвищення рентабельності діяльності товариства очікується покращення загальної ефективності його функціонування.

ГЛОСАРІЙ

1. Агрохолдинг – горизонтально або вертикально інтегроване об'єднання аграрних підприємств, яке використовує власні кошти для придбання контрольних пакетів акцій інших підприємств, що здійснюють господарську діяльність у сфері виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.
2. Активи підприємства – це майнові об'єкти, матеріальні або нематеріальні носії вартості, які отримані в результаті попередніх господарських процесів та які мають властивість приносити у майбутньому вигоду — дохід підприємству.
3. Амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів виробництва, інших необоротних та нематеріальних активів мірою їхнього зношування упродовж терміну їх корисного використання чи експлуатації на виготовлену продукцію та використання цієї вартості для відтворення засобів праці.
4. Апарат управління підприємства – це сукупність органів і підрозділів, що виконують різноманітні функції з підготовки до прийняття і організації виконання управлінських рішень в усіх сферах діяльності організації.
5. Валовий прибуток (збиток) – загальна сума прибутку (збитку) отримана підприємством від підприємницької діяльності, що визначається як різниця між виручкою і собівартістю цієї продукції.
6. Витрати – обсяг спожитих виробничих факторів (матеріальних, фінансових, трудових ресурсів), необхідних для здійснення підприємством господарської діяльності, направленої на отримання прибутку та максимізацію добробуту власників у грошовому вираженні.
7. Власний капітал – власні джерела фінансування підприємства, які без визначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками) або залишені ними на підприємстві із чистого прибутку.
8. Вторинні ресурси – матеріали і вироби, які після первинного використання можуть використовуватися повторно.

9. Економічна ефективність – результативність економічної системи, виражена у співвідношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до витрачених ресурсів.
10. Інвестиції – господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно.
11. Капітал підприємства – сукупність засобів виробництва, цінностей у матеріальній, грошовій та нематеріальній формах, які забезпечують його власникові одержання додаткової вартості.
12. Коефіцієнти рентабельності – відношення прибутку до активів, ресурсів або потоків, що її формують.
13. Конкурентоспроможність підприємства – здатність підприємства створювати, виробляти і продавати товари та послуги, цінові й нецінові якості яких привабливіші, ніж в аналогічній продукції конкурентів.
14. Обсяг виробленої продукції (робіт, послуг) – вартість продукції, робіт, послуг у звітному періоді, які є результатом виробничої діяльності підприємств (місцевих одиниць), що вироблені та в подальшому використані як за їх межами, так і для власного кінцевого споживання.
15. Оборотні засоби – зазначені об'єкти, що є частиною виробничих засобів підприємства, яка повністю споживається в кожному технологічному циклі виготовлення продукції і повністю переносить свою вартість на вартість цієї продукції.
16. Операційний прибуток (збиток) – аналітичний показник, який дорівнює обсягу прибутку (збитку) до вирахування відсотків за позиковими коштами і сплати податків.
17. Організаційна структура управління – упорядкована сукупність служб, відділів, підрозділів і окремих посадових осіб, що знаходяться у взаємозв'язку і співпідпорядкованості і виконують певні управлінські функції.
18. Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва чи поставки товарів, надання

послуг, здачі в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року, або одного оборотного періоду.

19. Охорона праці – система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини під час трудової діяльності.
20. Підприємницька діяльність – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик, господарська діяльність задля досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.
21. Резерви – це матеріальні чи грошові запаси, що створюються на випадок необхідності.
22. Ресурси – все, що можна використати для виробництва благ для задоволення потреб людини.
23. Рентабельність – це співвідношення прибутку і витрат, виражене у відсотках.
24. Сільське господарство – одна із провідних галузей виробничої сфери, яка займається вирощування сільськогосподарських культур і розведенням тварин.
25. Собівартість реалізованої продукції – складається з виробничої собівартості продукції, реалізованої у звітному періоді, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат, наднормативних виробничих витрат.
26. Споживач – фізична особа, яка купує, замовляє, використовує, або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, або виконанням обов'язків найманого працівника.
27. Темп приросту – фізична особа, яка купує, замовляє, використовує, або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю, або виконанням обов'язків найманого працівника.

28. Технічний рівень виробництва – ступінь досконалості машин і устаткування, що використовуються на підприємстві, їх технічний стан, прогресивність технічних процесів, рівень механізації й автоматизації виробництва тощо.
29. Товариство з обмеженою відповідальністю – організація, суб'єкт господарювання, статутний капітал якої поділений на частки, розмір яких встановлюється статутом товариства.
30. Трудові ресурси – це частина працездатного населення, яка володіє фізичними й розумовими здібностями і знаннями, необхідними для здійснення корисної діяльності.
31. Факторний аналіз – статистичний метод аналізу впливу окремих факторів (чинників) на результативний показник.
32. Фонд оплати праці – сума нарахувань працівникам у грошовій та натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу: тарифні ставки (посадові оклади), премії, доплати, надбавки, а також інші види оплати за невідпрацьований час.
33. Цінова політика – це комплекс заходів щодо визначення цін, цінової стратегії і тактики, умов оплати, варіювання цінами залежно від позиції на ринку, стратегічних і тактичних цілей фірми.
34. Чистий дохід – це дохід від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахований без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших непрямих податків та зборів.
35. Чистий прибуток (збиток) – частина балансового прибутку (збитку) підприємства, що залишається в його розпорядженні після сплати податків, зборів, відрахувань і інших обов'язкових платежів до бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // Відомості Верховної ради України, Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16«Витрати», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 із зм. та доп. від 29.09.2020 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>
3. Закон України «Про охорону праці» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 49. – с. 668. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку заходів та засобів з охорони праці» [Електронний ресурс] // № 994 від 27 червня 2003 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994-2003-п#Text>
5. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Правил охорони праці у сільськогосподарському виробництві» [Електронний ресурс] // № 1240 від 29 серпня 2018 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1090-18#Text>
6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
7. Абрамова А.С.Методичні підходи до проведення факторного аналізу рентабельності підприємства [Електронний ресурс] / А. С. Абрамова, В. І. Антонюк // Молодий вчений. - 2017. - № 11. - С. 1086-1091. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_263
8. Базилінська О.Я. Управління рентабельністю підприємств в умовах нестационарної економіки [Електронний ресурс] / О. Я. Базилінська, О. І. Панченко // Бізнес Інформ. - 2020. - № 3. - С. 360-365. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2020_3_47
9. Баліцька В. В. Рентабельність діяльності суб'єктів господарювання України: оцінювання істинних результатів / В. В. Баліцька // Актуальні проблеми

- економіки. - 2012. - № 11. - С. 120-130. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2012_11_17.
10. Бержанір І.А. Рентабельність як основний показник оцінки діяльності підприємства / І. А. Бержанір, Н. І. Гвоздей, Ю. В. Улянич // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2015. - № 1(2). - С. 58-62. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2015_1%282%29__13
11. Богацька Н.М. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення / Н.М. Богацька, Н.Ю. Бурлачук // За матеріалами міжнародної конференції - [Електронний ресурс] - http://www.rusnauka.com/34_NNM_2014/Economics/10_179929.doc.htm - Ключові аспекти національної діяльності – 2010.
12. Верхоглядова Н.І. Зміст та значення прибутку як головної рушійної сили ринкової економіки / Н.І. Верхоглядова // Економічний простір. – 2015. – № 21. – С. 312–320.
13. Власенко Т. В. Фактори рентабельності виробництва зернових культур в Запорізькому регіоні [Електронний ресурс] / Т. В. Власенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2014. - № 1. - С. 76-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2014_1_16
14. Гаватюк Л.С. Основні чинники підвищення рівня рентабельності підприємств в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / Л. С. Гаватюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2016. - № 4(2). - С. 59-62. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_4\(2\)__14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_4(2)__14)
15. Гаватюк Л.С. Оцінка рентабельності підприємства та шляхи її підвищення в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / Л. С. Гаватюк, А. В. Дембіцька // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2018. - № 3(1). - С. 15-19. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2018_3\(1\)__5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2018_3(1)__5)
16. Гаватюк Л.С. Удосконалення системи управління рентабельністю як умова ефективного функціонування підприємств [Електронний ресурс] / Л. С.

- Гаватюк, А. К. Пілат // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2020. - № 2. - С. 47-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_2_9
17. Гавука І. Тенденції динаміки рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції та їх вплив на спрямованість та інтенсивність його розвитку [Електронний ресурс] / І. Гавука // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. - 2014. - № 21(1). - С. 226-231. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_ekon_2014_21\(1\)__45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_ekon_2014_21(1)__45)
18. Ганзюк С.М. Вплив євроінтеграції на зовнішньоекономічну діяльність та рентабельність українських підприємств [Електронний ресурс] / С. М. Ганзюк, Т. О. Якубович // Економічний простір. - 2020. - № 160. - С. 18-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escpros_2020_160_5
19. Горбонос Ф. В. Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н. Ф. Павленчик. - К. :Знання, 2014. - 463 с.
20. Грабовецький Б.Є. Аналіз рентабельності продукції на основі економіко-статистичних моделей [Електронний ресурс] / Б. Є. Грабовецький, О. О. Мороз, Т. М. Пілявоз // Економіка і управління. - 2011. - № 1. - С. 102-107. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ekonupr_2011_1_20
21. Демиденко Л.М. Вплив трансакційних витрат на рентабельність сільськогосподарської продукції / Л.М. Демиденко // Зб. наук. праць Полтавської державної аграрної академії (економічні науки). – 2012. – Вип. 2(5) – Т. 3. – С. 108–112.
22. Демчук Н.І. Теоретичні та методологічні засади управління рентабельністю підприємства [Електронний ресурс] / Н. І. Демчук, І. І. Туболец // Інвестиції: практика та досвід. - 2012. - № 5. - С. 39-44. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2012_5_13
23. Довбня С.Б. Методичні особливості показників рентабельності та розробка їх класифікації [Електронний ресурс] / С. Б. Довбня, О. Г. Пендик // Молодий вчений. - 2014. - № 5(1). - С. 94-97. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_5\(1\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_5(1)__26)

24. Довжик О.О. Управління витратами як чинник підвищення прибутковості і рентабельності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О. О. Довжик, С. А. Гаркуша // Економічний аналіз. - 2016. - Т. 23, № 2. - С. 37-44. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2016_23\(2\)__7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2016_23(2)__7)
25. Долгоруков Ю.А. Управління ефективністю використання обігових коштів у промисловості / Ю.А. Долгоруков // Фінанси України. – 2016. – № 11. – С. 103–105.
26. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / В.В. Краснова, І.О. Ахновська, М.В. Бандура та ін.; за заг. ред. В.В. Красної, – Донецьк: ДонНУ, 2012. – 506 с.
27. Економіка підприємства: підручник за аг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2012. – 864 с.
28. Єпіфанова І.Ю. Фінансове планування діяльності вітчизняних підприємств за показниками рентабельності [Електронний ресурс] / І. Ю. Єпіфанова, І. В. Безрученко, Н. О. Паламарчук // Економічний аналіз. - 2016. - Т. 23, № 2. - С. 45-50. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2016_23\(2\)__8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2016_23(2)__8)
29. Земельний довідник України 2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/705-zemelny-dovidnik-ukrayini-baza-danih-pro-zemelny-fond-krayini>
30. Каминський П.Д. Прибуток та рентабельність як показники ефективності діяльності підприємства [Електронний ресурс] / П. Д. Каминський // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Серія : Економічні науки. - 2016. - № 64. - С. 160-167. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnuete_2016_64_22
31. Карасик О.М. Фінансовий леверидж, ризик і рентабельність сільськогосподарських підприємств України: теоретичний і практичний аспект. [Електронний ресурс] / О. М. Карасик // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. - 2013. - Вип. 181(5). - С. 27-39. - Режим доступу:

[http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_econ_2013_181\(5\)__6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_econ_2013_181(5)__6)

32. Квасницька Р.С. Показники рентабельності як індикатори ефективності прийняття управлінських рішень [Електронний ресурс] / Р. С. Квасницька, О. М. Дерикот // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2014. - № 5(1). - С. 19-22. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_econ_2014_5\(1\)__5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_econ_2014_5(1)__5)
33. Коваленко О.В. Рентабельність виробництва та шляхи її підвищення [Електронний ресурс] / О. В. Коваленко, А. В. Шевченко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2017. - Вип. 5(1). - С. 144-148. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_5\(1\)__31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_5(1)__31)
34. Коваль О.А. Рентабельність як показник економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О. А. Коваль. // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. - 2014. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_50
35. Корбутяк А.Г. Особливості планування рівня рентабельності вітчизняних підприємств у сучасних умовах [Електронний ресурс] / А. Г. Корбутяк, Н. Я. Сокровольська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2017. - Вип. 16(1). - С. 153-157. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_16\(1\)__36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_16(1)__36)
36. Костецький Я. І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва аналіз / Я. І. Костецький // Всеукраїнський науково-виробничий журнал: Інноваційна економіка. – 2012. – № 2[28]. – С. 98-100.
37. Лебедева А.М. Методичні аспекти аналізу рентабельності діяльності підприємства [Електронний ресурс] / А.М. Лебедева // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2012. – Т. 17, Вип. 3-4. – С. 29-36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2012_17_3-4_6
38. Лепеха Л. Л. Рентабельність аграрних підприємств та стратегія її забезпечення [Електронний ресурс] / Л. Л. Лепеха. – 2010. – Режим доступу: www.elibrary.nabip.edu.ua.

39. Лихацька Н.С. Значення показників рентабельності для підприємства / Н.С. Лихацька // Матеріали науково-практичної конференції «Проблеми розвитку потенціалу підприємства в глобальних економічних умовах». Київ: НАУ, 2016. С.13.
40. Логвинова М.О. Рентабельність сільського господарства Харківської області як показник його економічної ефективності [Електронний ресурс] / М. О. Логвинова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки. - 2018. - Вип. 8. - С. 84-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ksuhsgs_2018_8_14
41. Лойко В.В. Шляхи збільшення обсягу прибутку та підвищення дієвості управління прибутком промислового підприємства в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / В. В. Лойко, Є. С. Несенюк // International scientific journal. - 2015. - № 7. - С. 68-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2015_7_19
42. Любкіна О.В. Діагностика фінансової діяльності і прогнозування перспектив розвитку бізнесу на основі багатофакторної моделі рентабельності [Електронний ресурс] / О. В. Любкіна, М. О. Шмельова. // Ефективна економіка. - 2018. - № 3. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_3_21
43. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції "Економічна безпека держави та суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення", 18-20 травня 2016 р., м. Львів [Текст] / Укр. акад. друкарства [та ін.] ; [упоряд. А. М. Штангрет ; редкол.: О. І. Копилук та ін.]. - Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. - 123 с. : рис. - Бібліогр. в кінці ст. - 100 прим.
44. Мельник М.І. Аналіз рентабельності агрохолдингів України та резерви її підвищення [Електронний ресурс] / М. І. Мельник // Проблеми системного підходу в економіці. - 2017. - Вип. 5. - С. 117-124. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2017_5_20
45. Методика розрахунку рівня рентабельності сільськогосподарської діяльності сільськогосподарських підприємств : Наказ Державного комітету статистики

України від 14.02.2011 № 33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

46. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 6. – С. 181–191.
47. Муха Р. А. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку сільськогосподарської галузі України / Р. А. Муха // Ефективна економіка. – 2019. – № 8. – DOI: 10.32702/2307-2105-2019.8.32.
48. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств : підручник / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 504 с.
49. Ніженська Ю.А. Особливості аналізу прибутку і рентабельності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / Ю. А. Ніженська // Управління розвитком. - 2014. - № 3. - С. 9-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_3_5
50. Пасхавер Б. Й. Прибутковість і рентабельність сільськогосподарських підприємств у інфляційному процесі [Електронний ресурс] / Б. Й. Пасхавер // Економіка і прогнозування. - 2016. - № 3. - С. 66-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2016_3_7
51. Пенська І. О. Проблеми управління рентабельністю підприємств в сучасних умовах [Електронний ресурс] / І. О. Пенська, А. О. Дроботенко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2017. - № 1. - С. 150-154. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2017_1_27
52. Писарева О.А. Особливості аналізу рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / О. А. Писарева // Управління розвитком. - 2014. - № 4. - С. 96-98. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_4_38
53. Пігуль Н.Г. Показники рентабельності підприємств різних галузей України та шляхи підвищення їх рівня / Н.Г. Пігуль, Т.О. Бочкарьова, Р.О. Кулинич // Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство». – 2017. – № 10. – С. 188-193.

54. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. І.М. Сотнік, д.е.н., проф. Л.М. Таранюка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. – 572 с.
55. Планування та організація виробничої діяльності: навчальний посібник для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» / С.М. Валявський. – Полтава: Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2018. – 182 с.
56. Погорелов С.М. Дослідження шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства [Електронний ресурс] / С. М. Погорелов, О. В. Леденко, О. А. Матяж // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Серія : Технічний прогрес та ефективність виробництва. - 2015. - № 26. - С. 76-82. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpitp_2015_26_16
57. Правдюк Н.Л. Рентабельність операційної діяльності підприємств: обліково-аналітичний аспект [Електронний ресурс] / Н. Л. Правдюк // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2018. - № 12. - С. 124-141. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnr_2018_12_13
58. Приймук О. Діагностика фінансового стану та підвищення рентабельності підприємства [Електронний ресурс] / О. Приймук, О. Салієнко // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер. : Економіка і управління. - 2016. - Вип. 36. - С. 223-230. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2016_36_26
59. Проскурович О.В. Моделювання рентабельності діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Проскурович, А. Ю. Басс // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2015. - № 3(3). - С. 209-212. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3\(3\)__43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3(3)__43)
60. Рейтинг агрохолдингів по кількості землі – Режим доступу: <https://tripoli.land/agrokholdingi-ukrainy>
61. Рзаєв Г.І. Показники рентабельності як аналітичні ознаки прояву ризику за умов невизначеності [Електронний ресурс] / Г. І. Рзаєв, Д. О. Драгочинська

- // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2017. - № 5. - С. 73-77. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_5_15
62. Руда Р. В. Аналіз ефективної діяльності підприємства: необхідність та методика / Р. В. Руда // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2012. - № 4. - С. 109-111. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2012_4_25.
63. Сайсебаєва Н.Г. Забезпечення прибуткової діяльності та підвищення рентабельності активів підприємств в умовах подолання економічної кризи [Електронний ресурс] / Н. Г. Сейсебаєва, Є. О. Тітова // Економіка. Фінанси. Право. - 2016. - № 12(5). - С. 12-15. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2016_12\(5\)__5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2016_12(5)__5)
64. Семенова О.М. Резерви підвищення рентабельності підприємства на основі факторного моделювання [Електронний ресурс] / О. М. Семенова, І. В. Середа // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 1. - С. 162-167. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2014_1_26
65. Симоненко Є.І. Моделювання рентабельності сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс] / Є. І. Симоненко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. - 2018. - Вип. 284. - С. 242-247. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_econ_2018_284_28
66. Сисоєнко І.А. Прогнозування прибутку та рентабельності підприємства у забезпеченні фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / І. А. Сисоєнко, Д. О. Карлюка // Причорноморські економічні студії. - 2020. - Вип. 50(2). - С. 143-147. - Режим доступу:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_50\(2\)__29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_50(2)__29)
67. Склярчук І.П. Аналіз прибутку та рентабельності діяльності підприємства [Електронний ресурс] / І. П. Склярчук // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 2. - С. 174-180. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2013_2_40

68. Татарінова Г. В. Економічне обґрунтування підвищення рівня рентабельності підприємства [Електронний ресурс] / Г. В. Татарінова, К. В. Мельникова // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2016. - Т. 21, Вип. 6. - С. 114-117. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_6_26
69. Тешева Л.В. Основні засади формування механізму управління рентабельністю підприємства [Електронний ресурс] / Л. В. Тешева, В. В. Титаренко // Причорноморські економічні студії. - 2018. - Вип. 27(2). - С. 31-35. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_27\(2\)__8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_27(2)__8)
70. Тітова Є.О. Аналіз рентабельності як один із основних способів попередження банкрутства підприємства [Електронний ресурс] / Є. О. Тітова, Н. Г. Сейсебаєва // Економіка. Фінанси. Право. - 2016. - № 9(1). - С. 29-32. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2016_9\(1\)__9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2016_9(1)__9)
71. Томашевська О. А. Щодо рентабельності виробництва продукції рослинництва в умовах сьогодення [Електронний ресурс] / О. А. Томашевська, А. О. Шихненко // Молодий вчений. - 2016. - № 9. - С. 81-84. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_9_21
72. Тулуш Л. Д. Оцінювання рентабельності діяльності як передумова надання держфінпідтримки сільгосппідприємствам [Електронний ресурс] / Л. Д. Тулуш, О. Ю. Грищенко // Економіка АПК. - 2016. - № 7. - С. 60-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_7_11
73. Фаріон В.Я. Аналітична оцінка ділової активності та рентабельності підприємств / Фаріон В.Я. // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал – 2013. – № 10. – С. 27-33.
74. Фещенко О.П. Рентабельність суб'єктів господарювання як складова оцінки фінансового стану [Електронний ресурс] / О. П. Фещенко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 9. - С. 71-75. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2013_9_17
75. Фінансовий стан підприємств України: аналітичний статистичний огляд / І. О. Школьник, С. В. Леонов; І. М. Боярко та ін. Державний вищий навчальний

- заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 69 с.
76. Чайка Т.Ю. Система коефіцієнтів рентабельності активів: сучасні тенденції розрахунку й аналізу (на прикладі підприємств сфери гостинності) [Електронний ресурс] / Т. Ю. Чайка, В. В. Мартинова, Д. В. Невмирич // Проблеми системного підходу в економіці. - 2019. - Вип. 2(2). - С. 113-120. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_2\(2\)__18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_2(2)__18)
77. Чемчикаленко Р.А. Напрями підвищення ефективності управління рентабельністю підприємства (на прикладі підприємств торгівлі) [Електронний ресурс] / Р. А. Чемчикаленко, А. А. Смолякова // Інфраструктура ринку. - 2019. - Вип. 33. - С. 329-334. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2019_33_50
78. Черниш С.С. Організаційно-методичні аспекти аналізу рентабельності [Електронний ресурс] / С. С. Черниш // Інноваційна економіка. - 2013. - № 6. - С. 305-309. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_74
79. Чигріна К. О. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення [Електронний ресурс] / К. О. Чигріна / Науковий огляд. – 2015. – № 12. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2015/797-1426331955.pdf>.
80. Чуприна Л.В. Управління витратами підприємства як основа підвищення його рентабельності [Електронний ресурс] / Л. В. Чуприна, Ю. Ю. Лобанова // Економіка. Фінанси. Право. - 2018. - № 4(1). - С. 8-11. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_4\(1\)__4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_4(1)__4)
81. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навч. посіб. / Н.М. Яркіна. – Вид.2-ге, перероб. і доп. – К.: Ліра-К, 2020.550 с.
82. Яцишин Н. Методика аналізу фінансового стану підприємства / Н. Яцишин // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету „Економічна думка”, 2013. – Вип. 10. – Ч. 4. – С. 439–445.